

Egyetemes Regénytár

Szelek útján

Regényes történet

Irta

Bársony István

Budapest, 1905
Singer és Wolfner kiadása

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5433-57-3 (online)
MEK-13397

TARTALOM

- I. Ráró Pista.
- II. Aki nem alkuszik.
- III. Az urfi.
- IV. A Keléz-cserényen.
- V. Ritka vendég.
- VI. A «Fittyfiritty».
- VII. A csabornaki grófné.
- VIII. Aki féllábon táncol.
- IX. Titkos jelek.
- X. Mendemonda.
- XI. A „Stagnozában”.
- XII. Lidérc-sziget.
- XIII. Héjják a galamb körül.
- XIV. Hír a bujdosókról.
- XV. Mozgósítás.
- XVI. Kócsag-vadászok.
- XVII. Galamb a kócsag útján.
- XVIII. Álom-ország.
- A szerző végszava.

I. Ráró Pista.

A nap éppen lement, s a Ringó-pusztán végigömlött az a liláspiros visszfény, amit az utolsó sugarak szórtak széjjel.

A felséges csillagisten arcából már semmit sem lehetett látni; csak a koronája tündöklött még a láthatár peremén; de az is egyre fogyott, kisebbedett, amint a fény örök forrása mind lejjebb hanyatlott a föld mögé.

Fent, a magas égen egy hosszú, keskeny felhősáv uszott. Olyan alakja volt, mint egy roppant nagy csónaknak. Mintha ült volna valaki a levegőtengert járó e magányos bárkában. A tűnő nap odalövelte fényét s rózsakoszorút font a néma csónakos homloka köré. Azután elkezdett a piros fény halványodni, átalakulni narancsszínűvé, majd sárgászölddé; végül csupán a zöld maradt meg, hogy abból is lassú átmenettel válják ki az igazi este szürkesége.

A pusztán egy lovas-ember haladt; félvágatással tartott egyenest a Keléz-cserény felé, ahol a gulya már lehevert volt a puha gyöpre, s csendes kérődzéssel fejezte be a napot; várta a pásztorcsillag feljöttét, amikor egyet kerülnek majd vele megint a gulyások.

Nem messzire a cserénytől terült a csúzi nádas, amely keskenyen és hosszan nyult el a pusztaságon. Tavasszal víz alatt volt a rét; de nyár idejére felszikkadt már a mocsár nagyja, s alig-alig akadt olyan pontja, ahol lábolni ne lehetett volna. Most pedig június vége volt, Péter-Pál előtt, amikor a nagy magyar Alföldön kezdődik az Isten-áldásának a számbavétele, az aratás.

A lovas-ember egyenest nekiment a széles nádasnak s abban csakhamar eltűnt, lovastól együtt.

Magas volt ott a nád, legalább két öles; az alján annyi víz, hogy abba félszárig merült a ló lába. Ugy lépkedett az okos állat, mintha tojás között járna. Vigyázva tette le a patáját minden lépéssel. - Előbb megvizsgálta a talajt: nem süpped-e, nem ingoványos-e. Közben nagyokat fujt, úgy söpörte el maga elől a szunyograjokat, amelyek nyugtalan kavargással kísérték, s néha eléje sodródtak, mintha meg akarták volna állítani.

A széles nádason túl gyönyörű buja legelő volt, s néhány vén fűzfa látszott. A hold nyomon követte a lehanyatló napot, s az egész tájékon halvány ezüstös csillogással szalajtott a végig sugarait.

Két alak sötétlett a fűzfák tőszomszédságában. Azok is lovasemberek voltak.

- Varnyú megtartotta a szavát, - mondta halkan a magányos lovas, aki hajlós mozdulatairól ítélve, fiatal legény volt. Lobogós inget s szájrancu gatyát viselt; hollófekete volt rajta minden, a csúzi gulyások viselete szerint.

Elkezdett füttyölni, azzal a tilinkós füttyszóval, amit csak a pásztornép tud ellesni, megtanulni, minthogy kölyökkora óta hallja s folyvást szokik hozzá a füle, a szive.

A bogárháti számadó nótáját füttyörészte:

«Lelkem szentem korcsmárosné bort aggyik,
Az ura meg a pincébe szalaggyik...»

Visszafelel a nóta füttyös folytatása a füzes felől:

«Mig az öreg csapra üti a hordót:
Felesége édes csókját hagy kóstolom, hagy mondhatom:
beh' jó vót!»

- Ti vagytok, no, - szólt magában megint a gulyásbojtár, s megszorította a lova derekát. Fél perc alatt ott volt a társainál.

- Hej, Piske, te vagy? - kérdezte a fa árnyékában ácsorgó egyik legénytől.

- Hogyne lennék. Karikással együtt. A másik kettő lent vár a szekérrel a vörös malomnál, ahogy mondtad. Ott van az urfi is.

- Tudja a számadótok, hova jöttetek?

- Azt tudja, hogy valami sorunk van. Abba pedig minek avatkoznék? Jobb, ha nem lehet tanu semmire se. Gondolja tán, hogy a Karjafáj zsidótól hajtunk el egy pár tinót, csakugy látatlanba. Mondtuk, hogy hajnalra otthon leszünk. Arra megfordult s úgy tett, mintha semmit se hallott volna.

A másik legény, aki eddig hallgatott, megszólalt:

- Hát iszen jól van Ráró, mi már itt volnánk; megyünk is veled, ahogy megigértük. De mondd igaz lelkedre, nem lesz ebből valami nagy baj? Mert én már kóstoltam a vármegye kosztját; eb kér belőle többet.

- Mondtam, Karikás, azt teszed, ami tetszik. Én nem csalogatlak, bajodat nem akarom. Amikor téged az örvedi legények agyon akartak ütni, én nem sokat kérdeztem, mikor s hogy vernek vasra; csak közéjük suhintottam. Ott is maradt kettő; kettővel te bántál el; a harmadik kettő talán még most is fut.

- Ugy volt, - vágott közbe a tétovázó gulyás. - Biz' Isten úgy esett. Hát 'isz nem is állok én el, nehogy azt hidd; csak valami *nagyot* - tudod? - valami éppenséggel nagyot ne cselekednének.

- Aki minket nem bánt, azt mink' se bántjuk. De bántani magunkat nem hagyjuk, különben ne is fogjunk hozzá. Akkor akár mindjárt meghátráljunk.

- Dehogy hátrálunk, - mordult fel Piske, röstelkedve. - A lelkedre vennéd ezt a szégyent, te Karikás, te?! Indíts már Ráró, ne alkudozzunk annyit. Telik az idő s te messzire akarsz innen lenni, mire megvirrad.

- Magam se töprengek tovább, - mondta Karikás elszántan. - Lesz ami lesz. Tartozásban vagyok. Veled megyek.

- Köszönöm pajtás, - felelt Ráró. - Hát akkor nincs tovább. El ne felejtsetek: semmi baj se lehet; az urfi azt már elvégezte. Csak a szekérrel legyen rend. Induljunk.

A három gulyásbojtár megindult egymásután a keskeny réti uton, ahol könnyebb volt a lovaknak lépkedni, mintha az apró zsombikkal teleszórt mezőn toronyiránt próbálták volna megrövidíteni útjukat.

*

Csendes házi-ünnep volt a Zákay Péter pusztai tanyáján. A házigazda nevenapját ülték, minthogy Péter-Pál előestéje volt.

Már megkezdtek a vacsorát, s a paprikáscsirke után valami töltött palacsintafélét hordozott körül a felszolgáló leány. Nem volt nagy társaság. A háziakon kívül, akik hárman valának, mindössze is a várhegyi plébános, meg a jegyzőék jöttek el, a segédjegyzőt beleszámitva, szintén hárman.

A főszolgabíró elmaradt, mert valami hivatalos akadályta támadt; - Vas Gábort pedig, a szomszédföldbirtokost, csak vacsora utánra várhatták, mert uton volt s előbb meg nem érkezhettek.

Az asztalfőn Zákay-mama ült, mellette pedig Dobrai Ábrissné, a várhegyi jegyző felesége.

A vendég uriasszony mellé a plébános úr telepedett volt, a tulsó oldalon meg Dobrai foglalta el a háziasszonnyal szomszédos helyet. Utána következett Margit, a Zákay-család szemefénye; szemközt vele a plébános úr mellett Zákay Péter, a háziúr.

Még három teríték volt az asztalon. Egyik egy idős leányzó - valami távoli rokon - számára, akinek a szavát soha sem lehetett hallani, s akivel nem is törődött soha senki. A másik a szomszéd földesúrra várt volna, tisztességből; ha véletlenül korábban érkeznek. Az utolsó hely az asztalnál egy különös alaké volt, aki minduntalan felugrált és foglalatostkodni igyekezett. Mindenkép azon volt, hogy így vagy amúgy hasznára váljék a társaságnak, s ebbeli buzgalomban folyvást veszélyeztette az asztalon levő üvegeket, amint közéjük nyulkált, dugót huzott, egyik üveget arrább tolt, a másikat viszont errébb húzta. Annyit rendezkedett, hogy a jegyző úr, aki szókimondó ember volt, végre rászólt:

- Hallja-e Szomorú, mit motoszkál folyvást? Még feldönti a vörösboros üveget s akkor akár halva született volna. Ne táncoljon annyit, hanem udvaroljon inkább a kisasszonynak.

Szomorú segédjegyző fülig pirult erre az ajánlatra. Ijedt tiltakozással emelgette a tenyerét, majd meg összetette, mintha imádkozni készülne; aközben pedig lenézett a földre, mintha azt keresné, hol lehetne legkönnyebben elsülyednie.

A háziúr megszánta s dolgot adott neki.

- Menjen csak öcsémuram, hozzon egy kis behűtött savanyúvizet, huzza ki mindjárt az üvegből a dugót. Ehhez csak ért, ugy-e?

A segédjegyző felugrott s nagy sietében kirugta a széket maga alól. - Hogyne értenék, hogyne! - motyogta, s zavarában sülve-főve menekült a tornácra, ahol jeges dézsában állott a behűtött ital.

Mihelyt nem érzett hölgyeket maga körül, összeszedte magát s fellélekzett. Megfelelt a rábizott feladatnak s valamelyik szolgálóleánnyal beküldötte az üvegeket, maga pedig besurrant a konyhába, ahol özvegy Moldovánné hangos szóval kormányozta a rendelkezésére álló személyzetet.

Most éppen a kopolyási kerülő sápadt, sovány leányával pörölt, akire a nyárson sülő malac ügye volt bizva. Egyre szolongatta a félénk leányt: - Ejnye lám, valahogy el ne aludj! Öntözgesd azt a malacot s forgasd. Hajlós lehetnél, mint a fűzfavessző s mégis olyan vagy, mintha terajtd húzták volna keresztül a nyársat. Jézus Mária!...

Ez a közbekiáltás valakinek szólt, aki éppen egy nagy darab kenyeret mártott bele a tepsire csepegő forró zsirba.

- Hát maga mi a csudát csinál idekint?! - förmedt Moldovánné a pákosztoskodó segédjegyzőre.

- Ugyan no, lelkem, Moldován néni, ne kiabáljon úgy; röstellek enni odabent; úgy néznek, hogy majd elsülyedek bele! Adjon hamar egy darabot abból a malacból, mindjárt vissza kell mennem.

- Hallja-e! Még hogy leszedjem a maga kedvéért a ropogósát?! Pusztuljon innen, vagy...

A segédjegyző nem várta be a végét. Jól tudta, hogy Moldovánnéval nincs mit kikezdeni. Ő nagyhatalom. Az egész háznak egyképen zsarnoka. Régi cseléd, akinek mindent szabad, s aki a házigazdával is félvállról beszél, ha rosszkedvű. Nagy érdeme van a család előtt; olyan, amit soha el nem felejtenek neki. Ő volt a Margitka szoptatós dajkája.

A Margitkáié, akiből azóta Margit lett.

Édes, gyönyörű szűz. A család legnagyobb kincse, akinek a kedvét kereste itt mindenki; akinek a szeszélyeihez alkalmazkodott itt mindenki; akit úgy dédelgettek, kényeztettek, hogy sokáig nem is volt más neve azok között, akik mindezt látták és tapasztalták, csak: „a kis királykisasszony.”

Ennek az ideje is elmúlt, mert, hogy jött az idő, amikor a szende, félénk gyermekből kifejlődött a nő, akinek nem illett, nem is lehetett már kicsinyes kedvességeket mondani. Akinek az alakjában igazán volt valami, ami a királykisasszonyt juttathatta az ember eszébe. De aki különben feltűnően csendes, magába zárkózott, ábrándozásra hajló, a rendkívüliségekért rajongó leány volt.

Néha egész nap egy szavát se vehették. Kint olvasgatott a gyümölcsösben, amelynek egy hátulsó ajtaja a mezőre nyílt; a pipacssal tarka, ezer virágtól illatos mezőre, amely mintha a végtelenségbe nyult volna.

A nap ott jött fel a mező keleti sarka fölött, s ahol nyugaton leszállott, ott még folyvást szabad, felséges, szellőjárta rónaság terült, egyetlen nagy síkban. És a messzeségben fel-feltűnedezték a fehér gulyák, amelyeket a délibáb néha ringó-rengő vízbe állított. A sok fehér állat ott legelt olyankor a hullámok fölött valami láthatatlan jót, amit a csalóka tenger felülete termett.

Órákig tudta az ilyesmit nézni ez a lány, és megtelt aközben fájdalmas, kábitó, elernyesztő, le nem írható vágygal arra, hogy bárcsak felhővé válhatna és elusztatna a menyország tájéka felé.

Irgyelte a pitypang bóbítáját, amit szerteszét fú a szél, s aztán a lenge pelyhek szállnak-szállnak az akadálytalan légi utakon. Szeretett volna átváltozni ősszel a mezők fölött uszó ökörnyál-foszlányává, hogy akarat és fáradtság nélkül jusson el valahová, ahol ki tudja, milyen szép minden és milyen jó.

Egyetlen egy nagy és leküzdhetetlen érzése volt állandóan és szakadatlanul: a vágy. De hogy mire vágyott, azt találják ki az istenek; vagy legalább is a tündérek, akiknek ő a testvérök volt. Legalább így hitte, mélyen és igazán hitte, amint olyan valaki hihet ilyesmit, aki soha ellenmondással nem találkozott; aki megszokja, hogy semmi se legyen, ne is lehessen másképp, csak ahogy ő akarja.

Csuda-e, ha az istenadta segédjegyző megrettent attól a gondolattól, hogy ennek a leánynak udvaroljon?

Szégyenkező sompolygással s minél kevesebb feltűnéssel igyekezett visszajutni a helyére, miközben mind a két hóna alatt üvegeket szorongatott.

Éppen jókor jött, mert a pecsenye az asztalra került, s a plébános úr javában mondta a tószóját a házigazdára. Mindenki odafigyelt; ő vele senki sem törődött. A nyakát behúzta s lábujj-hegyen lépett egy nagyot a széke felé, hogy a sok járkálással se zavarja az ünnepi szónokot. De vesztére volt ilyen óvatos, mert megcsúszott s egyensúlyt veszítve, úgy nekilódult az asztalnak, hogy azon valamennyi üveg és pohár cepperlét kezdett járni.

Dobrai principális lesujtó tekintetet vetett az ő állítólagos jobbkezére, s hosszasan csóválta a fejét, amittől a segédjegyzőt a hideg kezdte lelni. A plébános úr kis szünetet tartott, Dobrainé tekintetes asszony pedig a száját harapdálta, hogy ne kacagjon.

A szélcsendet olyanfajta vihar zavarta meg, aminőre bizonyára senki sem gondolt.

Szekérzörgés, lódobogás hallatszott kívülről; a kutyák ugattak; emberek jöttek-mentek, s egyszerre rémült sikoltás verte föl a tanya nyugalmat.

A vacsorázó férfitársaság tagjai felugráltak.

Dobrai jegyző urban volt a legtöbb lélekjelenlét, ő indult meg leghamarabb, hogy megtudja mi a baj.

Zákay bácsi már öreg volt arra, hogy fürge lehessen. Azt hitte, tűz van, s első ijedtségében a rémült ember zavartságával az asztalkendőket kapkodta fel, hogy mentse, amit lehet.

Az ajtón egy nőcseléd rohant be s halálsápadtan esett Dobrai elé, aki már a kilincs felé nyult volt.

- Rablók! rablók! - riadozott a leány, s szívdobogással vergődött a földön.

E pillanatban két alak jelent meg a küszöbön. Mindkettőnek a kezében lövésre készen tartott pisztoly volt.

- Meg ne mozduljon, akinek az élete kedves! - kiáltotta az egyik.

Dobrai katonaviselt ember volt, aki nem ijedt meg a maga árnyékától. Javakorában lévén, az idegei se voltak tulságosan fogékonyak. Azonkívül pedig ösmerte magamagát és tele volt férfias önbizalommal. Egypár esztendővel ezelőtt még ketté tudta törni ujja között a négy-krajcáros réz-sustákat. Ha a két bitang egyikét hirtelenében megmarkolhatná, úgy vágná hozzá a másikhöz, hogy mindakettő derékban törnék ketté.

A plébános úr, aki tisztában volt Dobraival, attól ijedt meg, hogy a vastagnyaku szittya a bátorságával csinál nagyobb bajt. Nyugtalanságtól remegő hangon szólt rá a jegyzőre, aki úgy állt egy helyben egy pillanatig, mintha mind a két betyárt egy öleléssel készülné összenyalábolni: - Carissime, az istenért, türtőztesse magát!

Dobrait ez a figyelmeztetés még idejében meggyőzte, hogy most a jobbik eszére kell hallgatnia. Az asszonyok úgy is odáig voltak. Amikor a betyárok betoppantak, jajgatni és siránkozni kezdtek. Zákay-mama közel volt hozzá, hogy elájuljon. Ha most a rémületet fokozná valami, abból csakugyan baj lehetne. S végre is ostobaság volna vakon menni neki a végzetes veszedelemnek; mert azok a pisztolyok bizony elsülhetnek.

Leszámítva a helyzet szorongós voltát, ami a védtelen társaságot ugyancsak gyötörhette: festő ecsetére méltó kép volt ez.

Néhány pillanatig mintha mindenki kövé meredt volna.

A betyárok közül az egyik álarcot viselt; de a másik semmivel sem takarta el, se el nem változtatta az arcát.

Sugárnövésű szép legény volt, a csúzi gulyások öltözetében. A mellénye úgy ki volt varrva, mintha virágbokkrétát hintettek volna széjjel rajta. Kis barna bajusza és sashorron volt; a szeme úgy égett, mint az éjszaka sötétjében fel-fellobbanó pásztortűz.

- Ne féljenek, - szólott a legény - aki nyugton marad, annak nem lesz baja. Odakint még négy pajtásom van; az egész házzal azt tehetjük, amit akarunk. Fogadjanak szót, ha jót akarnak.

Dobrai jegyző úr komor hangon kérdezte: - Mit akartok?

A gulyásbojtár arca olyan piros lett erre a szóra, mint a pipacs. Nagyot lobbant a szeme s aztán megakadt a házikisasszonyon, akinek a tekintete úgy siklott le róla e pillanatban, mint a hulló csillag.

- Tekintetes uram, nagyasszonyom, - mondta a legény s a Zákay-párhoz fordult, - bocsássák meg, amit most teszek. Gyásszal szólok a szívökhöz, jól tudom; de nem tehetek róla, meg nem másíthatom. Semmi egyébök nem kell, csak a kisasszonyért jöttem...

Az elszörnyedés hangjait lehetett hallani. Zákay Péter kést ragadott fel s azzal akart a gulyásbojtárnak neki menni. A plébános úr alig birta lefogni, oly erő szállta meg a dühtől az öreg embert.

A bojtár elszántan kiáltotta: - Még egyszer mondom, ne mozduljanak! Jó ember voltam eddig, a légynek se vétettem, ne csináljanak belőlem gonosztevőt! Mert aki ellenkezik, aki szembeáll velünk, az ma halálfia. Isten úgy segéljen, nincsen irgalom senkinek sem.

A plébános úr próbált szólni. Összetette a kezét, könyörgő, kenetes, éneklő hangon kezdte: - Fiam...

- Ne papoljon most, főtisztelendő úr, - vágott közbe a gulyás - minekünk minden percünk drága. Mi is jobb szeretnők, ha nem volna muszáj vért ontanunk. De ha nem sietünk, segítségök jöhet s akkor ölünk válogatás nélkül. Adják ki a kisasszonyt, s elmegyünk békével. Nincsen mit félni a kisasszonynak. Előbb halok én száz halált, semhogy neki egy hajszála meggörcsüljön. De ő nélküle innen el nem megyünk. Vagy mindnyájan itt halunk!...

- No hát haljunk! - ordította az öreg Zákay szinte magánkivül. - Gyere gazember, velem végezz először!...

Megint felragadta az életlen, nyomoruságos asztali kést, s halálmegvetéssel indult, hogy neki rohan a legénynek, aki elsápadt ugyan, de rögtön ráemelte a pisztolyát.

- Apám! - kiáltotta e percben Margit.

A csengő, éles kiáltás olyan volt, mintha vezényszó lett volna. Az öreg úr rabja volt ennek a hangnak. Megállott.

- Apám, - mondta a leány felemelt fővel, bátor tekintettel, - ez a legény azt mondta, hogy egy szál hajam sem fog meggörcsülni. Becsületes ember szavának áll...

Ránézett a gulyásbojtárra, aki kiegyenesedett a nagy önérzettől, és megrázkódott valami egyéb nagy érzéstől.

- Szavamnak állok, kisasszonyom! Ráró Pista a nevem, nem titkolom.

Annyi őszinteség és melegség volt ebben az egy pár szóban, hogy Dobrai jegyző úr, aki csak az alkalmat leste, mikor támadhatja meg a legényeket egy szerencsésebb pillanatban, úgy gondolta: mégis csak jobb lesz, ha a kiszámíthatatlan eredményü heveskedéstől óvakodik.

- Ráró Pista, - mondta most Margit megdöbbenő komolysággal, - én megbízom abban a szóban. Indulhatunk.

Egy könnyű kendő volt mögötte a divánon, mindössze azt kapta fel sebtében s ellenmondást nem tűrő elhatározással ment a gulyás felé.

Zákay-mama jajveszékelve tárta ki a karját: - Leányom, édes leányom! Mit akarsz?! Szent isten!...

A gulyásbojtárnak a szívébe nyilalt valami, az anyai fájdalom láttára.

- Csókolja meg az anyját kisasszony! - mondta ellágyulva.

Margit körülnézett. Szemében egy csöpp félelem se, egy parányi elérzékenyülés se volt.

- Édes anyám, én nem bucsuzom. Aki bucsuzik, az kinlódik is. Visszahoznak engem, vagy visszajövök magam. - (A legényhez fordult:) - Ráró Pista, még egyszer mondom, én bízom abban a szóban. Előre megyek, jöjjenek utánam.

A legény félre állt az utból, s a leány elment mellette, ki az ajtón. A tornácon két másik legény állt őrt. A szekér ott állott a lejáró előtt; két tüzes sárkány volt belefogva.

Ráró Pista a kisasszony nyomában volt s felsegítette a szekérre. Azután lóra pattant. A háti lovak mind oda voltak kötve kötőfékkal a saroglyához.

Az álarcos ember gyorsan követte. Utolsónak maradtak a kint levő legények. Egy gondolatnyi idő alatt azok is lovon ültek.

A kocsis a lovak közé csapott.

Megint kezdődött a szekérzörgés, a lódobogás, a kutyaugatás.

A leányrablók néhány perc alatt eltűntek a felséges nyári éjszakában a tanyát körítő fasor mögött.

A segédjegyző hallotta, hogyan sűrögnek-forognak a szegény anya körül, aki eszméletlenül rogyott össze. Kimászott az asztal alól, ahol az egész jelenet alatt egy mukkanás nélkül guggolt, s a távoli rokonnak hévvel magyarázta:

- Az volt a tervem, hogy a lábánál fogva rántom le azt a betyárt, de nem volt elég közel. Gyáva bitangok az ilyenek mind. Csak messziről mernek fenyegetődni.

II. Aki nem alkuszik.

Alighogy a betyárok elmentek, kirohant a cselédség a buvóhelyéről vagy ahova be volt szorítva, és mindenki sietett, hogy az urakon segítsen.

Moldovánné csak most tudta meg, mi történt. Hogy a kisasszonyt elvitték.

Égre nyújtotta mindakét karját, azután meg kétségbeesve csapkodta össze. - Jajgatott, mintha nyúznák. A szó szoros értelmében a falba verte a fejét nagy bánatában, fájdalmában.

- Jézusnak szent lelke! Irgalom atyja! Magasságbeliek ti, mindnyájan segítsetek! - kiáltozta leirhatatlan hangon, amely hörgő nyögéshez hasonlított. Nem bírták elcsittítani; egyre üvöltözött:

- Elvitték!... elhurcolták!... Az én angyalkámat! A mi kisasszonyunkat!... Jaj-jaj!... Én istenem, szentséges szent atyám!

Zákay kiüzent neki, hogy ne ordítson úgy, mert a beteggé izgult öreg asszony megint holtra rémül a szörnyű hangoktól.

A plébános úr megrendülve mormogott egy kis imádságot; hátha a könnyörgés segít valamelyest. Dobrainé a félig örült anyát ápolgatta. Dobrai pedig, aki most egyedül volt itt egész ember, hamarjában néhány sort irt a csendőrbiztosnak; kérte, hogy haladéktalanul jöjjön ki hozzá Várhegyre, ahol minden adattal kellőképpen szolgál.

Már akárhogy szavának áll is a „becsületes” ember, gondolta, jó lesz mindent elkövetni arra, hogy a nagy becsület meg ne fogyatkozzék. Az a regényes hajlamu leány megmentette ugyan a családját a katasztrófától, de már azt mindenkép meg kell akadályozni, hogy ő vele történjék katasztrófa.

Éppen elkészült az odavetett irással, amikor megint szekérzörgés hallatszott, s néhány pillanat múlva egy önmagából kikelt férfi rohant a házba.

- Mi történt itt? - kérdezte villámló szemmel. És anélkül, hogy időt engedett volna a feleletre, újra felkiáltott: - Mondják, mi történt itt?!

Moldovánné erőnek erejével bejött. Fájdalmának osztályosát, gyűlöletének szövetséges társát, minden reménységét látta az új vendégben. Megint rákezdte: - Elvitték! Elvitték! - amíg keserves zokogásba nem veszett a hangja.

A férfi melléből kínos nyögés szakadt fel. Ilyen a tűzhányó, amikor a kitörés előtt remegő bűgást hallat.

Körülbelül negyven esztendő, napbarnította ember volt. Az állandó pusztai élet meglátszott rajta. Homlokát egyetlen függélyes ránc osztotta ketté. Az ilyen ránc, a mély gondolatok jele, de onnan is származik, ha valaki, - mint a pusztát járók, - mindig nagy távolságba néz. Sűrű, itt-ott a deresedés kezdetét mutató fekete haja és szakálla volt. A közepesnél valamivel magasabb termetű s oly erős, hogy amiatt majdnem zömöknek tetszett. Egész lényé szívós akaraterőről tett tanuságot.

Nem bírt magával s olyat kiáltott, hogy a fal is rengett belé:

- És önök engedték?! Hát egy férfi sem volt itt?

Dobrai vörös lett, mint a főtt rák.

- Talán még szerencse, - mondta sértődötten, - így legalább elkerültük, hogy a betyárok össze-lövöldözzék a háznépet, s aztán mégis csak elkövessék, aminek a tervével idejöttek. Vas Gábor uram miatt, úgy látszik, valamennyien vérbe-fagyva lehetnénk most.

Vas Gábor, a szomszédos pusztá tulajdonosa, elfordult. Főtt benne a nagy indulat, s attól tartott, hogy nem bír magával, ha egyszer szabad folyást enged haragjának.

Mit törődött ő élettel, halállal?! Mit bánta volna, ha akár mindenki elpusztúl, még az a leány is. Csak ez a borzasztóság ne történt volna meg. Csak ne engedték volna.

Fellázadt arra a szerinte lehetetlen gondolatra, hogy itt okoskodni, alkudozni tudtak; hogy el bírták viselni a határtalan szégyent, a megalázást: azt, hogy egy pár hitvány kapcabetyár rátegye a kezét arra a védtelen leányra.

Akármi lett volna is: mindegy. Nekik kellett volna menni a kutyáknak; inkább meg kellett volna halni mindenkinek, semhogy a betyárok elérjék céljokat. Mi az: egy golyó, amely még hozzá oly gyakran nem talál?! S az első kísérlet után nem is következik több. Akkor már a fickók torkán lehet az, akiben vér van. Mért nem tudott itt lenni ő! Ő, ki a veszett ördöggel is szembeszállott volna; aki egymaga egy egész bandával elbánt volna. Félkézzel szorongatta volna ki belőlök egyenkint a lelket.

- Hja, tisztelt hős uram, könnyű mindezt így elszavalni, - jegyezte meg a plébános, nem minden méltatlankodás nélkül. - De mikor itt, Dobrain kívül, csakugyan nem volt számottevő férfierő. Őt pedig magam csittitottam, nehogy még nagyobb szerencsétlenség történjék. Asszonyok és erőtlen öreg emberek mit tehetnek?... meg a segédjegyző úr is ki tudja, hol járt éppen akkor...

- Én tudom, - szólt a hallgatag rokon, meglepő bőbeszédűséggel.

A segédjegyző meglóbálta két tenyerét a levegőben s mentegetődzve mondta: - Kérem, kérem...

Ki törődött volna most azzal, hogy vajjon mit tud a szűkszavu rokon.

Vas Gábor égett, mint a pokol. Halántékán vastagon dagadt ki az ér. A belső hőségtől s izgalomtól rekedten kérdezte: - Merre mentek? Csak azt mondják meg legalább: merre mentek!...

Moldovánné, aki olyan mozgékony volt, mint a higany, s a szomszéd érkezése óta kétszer is körülfutkosta kéztördelés között a házat, éppen besietett.

- Tekintetes uram! jöjjön ki hamar, Varnyú van itt, - hadarta - valami híre van, azt mondja.

Sejteni lehetett, hogy ez a sürgős hívás Vas Gábornak szól. A nagyindulatú ember rohanva rohant, mert lehetetlennek tartotta, hogy most másról is beszélni merjen valaki, mint arról, amit annyira szeretett volna tudni.

A ház előtt egy cigány állott. Egy satnya alak, akinek a mozgása nagy ellentétben volt csak-nem galambősz hajával és szakállával. A konyha nyitott ajtaján át ráesett a tűzhely világossága. Amint Vas megpillantotta, magában mondta: ez az. S rögtön rákiáltott: - Honnét jössz? mit akarsz? tudsz-e valamit? Ha nyomra vezetsz, egész életeden át eltartalak.

A cigány reszketett s ijedten nyelt be magába egy feljajdulást. Látni lehetett rajta, hogy hirtelen támadt félelem lepte meg. Vas észrevette ezt.

- Mit riadozol? Ne rettegj! Senki se bánt. Még se felejtetted el az akasztófát? Ostoba tökfilkó, te.

A cigány fejére mutatott:

- Há ákárnam, se tudnám, téns urám! Megésziltem belé. Pedig nem vagyok még öreg.

Igazán csak látszott öregnek, holott alig mult harminc éves. Nagyon megijedt egyszer, attól fehéredett ki a feje. Feltörte volt a Vas Gábor pincéjét, s a mikor elcsipték: a csendbiztos azzal verette vasra, hogy másnap reggel annak rendje-módja szerint felakasztják. A nyomorú elhitte s azon az éjszakán, amit a „siralomházban” töltött, teljesen megőszült. Vas Gábor maga járta ki, hogy eresszék szabadon, elég volt az a rettegés, amit az akasztófától való irtózásban egy hosszú éjen át kiállott. De azért Varnyú, ha csak a Vas nevét hallotta is, mindjárt világgá ment.

Most is iszkolni szeretett volna, de Vas rákiáltott: - Ha egy tapodtat mozdulsz, véged.

Aközben jöttek a többiek, a jegyző, meg a pap; sőt a cselédség is gyülekezni kezdett. Mindenki hallani szerette volna, hogy mi ujság. A szorongó cigány nem tudott hová lenni. Az a gyanuja támadt, hogy ime minden baj az ő nyakába szakad. Ebbeli aggodalmában végképen megnémult.

Vas látta, hogy így sehogysem boldogul, fülön fogta a cigányt s vitte a kocsijához, amely útra készen várta. Belökte a moret, s maga is felült. A háziaknak köszönni már nem ért rá. Nagyon sürgős volt most a dolga.

- Hajts! - mordúlt a kocsisra, aki rögtön a lovak közé csapott.

Vas a cigányhoz fordult: - Merre menjünk?

Varnyú megvakarta a fejét s zavartan hebegte:

- Jáj, há én ázt tudnám! Iszen én csák a vályogos cigány vágyok; - én á Várnyú vágyok! Iszen tetszik tudni.

Vas majd hátba vágta ezért a bemutatkozásért.

- Jól van, jól, fiam, ösmerlek. Hanem azt mondd meg, de hamar, hogy miért jöttél most ide, a tanyára.

- Minek nem tetszik mindjárt ázt érdekelni? Gondoltám, kápok valámit, ha elmondok valámit, - fontoskodott a cigány.

Vas tükön ült. - Kapsz-kapsz; egy malacos kocát kapsz, vagy akár egy borjas tehenet, csak beszélj valahára.

- Hát téns urám, én vittem a Ráró üzenetét a két csúzi bojtárnak. Azután á szekereknél is én jártam cédulával. Ott elbujtám az istállóba a friss szénába; úgy hallottam, hogy mit akárnak; hogy Ráró el akárjá lopni a kisasszonykát.

Vas nem birt magával. - Ezen már túl vagyunk. Azt mondd meg, ha kedves az életed, hol találhatom őket.

- Én csák ázt tenném, ha á téns úrnák volnék, hogy a gulyásokhoz mennék. A bojtárok azóta már vissza is lehetnek. Nekik több dolguk nem volt, csákhogy a háznépre ügyeljenek. Aztán a mezőn biztosan elváltak Rárótól.

- Hajts ki a pusztára, - parancsolta Vas a kocsisnak. - Hajts, ahogy csak birsch. A csúzi ér felé menj; ahol a gulyások cserénye van most.

Varnyú nyugtalanul kezdett fészkelődni. - Én hadd szállok le elébb, instálom alássán.

- Megvesztél, more? - förmedt Varnyúra Vas. - Velem jösz, ha láncon vezetlek is.

- De engem ágyonvernek, há á téns úrral együtt látnák. Mindent kitanálnak - magyarázta a cigány aggodalmasan.

- Majd megvédelek én. Bízd csak rám magadat. Úgy maradj veszteg, hogy amint szökni próbálsz, rögtön a fűbe harapsz.

A cigány feljajdult és belekapaszkodott a szekér oldalába, hogy ki ne essék, mert az út már nagyon zötyögős volt. Marhajáráson mentek keresztül a mocsár mellett.

*

A nyári éj fuvalma járta a pusztát. Felségesen balzsamos volt a levegő. A mélyedésekben, ahol a lapost a nád kiverte: mindenütt szólott a nádi rigó. Egyhangú, recsegő karattyolása meg nem szűnt. Ha egyik elhagyta is, nyomban rázendítette a másik. Mintha Pán-Isten sípján hangversenyeztek volna bujdosó, fáradhatatlan faunok, akik igazi hazájukból, az erdők sűrűjéből száműzve, ide menekültek egy másik, még titkosabb sűrűségbe, ahol senki még keresni sem meri többet őket.

Mialatt a szekér a kátyus réti úton átvergődött: Vas hallgatagon merült izgatott gondolataiba.

Ámbár híres volt arról, hogy példaképe a kemény férfinak: most borzasztó kínokat szenvedett.

Amit mindeddig titkolt, de amiről soká már nem hallgathatott volna: mély és szenvedélyes szerelme ölte e pillanatban.

Évek óta érezte, hogyan hatalmasodik el benne egész élete egyetlen nagy érzése, amivel nő iránt először és bizonytalansággal utoljára, megtelt.

Sokáig próbált küzdeni a szíve ellen, mert jól tudta, hogy ha egyszer elveszti rajta a hatalmát, vissza nem szerezheti azt többet.

Jóformán gyermek volt Zákay Margit, amikor ő, a magának élő csöndes remete, megriadva tapasztalta, hogy akármivel foglalkozik is, mindig ugyanazt a leányarcot látja lelkével: a Margit arcát. Megdöbben és menekülni próbált a bűbajos látománnytól; de sehogysem tudott. Pedig azzal a semmi alkut sem tűrő önuralommal, amivel szinte zsarnoka volt önmagának, rögtön megállapította legrejtettebb gondolatvilágában, hogy ezzel a szerelemmel bizony már elkésett.

Harmincöt éves volt akkor, Margit meg tizenöt. És Vas Gábor az a férfi volt, aki gazsággal határos önzésnek tartotta volna, hogy húsz év körülömbéssel merjen magához kötni egy hozzá immár nem illő fiatal teremtet.

Ez az ember, aki az élet minden fordulójában gyors elhatározással tudott helyt állni: megszállt attól, hogy olyanfajta szívdobogást érzett, amelyet meggyőződése szerint csakis romlásának tarthatott, de semmi esetre sem boldogságának.

Eszteendőig tartott a küzdelme.

El akart utazni: nem birt. Azt tervezte, hogy eladja a birtokát s elbujdosik. Nem tette meg, mert attól félt, hogy úgy sem lesz ereje igazi válásra. Mindössze abban az egyben diadalmaszkodott magán, hogy sokáig hallgatott.

Nagyon jól titkolta, hogy mi emészt, mi égeti minden csöpp véré. De ez a titok néha majdhogy szét nem repesztette a szívet. S ahogy egyik év telt a másik után: csak gyötrőbbé vált a baja.

Margit fejlődött, szépült, s ábrándos komolyságával mintha hovatovább olyanná vált volna, aki erőnek erejével maga igyekszik eltüntetni a köztök levő különbség ledönthetetlennek tetsző akadályát.

Bizonyára tudtán és akaratán kívül történt ez, de Vas mégis kénytelen volt meghallani egy belső szózatot, amely egyre gyakrabban szólott így hozzá:

„Miért kínozod magadat? te örült! Hát nem érzed, hogy a te szabályaid alól is lehet kivétel? Igaz, hogy húsz év különbség, rendes körülmények közt, önérzetes férfi számára kínai fal; de nézd meg magadat és nézd meg azt a leányt: te, a negyven felé járó éveiddel is külömb vagy, mint a mai harminc évesek; az a leány pedig mindenben más, mint a többiek; mélységes romantikával teljes, aki, ha majd egyszer szeret, vakon cselekszi és vissza nem riad semmitől sem.”

Odáig jutott lassankint, hogy már lázasan várta, leste, kap-e csak legkisebbke jelt is arról, hogy a leány melegszik iránta. Már eldobott magától minden régies bölcsekedést, és mindössze azt akarta elérni, hogy csak annyira szeresse Margit, amennyiből jogot vehessen arra, hogy megkérje a kezét.

De ennek semmi nyoma sem volt. Olyan legalább nem, amivel Vas beérhette volna, mielőtt a nagy elhatározásra rászánja magát.

Várt tehát, várt, egyre növekvő szenvedéllyel, amely már-már megtörte benne a legyőzhetetlennek hitt férfiúi erélyt.

Már voltak pillanatai, amikor betegen ámitotta magát. Már azon volt, hogy jeleket sejtсен oly semmiségekből is, amikre azelőtt mit sem adott volna.

Ez a szívet s eszét betöltő szerelem megfosztotta apránként régi férfiasságától, gáncsot nem tűrő önérzetétől. Minden feltevését megörölte, halomra döntötte.

Csak napok kérdése volt, hogy nagy átalakulásában, még azt se kérdezze többé Margittól: szereti-e. Végzetessé válható erőszakossággal foglalkozott már azzal a tervvel, hogy nyilatkozik a leánynak s követeli tőle a „boldogító” *igent*.

Lesülyedt volna már arra az eddig utálatosnak tartott színvonalra, amelyen azok vannak, akik eléggé szemérmetlenek, hogy csak a magok kedvtelése és önző érzése után vegyenek el mindenáron egy leányt, akinek a viszontszerelméről egyáltalán meg nem győződtek, meg sem is győződhetek, minthogy vak érzelmök semmiféle oly viszonzásra sem talált, amiben valami-revaló férfiember örömét lelheti, ami nélkül a számottevő férfi meg sem tudna ölelni oly nőt, akit tisztelni és kimélni akar. Kimélni mindenekelőtt a saját tolakodásától, aminek a kapcsán csak lenézésben, és legfeljebb valamely száanalommal és undorral vegyes engedékenységekben lehet része.

Mindettől borzadt és mégis csak egy lépésnyire volt már a végső megalázkodástól.

És most egész élete egyetlen nagy ábrándját tette tönkre egy senkifia, egy jött-ment gulyás-bojtár, akinek ezt a bűnét nemcsak megérteni, de még megmagyarázni sem lehetett.

Arra a mindent lebíró magyarázatra, amit a saját szívében is megtalálhatott volna, nem gondolt Vas Gábor.

III. Az urfi.

Zákay Péter negyven és ötven közt volt már, amikor másodszor megházasodott.

Első felesége, akit mint fiatal özvegyet vett nőül, korán hunyt el. Egy gyermek maradt utána, akit magával hozott volt új házasságába s akinek ezentul Zákay volt a természetes gyámja.

Zákay imádta volt mostohafia anyját, s szent kötelességének tartotta, hogy jó apja legyen az anyátlan árvának. Pedig ez a kötelesség mind végzetesebben nehezedett rá.

A gyermek oly tulajdonságokat örökölt az édes apjától, amelyek aggódással tölthették el azokat, akik sorsa iránt érdeklődtek. Kódsdi Viktor hirhedt léha alakja volt a vármegyének. Mézeshetei idejében is éppen úgy tivornyázott, mint azelőtt. Menyegzője napján reggelig húzatta a cigánnyal, s addig ivott, amíg teljesen el nem ázott. Akkor nekifordult szegény, fiatal feleségének, aki nem mozdult mellőle, s ráförmedt: - Ki vagy te nőszemély? Nem ösmerlek!

A kiábrándult, megszegyenült asszony attól a perctől fogva csak utálni tudta.

Kódsdi alig egy év alatt a nyakára hágott mindenének s a sanyaru nyomortól csak a halál vált-hatta meg. Mindnyájok szerencséjére gyorsan haladó tüdővész vetett véget céltalan életének.

Ennek az embernek a vérét örökölte a kis Kódsdi Kálmán, aki már születése óta beteges, ideges, rendellenességekre hajló fiúcska volt. Magába zárkózott lényével, hálátlanságával, hazudozó természetével kétségbe ejtette az anyját, aki maga kérte második férjét, hogy csak legyen a gyermekhez szigorú.

Az ideges fiúval ugyan csinján bánt Zákay, de el nem kerülhette, hogy itt-ott meg ne fenytse, amivel halálos ellenségévé tette a kis lurkót. Még nem volt a gyermek egészen hat éves, amikor boszúból telerakta tüvel a mostoha apja párnás székét.

Nagy hajlamot mutatott a szívtelenségre és egyedül csak a cselédség közt érezte jól magát. A konyhából s az istállóból alig lehetett elcsalogatni. Nem egyszer hozta szüleit a legnagyobb zavarba azzal, hogy a vendéglátó asztalnál váratlanul nagyot káromkodott, ahogy a kocsiától tanulta.

Anyja halála után nem maradhatott a gyermek a pusztán. Ki ügyelt volna rá kellőképen? S különben is itt volt az ideje, hogy iskoláztatni kellett. Zákay nem tehetett többet, minthogy a legjobban gondoskodott róla; meghozott minden áldozatot neveltetése érdekében, amit az édes apa se tehetett volna másképen.

Néhány évi özvegység alatt Zákayt csaknem mélabussá tette a magány. Végre rászánta magát, hogy újra megnősüljön. Olyan valakit vett el, aki illett az olyan idősödni kezdő emberhez. Egy már nem fiatal, de jólelkű leányt, akiben semmi egyéb hibát sem lehetett találni, mint-hogy kissé regényes gondolkodású volt. De erről is csak úgy elméletben lehetett szó, mert a valóságos élet bajai nem igen engedték a regényes ösztön elfajulását.

Ebből a második házasságból született Zákaynak egy édes leánykája, míg első feleségétől csak az a vásott kölyök maradt rá, akiről folyvást elszomorító híreket kapott.

Néhány éven át, amikor csak lehetett, hazahozta. Hátha a családi kör melegsége áldásos hatással lenne rá. De a gyermek makacsul megmaradt ravasznak, gonosz indulatúnak, akit semmi sem hatott meg. Kis testvérét annyira gyűlölte, hogy attól lehetett tartani: egyszer még valami

borzasztóságra vetemedik. Rajta kapták, amikor a parányi alvó leányka fejére úgy borított rá egy nagy párnát, hogy a gyermek, ha veszedelmét idejében észre nem veszik, megfullad.

Ez már több volt, mint amit az éretlenség rovására lehetett volna írni. A gonoszlelkű fiut, aki akkor tiz vagy tizenegy éves lehetett, nem merte Zákay tovább is szabadjára hagyni. Nem kísérhette szemmel folytonosan, s a fiutól kitellett, hogy mialatt nem érez férfit maga körül, helyrehozhatatlan bajt okoz.

Valami magán-nevelőintézetbe dugta be, ahol nagynehezen, számottevő pénzáldozatok árán, kibírták vele egy pár esztendeig. Végül az igazgató már semmi kincsért se volt hajlandó tovább elvállalni.

- Tönkre tesz mindnyájunkat: elrontja valamennyi társát, - írta a mostoha apának. - Egy nappal se tűrjük meg azon az időn túl, amennyi okvetetlenül kell, hogy rendben átadhassuk minstől.

Ekkor katonaiskolába került Kódsi Kálmán. De hiába volt minden, ott is csak nyügnek, átoknak tekintették. Legényedő kamasz korában onnan is kidobták.

- Mi lesz már veled? Mit akarsz? Betyárnak készülsz? - kérdezte a mostoha apja kétségbeesve.

A fiu arcán átvillant valami a betyár szóra. De csak lesütötte a fejét. Nem tudott mostohaapja szemébe nézni.

- Semmit sem tanultál, semmit sem tudsz. Egyetlen pálya sincs nyitva számodra. Egyébhez nem értesz, minthogy léhán barangolj a világban. Ám legyen hasznodra ez a szomorú ösztönöd. Az uradalmi erdőmester úr jó emberem, megteszi a kedvemért, hogy alkalmaz vadőrnek, vagy erdővédnek. Tőlem havonként annyi segélyt kapsz, amennyiből megélhetsz. Csak ne mutasd magadat, soha se lássalak.

Ide lyukadt ki a Kódsi Kálmán sorsa. És ettől kezdve minden olyan foglalkozás nélkül, amit igazi munkának lehetett volna nevezni, lézengett a környéken az „urfi”.

Abban az állásban, amit mostoha apja szerzett neki, alig-alig bíztak rá valamit. Ha tették is, nagy ellenőrzés mellett történt. Senki se várt tőle komoly hasznavehetőséget, hisz’ az uradalomnak anyagiakban nem volt terhére, mert Zákay küldözte számára a „fizetést” az erdőmesterhez, aki a fiu zülléséről mindent tudott.

Amíg ez a két ember - az erdőmester meg a mostoha apa - élt, addig Kódsi Kálmánnak kikerült a mindennapija, akármilyen hitvány életet élt is.

Kint lakott a pákotai vadas tőszomszédságában. Ez volt az uradalom legtávolabb eső része. Szándékosan tette ide az erdőmester, hogy minél kevesebb alkalma legyen nyugtalanítani azt a becsületes családot, amelyhez tartozott is, nem is; hisz’ valóságos vérbeli kapocs nem fűzte a Zákayakhoz.

Egy vadőr-lakás volt a pákotai vadasban. Egy szoba, egy konyha, meg egy kamaraféle, - fának, élelmi szernek való.

*

Azt az izgalmas éjszakát követő hajnalon, amikor Zákay Margitot a „futóbetyárok” elrabolták, otthon volt Kódsi Kálmán.

Bent volt abban az egyetlen egy szobában - és hol nekihevülve, hol meg a fáradságtól elernyedve csitítgatott - vigasztalgatott valakit, aki csöndesen sirdogált az ablak mellett. Fejét lehajtotta az ablakpárkányára s fel-feltörő, csuklásba fulladozó zokogást hallatott.

- Marcsa lelkem, ne sírj már, hallod-e? - kérlelte az „uradalmi vadőr”. - Megtéped a szívemet, pedig te érted volt minden. Megvesztem utánad. Az akasztófától se riadtam volna meg. Nézz már ide egyszer a szemem közé.

A nap becsillogott a homályos ablaküvegen és rózsaszínt hintett szét a csöndes szobában, amely nem volt olyan rideg, mint máskor, merthogy a biblia asszonya lélekzett benne, egy fiatal parasztleány formájában.

A vadőr odasimult a szepegő leányhoz. A leány eltaszította s huzódzott tőle.

- Hagyjon nekem békét! - sikoltotta - szerencsétlenné tett mindörökre. Nincs már maradásom ezen a világon, megyek a folyónak. Meg akarok halni!...

- Marcsa!... - nyöszörögte az ember magából kikelt arccal, - iszen azt mondtad, hogy szeretsz.

- De nem így szeretem én. Azzal hitegetett, hogy a felesége leszek; hogy koszorúval a fejemen viszen a pap elé, aki megáld. Ténsasszony leszek, azt ígérte!... S most nyomorultabb vagyok a koldusnál!...

Megint elkezdett zokogni, hogy csak úgy dobálta fel a szívdobogás. Verte a fejét az ablak párkányába, úgy jajgatott.

A dúlt arcú ember nem birta nézni. Megragadta, elvonszolta, a gyékénypadra vitte, ott az ölébe kapta, ölelgette. A szegény leány nem nagyon ellenkezett; ugyis mindegy volt már. Csak az arcát takarta el a két kezével, hogy azt ne érhessek a bűnös csókok. Ujja között folyvást permetezett a könnyár. Nyögött, mint a galamb; holtra fáradtan ejtette le a fejét a vadőr vállára, minthogy nem birta egyenest tartani a nagy kimerüléstől.

Zavartan, hitetlenül, semmiben sem bízva, a szavak értelmét is alig tudva, hallgatta így, miket beszél az a sápadt, kiszáradt ajku, ziháló mellű ember.

- Ugy lesz no, Marcsa, - hidd el. Én mondom neked újra. Elveszlek, ténsasszonnyá teszlek. Kitagadott vagyok, de rá kerül a sor, hogy örököljem, amihez jussom van. Ur leszek én még. Addig se látsz hiányt semmiben sem. Lehozom én neked a csillagot is. Lopok, rablok, ha kell...

- Jézusnak szent lelke, - sóhajtott a leány borzadózva, - még halálra ijeszt. Hát ilyen ember maga?

- Ilyen én, te éretted, Marcsa! Ölelj meg már! Ugy se tehetsz jobbat ezentúl. Mert én utánad mennék a világ végéig is.

A leány bágyadtan szólalt meg:

- Hova is mennék? hova is lennék? El kell bujdosnom az emberek közül. Vissza én már soha sem mehetek. Kifojtaná belőlem a lelket is a bátyám.

A halvány, nyugtalan ember arca idegesen rándult meg.

- A bátyád? - kérdezte felvillanyozva. - Ráró Pista?... ne félj attól szívem.

Megint odahajolt a leányhoz, s mintha még a falaktól is titkolódnai akarna, oly közről sugdosott a fülébe, hogy csupa páraharmatos lett a Marcsa lecsüngő haja.

- Ne félj, - ismételte, - mi ketten mindent együtt eszeltünk ki. Hol van azóta Ráró Pista!... Azt se tudom, látod-e valaha, vagy se. Azért bucsuzott tőled tegnap olyan sokáig. Ugy-e azt mondta: „légy jó az urfihoz”; ugy-e azt mondta, te előttem.

A leány ijedten, elképedve hallgatta ezt az érthetetlenséget. Vissza emlékezett, s álmodozva szólott:

- Csakugyan azt mondta.

Odakint a kopóba ojtott vizsla elkezdett morogni, ugatni.

Kósdí eleresztette a leányt s kiszaladt az ajtón, hogy be ne jöjjön most olyan valaki, akinek nem kell arról tudni, ami idebent van.

Csak egy csapat sátoros-cigány vonult el az erdei úton, azokat ugatta meg Bokrász.

A kétkerekű kordélyból gyereksírás hallatszott ki. Arra egy lompos asszony, aki a rozoga kordély mellett lépkedett, kiemelt belőle egy meztelen csimaszt. Olyan volt a kis cigány poronty, mint egy kunkorodó, tehetetlen féreg. Az asszony odanyújtotta petyhüdt emlőjét, s mialatt a kis kölyök piócafént ragadt bele, elkezdett neki cigányul énekelni.

IV. A Keléz-cserényen.

A pusztai út aszerint vált jobbá Vas Gáborék előtt, amint távolodtak a csúzi értől, amelynek a környéke nagyon zsombikos volt. A sík legelőn már úgy iramodtak a pejkók, mintha tüzes tapló lett volna a fülökben. Egyre közelebbnek látszott az a fehérség, ami eleinte csak ködnek tetszett a pusztá lapályán. Pedig a pihenő gulya volt az, amely a cserény köré feküdt naplemente után.

A szekérzörgésre a gulyát őrző komondorok mind felugráltak, s hörögve, morogva, mély buffogással, lomhának tetsző, de mégis könnyű szökésekkel, gyülekeztek arra a tájékra, amerről a szokatlan vendég jött.

A „lakos-bojtár”, aki a cserényre éjjel-nappal vigyáz, elkezdett a kutyáknak füttyölni. Valamelyikhez hozzá is suhintott a karikásával, amitől szűkülve vonult vissza a megfenyített bundás.

A lármára felérzett a számadó is, aki ezen a gyönyörű nyári éjszakán csak a csillagokkal takaródzott, s dübnyögve kérdezte: mi a nyila van veletek, no?

A Vas Gáborék szekere épp akkor állott meg az ágasfa előtt, a cserény keleti oldalán.

- Itt a számadó? - kiáltotta egy nyers, erős, türelmetlen hang, amitől Keléz számadó mindjárt talpra ugrott.

- Itt vagyok, ténsuram. Mit parancsol?

Vas leugrott a szekérről. - A bojtárokkal szeretnék beszélni. Merre vannak?

A számadó megvakarta a fejét. - Melyikre volna szüksége a tekintetes urnak?

- Valamennyit hívja ide, gyorsan.

A számadó rászólt a lakosra: - Hej, Ferke, ügess csak ki a szélre, ott kell lenni Balónak, meg a vén Csalomjának. Szólítsd ide őket.

- Ráró Pistáról tud-e valaki? - faggatta a számadót Vas Gábor.

Keléz vállat vont. Tud is, nem is. - Én tőlem már egy hete megvált. Mondják, eladta a jussát; elkészült innen valahová, messze.

- Hallja-e számadó, emlékszik-e még a fekete ménre, amit úgy megcsudált?

- Hogyne emlékezném? Amióta a világra csöppentem, nem került elibém olyan kedvemre való sárkány.

- No, ha én hajnalig elérem Ráró Pistát, a kelmedé a sárkány.

Keléz számadó összehuzta a szemöldökét és gondolt egyet, de nem mondta ki. Az arcát nem lehetett jól látni, arra még sem volt elég világos, ámbár sütött a hold.

- Ráró Pistához nehezteléssel vagyok, - szólott végre. - Azt cselekvé, hogy cserben hagyott. Szent-Mihály nap előtt nem vártam, hogy elhagy. Ha látom, se ösmérem ezentul.

- Amelyik bojtár nyomra visz, száz pengő az övé.

Keléz nagyot nézett. - Mit csinálhatott az a kötélrevaló, hogy a tekintetes ur úgy keresi?

A lakos visszajött. Nyomában két bojtár kocogott nagy serényen.

- Hej Baló! száz pengő a tied, ha tudod, hol van Ráró Pista, - indította meg a szót Keléz számadó.

Csalomjás feldobta a vállára a subáját s azzal a mozdulattal jól meglökte a társát. Ez azt jelentette: te most hallgass, majd én beszélek.

Elő is állott a vén gulyásbojtár s felelt a számadónak; nagyot köszörült előbb a torkán.

- Csakugy hallomásból tudjuk, hogy mire a pásztorcsillag feljön, túl lesz a Surrogón. Sietős az útja.

A számadó mérgesen dörmögött valamit. Vas Gábor megkérdezte: mi az?

- Beszélnek ezek a világba, bolondot össze-vissza. Hisz a Surrogó arra van ni, amerre a nap kél; pedig a bojtár innen csak napnyugta felé vágódhatnak, ahol sík földet ér.

Baló megriszálta a torkát s közbevágott:

- Pisze meg Karikás jobban tudná.

- Marha! - mordult fel a számadó magában, s aztán fennhangon felelt Vasnak, amiből a bojtár is hadd érthessen:

- Azok a másik két bojtárom, akiket csak reggelre várok vissza. Két üsző után mentek Sósad felé. Kisebb gondjuk is nagyobb most azoknak, mint Ráró Pista.

Vas Gábor hallgatott. Érezte, hogy valami hiba van itt, amin ő most nem tud segíteni. Vagy a számadó hazudik, vagy a bojtár. Vagy talán mind a kettő. Kiegyenesedett s indulatosan, türelmetlenül kiáltotta:

- Én a gulyásoknak sokszor voltam javokra; akármikor fordultak hozzám, segitettem rajtok. Most azt mondom: ezer pengőt kap, aki engem Ráró Pista nyomára vezet.

Egy darabig csend volt. Csalomjás megint talált valami igazítani valót a subáján, éppen akkor, amikor Baló szólni készült. Ugy lökte oldalba nyugtalan könyökével a társát, hogy annak majd hogy el nem állt a lélekzete.

Talán emiatt hallgatott. De mélyen hallgatott.

Csalomjás szörnyűködött. - Ezer pengő! Tyűh, aki Árgyilusa van ennek a világnak, még az apámat is kiadnám ennyi pénzért.

Vas odaszólt: - Azt mondja kend, hogy a Surrogó felé kellett mennie.

- Azt én. Másfelé alig is mehetett.

- Mikor beszélt vele? Honnan tudja?

- Sokat emlegette már Szent György nap óta, hogy szolgálatot cserél. Hivják arra ni, Erdélyország felé. A Mezőseget emlegette. A bátyja is oda származott el.

Vas Gábor nem birt a nyugtalanságával. Indult a szekér felé.

- Jól van emberek; én neki megyek most a Surrogónak. A ti lelketek rajta. De még egyszer mondom: kétezer pengő annak, aki engem az éjjel Ráró Pistához vezet.

A gulyások ümmögtek, szörnyűködtek. A számadó összecsapta a kezét; Csalomjás káromkodott:

- A teremburáját! Ha tudnám, hol van, micsoda nagy gazda lennék virradóra.

Baló kitátotta a száját, hogy ő mond valamit; de a vén bojtár ráförmedt: - Indulj már! nem látod, hogy mozog a gulya? Nincs aki összetartsa. Erigy a szélre, hamar! Én a másik oldalra kerülök lóháton.

A számadó felnézett az égre.

- Nyilván valami idő kerekedik. Nyugatról fuj a szél, s ott lent barnul az ég. Mindjárt beborul nálunk.

Vas ezt nem szeretne volna. Sötétben nincs út a pusztán. Könnyen fel lehet dőlni a buckákon.

Felült a szekérre, ahol Varnyú úgy gunnyasztott, mint az álmos teknősbéka. - A Surrogó felé!
- parancsolta a kocsisnak, aki hamarjában a lovak közé vágott.

*

A komondorok haragos ugatással kísérték egy darabon a szekeret. Zajos kutya-koncertjük összekeveredett a borjas tehének bőgésével. A gulyások magokra maradtak.

- Te Csalomjás, - szólott a számadó a vén bojtárnak, - azt már régen tudtam, hogy Baló a lelkitől kiválva nagy számár, de hogy te neked is csak olyan tyúk-eszed legyen, azt mégse hittem volna.

Csalomjás egyet igazított a nyelvével a bagópogácsáján, amit a képében rejtegetett.

- Hát oszt' miért van nekem tyúkeszem? mondja kend, számadó.

- Nem elárultad azt a fiut? Nem a nyakára küldted a ténsurat?

- Én-e?!

Annyi gögös méltatlankodással vetette ezt oda félvállról, hogy Keléz számadónak táva maradt a szája.

- Csalomjástól tart kend? - folytatta a ráncos képű bojtár, - a Rózsa Sándor pajtásától?... Ha tudni akarja, most megy át Ráró Pista a várhegyi hidon, arra né; (nyugatra mutatott), a tekintetes urat meg elkomandíroztam én erre né! (keletre mutatott.)

A számadó röstelkedve húzta be a nyakát a vállá közé.

- Vagy úgy! - mondta, mintha eszmélne. - Én biz' nem tudtam. Semmit se tudtam. Nem is akartam tudni, - tette hozzá, - mert hogy könnyebb úgy, ha az ember igaz lélekkel esküdhet akár a törvény előtt is, amikor arra kerül a sor.

Alighogy ezeket dörmögte, lódobogás hallatszott a nyugati oldalról. A komondorok füleltek, de egyik sem vakkantott. Csak a sánta lábu Lompos kezdett előre kocogni, nagy vigan.

- Megy a gazdája elé, - mondta Csalomjás, - jönnek már a bojtárok. Jó szerencse, hogy nem érik itt a tekintetes urat.

Két lovas ember állott meg a cserény mellett. A lakos átvette tőlök a kantárt, s elkezdte a lovakat jártatni.

Pisze meg Karikás előtoppant.

Fekete volt mindakettő, mint az ördögök nagyapja.

- Hát ti mi a csudát csináltatok magatokkal? - kérdezte a számadó elképedve.

- Csinosak vagyunk, úgy-e? - kérdezte Karikás jókedvűen. - Bekormoztuk egy kicsit ábrázatunkat, hogy ránk ne esmérjenek.

A számadó kacagott. - Ráró Pista is ilyen?

Pisze felelt neki: - Az?... Inkább a fejét vágatta volna le; úgy megmutatta magát, mintha leánynézőbe indult volna. Hallom, hogy még a nevét is elárulta. Most oszt' kergethetik, könnyen elcsiphetik.

Csalomjás meglóbálta a fejét.

- Az éjjel már semmi baj se éri, arról én állok jól.

- Holnapig meg annyira lehet innen, ahol a madár se jár.

A számadó közéjük rőffent:

- No, nekem egy szót se szóljatok többet. Mondtam, hogy egy szót sem akarok tudni a betyárságokról. Én rá nem érek, hogy egyre járkak-keljek, a törvény elé cepekedjek. Elég lesz nekem, ha a csendbiztos itt jár majd s fakgat-nyakgat. Azt pedig el nem kerülitek. Deresre húznak valamennyiteket, vigyázzatok.

Csalomjás elkezdett halkán dudorászni:

Ültem én már minden lovon,
Pejkón, fakón, deresen;
A pusztákat végig járom:
A szívemet keresem.

A többi bojtár bolondos jókedvvel szólt bele a nótába:

„Mert hogy ruzsám te nálad van,
A tied megint másnál van.
Így szaladok te utánad,
Sárga lovon, szürke lovon,
Pejkón, fakón, deresen.”

A nyugati szél ezalatt megerősödve fujt, s hozta a barna felhőket, amelyek majd elmossák a nyomot is a pusztán.

V. Ritka vendég.

Másnap, estefelé, amikor éppen a cserényhez terelték a gulyát a gulyások, egy lovasember ügetett a csúzi ér tulsó oldalán, a tájt, ahol legmélyebb volt a mocsár.

Látszott rajta, hogy této vázik; nem igen tudja, mit csináljon. Pedig át akart volna kelni az innenső oldalra. Idegen lehetett, mert az idevalók jól ismerték az átkelő pontokat, amelyek évről-évre ugyanazok voltak.

Baló volt leghátul; a gulya után baktatott és közönyösen bámulta közben az ácsorgó lovast, akit a magas csáté úgy eltakart, hogy csak a derekáig látszott ki közüle.

Az ember végre megszólalt odaát. Jól kieresztette a hangját, mert elég nagy volt a távolság idáig.

- Hej, atyafi, hol járnak át itt magok?!...

- Mért nem szól? - mordult fel Baló kissé bután, - arrább menjen egy puskalövésnyire; ott meglátja a sáskévéket, amik a vízben vannak. Alatta rőzse van.

Csalomjás csak hallgatta, hogy üvöltöz Baló.

- Mi a bajod! - kiáltott rá messziről.

- Kutyanak van baja, - dörmögött Baló, s nem törődött tovább a dolgok folyásával.

Tíz perc se telt s a lovas ember már odarugtatott melléje. Csak mikor adj' istent mondott, akkor eszmélt fel Baló.

Kimeresztette a szemét, úgy bámulta a ritka vendéget, aki hókafejú sárga lovon ült. A szerzáma csupa sallang, amelyet a csúzi rét környékén nem viseltek; - a nyerge alatt virágos izzasztó, amelyet Baló még sosem látott. Maga a lovas nem lehetett valami nagy ember, de erős, zömök volt a felsőteste. A kengyelszija rövidre volt fogva, ami kurtalábra vallott. S amin a legjobban elbáméskodott a csúzi gulyás, az volt, hogy maga sem tudta, miféle fajzat lehet ezen a környéken ez a másik idegen gulyás, aki csak abban különbözött a többiektől, akik ittvalósiak, hogy valami tüszőfélét viselt, s abból pisztoly agya és kés nyele látszott ki.

- Nem vagyok erre járatos, - kezdte a szót a másik. - Kétszer is vissza kellett térnem a dagasztótól, mert azt nem szokta a lovam. Melyik irányban van a Keléz Menyus gulyája? - mondsza ecsém.

Csalomjás váltig kiabált valamit Balónak, de az, mintha megsüketült volna, nem hallgatott oda. A vén bojtár robogva közeledett; lováról szakadt a hab.

- Üssön beléd a menykő! Hát nem látod, hogy elmaradt egy üsző a csáté közt? Térítsd hamarosan, te vaksi.

Baló nem mondhatta, hogy nem az ő hibája, hát csak szót fogadott. A vendég-gulyással Csalomjás maradt.

- Jó estét, - mondta tisztességgel.

- Adj' isten neked is, - felelt amaz.

Recsegő hangja volt, mint azoknak, akik vagy sokat isznak, vagy sokat kiabálnak.

- Hát csakugyan ez a Keléz Menyus gulyája? - kérdezte újból, ámbár Baló már helybenhagyta az imént, hogy „ez a”.

- Messze földről jöhet, hogy nem tudja, - válaszolt Csalomjás, és műértő szemmel méregette végig az idegent, akin rögtön meglátta, hogy maga is számadóember lehet.

- Elég messziről, a karvalyi pusztáról. Ott csupa homok a világ, sarat nem ösmerünk. A zsombikosban is úgy járhatsz, mintha pallón lépegetnél.

- No, itt van sár elég.

- Van ám. Tapasztaltam.

- Oszť mi járatban van erre, számadó uram? ha meg nem sértem.

Éppen megérkeztek a cserényhez, ahol Keléz számadó a lakossal pörölt valamiért. A vendég már nem a vén bojtárnak felelt, hanem Kelézhez fordult.

- Mifelénk úgy is mondják, hogy pálinkás jó estét.

- No, minálunk csak a „jó reggelt” járja így, - felelt Keléz.

- Hát akkor jó estét, szomszéd!

- Annak is, aki mondja. Honnan a szomszédság?

- No, nem valami közel. De ha lovon jár az ember...

- Hamar elfogy az út, úgy-e szomszéd. Mi szél hordja erre?

- Igaza van, a szél, - felelt a vendég s azalatt lepattant a lováról. - Gulyát adtam át, s gulyát vettem át; Erdélyországban jártam; úgy kerültem erre, hogy az ecsémet lássam.

- Ki az öccse, szomszéd?

- Bojtár az itt kelmednél. Ráró Pistának hívják.

Keléz számadó felütötte a fejét, nagyot nézett.

- No, ha úgy, akkor épp’ elkésett. S kelmed a bátyja neki?

- Biz’ az volnék. Rég nem láttam a kölyket. Vaj’ merre kóborol most?

Keléz számadó vállat vont s legyintett egyet a kezével.

- Elment a szelek útján.

Az idegen gulyás szinte ugrott egyet. - Mi a csudát mond kelmed? Csak nem ette meg a... Hát akkor én minek jövök ide?

- Talán hogy egy kis kanecetest egyék velünk kelmed. Járt-e valaha a Hortobágyon?

- Mi közöm nekem most a Hortobágyhoz?

- A kanecetest sehol se tudják úgy, mint ott. Én is ott tanultam.

- Tréfál velem kelmed?

- A nyila tréfál. Én csak éhes vagyok. Tartson velünk. Kerül ám még egy bögre tarhó is.

- No, nekem ugyan elvette kelmed az étvágyamat. Az ecsémet keresném.

Keléz vállat vont és odabökött oldalt a gulyások felé. - Ezek tudnak valamit, - én semmit. Megbolondult a fiú. Ide többet aligha vissza jön. Viszi azt már a szél, ahogy mondtam.

Az idegen számadó nekifordult a bojtároknak, akik közül kettő ott ácsorgott mögötte. Peckesen kérdezte, miközben hosszúra sodort harcsabajuszát végigsimitotta: - Ki tudja no, hol a menykőbe van.

Baló bambán ümmögött. - Ki tudhatná? Nagy a világ. A Bakony már a vége felé lehet. Mindig azt emlegette, hogy arra veszi útját. Ugy-e, te Csalomjás?

A vén bojtár hallgatott. Nagyon szófukar lett egyszerre. Merően nézte a vendéget, amint koromfekete bajuszát simogatta.

Keléz is ő hozzá fordult azonközben. - Hallod-e, te vén boros kancsó, beszélj már, hiszen te láttad utoljára.

- Az se igaz ám, tisztesség nem esik, mondván. Én csak hallomásból tudom, amit tudok. Azt se biztosan tudom. Mi közöm nekem valamihez?

Megfordult, hogy a gulya közt szétnézzen.

- Ejnye, te kötélre való, - förmedt rá Keléz, - hát így bánol te az ilyen ritka vendéggel? Kinyisd a szájadat, vagy kipeckelem. Most már én kérdelem: hol van Ráró Pista?

A vén bojtár mogorván pislantott ki sűrű szemöldöke alól.

- Hát isz' magok mondták: a szelek útját járja.

Azzal odább állott.

A ritka vendég Balóval állott szóba.

- No de ilyet!.. Pedig mióta nem láttam. Csak legalább azt tudnám, merre találhatom.

- Való igaz pedig, hogy most már mi se tudjuk. Elment. Elszármazott. Valakit vitt magával, aki miatt vissza se jöhet többet. Hiába is várják. Mindörökre elment erről a tájékról. A Dunán is túl kívánczozott: ki tudná azt, hogy hova. Levélváltása volt mostanában. Az „urfi” irogatta neki a leveleket. Ő még legtöbbet tudhatna.

A vendég a foga közt mormogta: - Tyühh, a gazember! - De rögtön észhez kapott s lecsendesedett. - Kicsoda az az „urfi”?

- Azt mi se tudjuk másképp. Valahol a nagy uradalomban van odahaza. A gerelyesi csárdában látjuk néha.

Az idegen gulyás a fejére csapott. - Ahán!

- Kelmed tudja? - kérdezte Keléz számadó csudálkozva.

- Dehogy. Mit tudhatnék? Csak gondolom, hogy az az „urfi” szeretheti az italt.

- Biz' az szeretgeti. Akárhányszor láttam kapatosnak. Én különben mondhatok róla annyit, hogy a pákotai vadasban lézeng, innen jó két órányira.

A karvalyi gulyásszámadó lóra pattant. Keléz megcsóválta a fejét. - Ejnye, de sietős az útja: hát a kanecetes?

- Majd máskor, szomszéd, most megyek a dolgomra. Nem lophatom az időt. Isten áldja meg az egész cserényt.

Rövid vágatással indult neki a pusztaságnak; senkit sem kérdezett, merre van a jobb út, hol lehet átkelni az éren. Pedig sötétedett.

Amikor eltűnt, Csalomjás visszakullogott a számadóhoz.

- Látta számadó uram? - kérdezte sunyin.

- Mit kellett volna látnom? te vén boros kancsó.

- Milyen fekete lett az ujja.

- Kinek lett fekete? Mitől lett fekete?

- Hát annak a - karvalyi számadónak. (Ezt különös nyomatékkal mondta.)

- Ördög nézte az ujját.

- Már pedig én néztem. Véletlenül.

- Mit láttál rajta, ami nem volt rendjén?

- Megfogta az ujját a bajusza, amikor pödörgette. Kormos vagy micsodás lehetett.

- Miket nem beszél ez a keszegbordájú vénség?

- De még egyebet is mondok. Hogy nincsen kendteknek szemök.

Keléz számadó elhült. - Most mindjárt kipányvázatlak! Nekem mondd?!

- Nem látta meg, hogy dobálja oldalt a ballábát az a - Ráró Pista bátyja.

- Látta a fészkes csuda. Iszen alig hogy egyet-kettőt lépett, megint lóra pattant.

- Én mondom kelmednek, hogy nem „számadó” volt az.

Keléznek tátva maradt a szája.

- Semmiféle rokonsága nincs annak Ráró Pistával, - folytatta Csalomjás.

- Bojtárom, meg vagy veszve! - méltatlankodott Keléz.

- Azt se látták, úgy-e, hogy ment most neki az érnek? Bezzeg nem kérdezett semmit, mert sietett. Csak úgy tudja itt a járást, mint akármelyikünk. Nohát tudják-e, hogy ki volt?

- Tudja a sátán, aki beléd szállott, hogy itt csudákat papolj.

- Tekintetes Vályi Andor csendbiztos úr volt itt, akinek most feketén fogott a vöröses bajusza, s aki a szakállát is leborotváltatta, hogy lóvá tegyen bennünket, mindnyájunkat. Amint először félrekaszált a ballábal, mindjárt megösmertem.

A számadó a levegő után kapkodott. - No Csalomjás, Máriád ne legyen, most megijesztettél.

- Minek ijedeznék annyira kelmed? Kisebb gondja is nagyobb most annak, minthogy mivelünk törődjön. Keresi Ráró Pistát.

- Azt ugyan keresheti.

- Már pedig most jó nyomra indította ez a szamarak királya. (Balóra mutatott.)

A számadó elpirult. Hisz' ő is csacsogott az urfiról valamit.

- Ezt jól csináltuk, - dörmögte lehorgasztott fejjel.

Csalomjás rántott egyet a Vállán. - Azért nem kell busulni, - mondta. - Változik ám a szelek utja, s Ráró Pista most azon halad.

*

Vályi Andor csendbiztos meg sem állott a pákotai vadőr kunyhójáig.

Őneki Dobrai Ábris, a várhegyi jegyző, mondott el mindent, amit tudott.

A csendbiztos megértette, hogy nincs veszteni való idő. Minden pillanatnyi mulasztás oka lehet annak, hogy a Zákay-házra nagy gyász boruljon.

Maga ment ki a gulyásokhoz, akiknek a szemét sikerült annyira megcsalnia, amennyire őneki abból sürgősen haszna lehetett.

Éjszaka volt már, amikor befordult a pákotai őrkunyhó felé, az uradalmi nagy erdő gyepes útján.

Koromszagot hozott feléje a lágý éjjeli szél.

A csendbiztos a fordulónál megdöbbenve állt meg. A kunyhó romban volt. Leégett.

Még füstölt, annak jeléül, hogy a szerencsétlenség csak ma történhetett.

Ember közelségének seholsem volt nyoma.

VI. A «Fittyfiritty».

A pusztai szél szeliden suhan keresztül a rónaságokon. Felszedi a mezőről a kakukfű illatát s viszi magával, amíg az illó kincs szét nem hulldogál az öléből. Akkor újra kezdi. A buja lóherés kaszállón sok a ménta; annak a lehelete is érzik. Valóságos templom-szagot terjeszt.

A réten pittypalatty ver. Valahonnan nagy távolságból, felelget neki egy másik. Ennél több élő hang nincs a pusztaságon.

A nagy ürességben csak felfelé látszik derengő fényesség, idelent homály van. Felhő csuszott a holdvilág elé s úgy igyekszik, hogy ha már bekerítette, meg is fogja. A hold bujócskát játszik odafent. Hol előtűnik, hol megint betakaródzik lágy felhőfátyollal.

Messze valahol idelent is világít valami.

Pásztortűz-e, lidércláng-e? ki tudja.

Avagy sem egyik, sem másik, hanem valami tanyai ablakon átszűrődő csillám, amit hol nagy lobogásnak, hol szikrányinak lát az ember.

Ilyenkor éjszaka csal a láng. Az ember néha azt hinné: ejnye, de irdatlan távolságban gyult ki egy kazal, pedig alig egy pár száz lépésnyire lobbant fel a friss gaz, amivel a pásztortűzet időnkint élesztgetik. Máskor meg úgy tetszik, mintha már a tűz mellett guggoló alakot is látnók s amint arra sietünk, egyszer csak neki megyünk az „alaknak”, ami nem más, mint egy csonka fatörzs. Akkor látjuk, hogy azon túl, alig elérhető messzeségben villan fel az a fény-sugár, ami bennünket csalogat.

A pusztán toronyiránt halad egy szekér, egyenest neki annak a fényességnek.

Aki a lovakat hajtja, nagyon ösmerhet itt minden buckát, mert nemhogy léptetne, hanem inkább meg-megcsápolja a csikait.

Pedig nem is uton halad. A kerekek a buja lóherén úgy gördülnek, mintha szőnyeg volna alattok. Valami Kánaánbeli legelő lehet itt. Folyóviznek kell lenni a közelben, ami szakadatlanul öntözi a talajt.

A harmat szinte felföccsög a lovak lába alól s apró, ködszerű permetegben hull szét.

- Mindjárt megpihenünk, kisasszonykám, - mondja a kocsis, biztató, bizalmas, de egy kicsit alázatos hangon.

A szekér hátulsó ülésén ketten ülnek. Az egyik, aki jobbról van, hallgat; egy szót sem szól. Annál többet csacsog a másik. Vontatott, éneklő hangon locsog-fecseg. Roppantul igyekszik, hogy gondos, figyelmes legyen.

- Nem fázik, kisasszonyka? tündérke, angyalka. Itt a pokróc, hadd teritsem szépen a lábára. Itt a kendő, hadd borítsam gyengén a vállára.

A „tündérke-angyalka” szó nélkül enged mindent, csak felelnie ne kelljen. Mintha megnémult volna. - Egy kicsit didereg, meg-megborzong; de azt nem a fázás okozza. Nincs most hideg. Még a liljom is kibontogatja ettől a felséges nyáréji fuvalomtól hófehér, szűzi szirmát.

A vontatott hangu, éneklő nőszemély odasugja:

- Lássa csak, világszép kisasszonykám, az ott a „Fittyfiritty”, ahol úgy kicsillog a gyöngé világosság.

A kisasszonykán megint végigfut a hideg. Kezdi elhagyni a regénybe illő nagy bátorság, ami az este hőssé tette abban a pillanatban, amikor úgy volt, hogy körülötte mindenki meghal, még pedig ki tudja, minő borzasztó halállal, ha ő rá nem szánja magát, hogy egy betyárságra vetemedett gulyásbojtárnak engedelmeskedjék.

- Az ott a Fittyfiritty! - gondolja magában gépiesen, lélekzetelszorulva.

S eszébe jutnak a dajka-mesék a híres betyártanyáról, a szegénylegények otthonáról, a pusztai csárdáról, amelyet hét vármegyében emlegettek valaha. Az volt a „Fittyfiritty”.

*

Most se volt éppen üres, ámbár néha napján nem így szokták látogatni.

Két ember ült az ivóban s az egyik kaptatosan szidta a másikat, aki józanabb s így csöndesebb is volt nálánál.

- Hát csak nem iszol? te kenderesi kondás! Ne félj, nem kell itt fizetni. Van rovás, ha pénz nincs. Hej Mókus! Bujj elő, aki fennfűtyörgő rézkarikása van ennek a világnak.

A söntésben mozgás támadt a lármára s egy rosszkedvű, álmos héber dugta ki a fejét.

- No, mit kiabál úgy? Lehetne szelidebb is. Még fölébreszti a fájós fejü feleségemet, aki már két napja nem alszik.

- Ne köhögj, Mózsí, hanem azt mondd meg ennek itt, van-e hitel?

Az árendás vállat vont. - Hitel! hitel! Persze, hogy van hitel, csak bor nincs. Mind megitták.

- Hazudsz te! - zajgott megint a nagyhangu juhász. - Hadd látom azt a kancsót?

Feltámolygott, hogy a söntésbe megy; de a vézna héber olyan lett egyszerre, mint a hörcsög.

- Elmenj innen, te korhely, aszondom! Neked még pénzért sincs ma több bor. Én is ember vagyok, pihenni akarok! Aludni akarok!... Ha nem tetszik, ülj a szamaradra s kocogj innen.

A juhász meghökkent.

- De fennen beszélsz, hallod-e. Még rád gyujtom ezt a patkányfészkét s benn' égsz.

- Azt is maga bánja. Nem lesz több vacska, ha kiebrudálják a komencióból; de olyan bolond se lesz több, aki rovásra adjon bort, soha pénzt nem látok fejibe.

A juhász egyet riszált a torkán.

- Hallod-e, ebben van valami. Nohát nem gyujtlak fel; - de adj még egy ital bort.

- Ma nem, egy kortyot se, - megmondtam.

- Tyűh! aki Árgyilusod! hát így beszélsz te a jó vendéggel?

- Igy én, csak azért is. Hanem ha megigérik, hogy oszt' elpusztulnak: egy porcióval még isten neki; de csak papramorgót.

Odakint szekérsörgés zaja támadt. Azt egy vékonyhangu puli megvakogta.

- Az az én kutyám, Mókus! - morgott az ittas juhász. - Vajjon ki jöhet most?

Valaki bekiabált a pitvarajtón: - Korcsmáros, ide jöjjön!

Az apró héberke élénkülni kezdett. - Ezek igazi vendégek. - Kocogva inalt kifelé. A pitvarban meglátta a fekete gulyást s lelohadt a kedve.

- Hát maga mit akar?

- Ne sokat kérdezze, hanem nyissa ki a legjobb szobáját. Vendég van rá.

A korcsmáros fürkészve tekintett ki. Az ajtó előtt egy cigányasszony állott s a szeme közé vigyorgott.

- Ne ijedjen meg Mózsikám, lelkem, nem nekem kell az a legszebb szoba.

A héberke himezett, hámozott:

- Csak egy van; abban is most a fejfájós feleségem...

- Ne alkudozzál annyit, Mókus, - ripakodott a héberkére a gulyás; és csak úgy bolondságból, neki szögezte a pisztolyát.

- Ájváj! - nyöszörgött a korcsmáros, nagy ijedten, s elkezdett futni, ész nélkül, vissza az ivóba. - Itt van a Rózsa Sándor! Itt van a Bogár Imre! - kiabálta.

A juhász meg a kanász kiegyenesedett. Nekik ugyan nem sok féltetni valójuk volt, de megcsiklandozta a fülök tövét ez az izgalmas hír. A beborozott juhász még hencegett is:

- Hadd lám, hun a betyár! szembe velem Rózsa Sándor, Bogár Imre, mind ahányan vagytok!

Épp' akkor toppant be az ajtón Ráró Pista.

Meglátta a két atyafit, akik közül az egyik nem nagyon egyenesen állott a lábán, s rájuk kiáltott:

- Hallod-e juhász! hallod-e kanász! Idd hamar a porciódat; oszt nyomban pusztulj! Tiszta legyen a levegő tőletek.

Azok ketten egyet mordultak s szó nélkül kezdtek gyürkőzni. A juhász a kampós botja után nyult.

Mózsai a söntésből vakkantott ki: - Ájváj!

Sejtette, hogy itt most mi következik. Az, hogy egymás fejét beverik, még semmi; de oda lesz minden, ami törik: ablak, lámpás, üveg, pohár, székláb.

Ráró Pista megvárta, amíg mind a két ellenfele megsuhogtatja egyszer botját. Akkor megint felemelte a pisztolyát.

Azok egyszerre okosabbak lettek.

- Ne bomolj, pajtás, - rikkantott egy nagyot a juhász. - Iszen csak tréfáltunk. Megyünk no, hogyne mennénk! Egészségedre pajtás, betyárpajtás!

A szájához emelte a porciós üveget, s úgy ivott belőle, hogy közben is folyvást oldalt pislogott a pisztolyos „betyárra”. Azután megindult kifelé, tántorogva. A kanász utána. Ott kint megcsipkedték a cigányasszonyt, aki nagyokat csapott a kezökre.

Amint a szekér mellett az éjszakai homályban elhaladtak, meglátták, hogy ül rajta valaki.

- Te, - mondta a kanász a juhásznak, - vajjon Rózsa Sándor melyik a kettő közül?

- Én azt gondolom, ez a', aki itt ül a szekeren, - felelt a kanász bárgyun. - A másik fiatalabb. Az nyilván Bogár Imre.

Eldöcögtek, ki a sík mezőre. Még az „állás” alatt se akartak most meghuzódni, mint máskor.

- Nem jó nagy urakkal egy tálból enni cseresznyét, - vélekedett a kanász.

A juhász ráhagyta, hogy biz' az nem lehet jó.

Még hallatszott zavaros vitatkozásuk, amikor Ráró Pista kijött a szekérhez s letessékelte azt, aki mostanig nem mozdult.

- Szabad a világ. Kisasszonykám, ne rösteljen beljebb kerülni ebbe a szegényes hajlékba.

Mócsi már előbujt volt. Kíváncsian leste, hogy kicsoda-micsoda az a szóttalan harmadik. Amint észrevette, hogy nő, még pedig finom ruhás, urifajta, rögtön a földig hajolt.

Azután szaladt a szoba felé, ahol a fejfájós felesége aludt. Ugy rontott be, mint az ágyugolyó.

- Szálikám, kelj föl, pattanj fel, ugorj fel, itt van a csabornaki grófné, aki a gulyásbojtárja után bolondul s marokkal szórja a pénzt.

Ettől a beszédttől mindjárt elmúlt a fejfájása az árendás életpárjának.

VII. A csabornaki grófné.

Zákay Margit az izgatottságtól fáradtan lépdelt abban az irányban, amerre a vezetője vitte.

Ugy érezte, hogy szédül s egy pillanatra a falhoz támaszkodott, pedig nem akart gyöngének látszani.

Ösztönszerűleg azon igyekezett hogy bátornak és erősnek lássák. Így sokkalta jobban megőrizhette a tekintélyét, mint hogy ha elernyed és kétségbeesetten siránkozik.

A fülében csengett, amit a gulyásbojtár akkor mondott neki, amikor a pusztán elváltak tőlök a kísérőik, a lovas betyárok, s azután ők hárman magokra maradtak.

„Kisasszonykám, most csak fogadjon szót, áldja meg az isten, újra mondom, semmitől se féljen. Száz halált halok előbb, semhogy a legkisebb baj is érje. Itt van a Varnyú felesége, aki uriháznál szolgált valaha. Ő majd gondját viseli, cselédje lesz. Én pediglen őrzöm. Ha helyben leszünk, megmondom a többit, - iszen alig várom... Addig ne kérdezzen, úgyse beszélhetek.”

A leány nem is kérdezett aztán egy árva szót sem. Megértette, hogy úgy se kapna kielégítő választ. De akármilyen hihetetlennek látszott önmaga előtt is: nem félt igazán. Az az érzése volt, hogy álmodik. Az indulatok bizonytalanul hullámozottak benne. Az, hogy viszik-viszik, s még azt se tudja, hova: nyugtalanította. De csillapította az a gondolat, aminek a hatása alatt volt attól kezdve, amikor Ráró Pistának engedelmeskedett, hogy kötelességet teljesít, s így akármilyen vár is rá, jól tette, amit tett.

S végre: mi várhatott rá? Szüzi ártatlanságában egyedül csak az élete veszedelmére gondolt. Ilyesmitől pedig a gulyásbojtár fennen tett ígérete után miért rettegett volna?

Olyannak látta magát, mintha egy középkori lovagregénynek a hősnője volna. Valamennyi feltevése közt azt tartotta legvalószínűbbnek, hogy váltságdíjat kérnek érte. Asszonyos okoskodása nem terjedt odáig ebben a zűrzavaros órában, hogy 'iszen akkor sokkal egyszerűbb lett volna, ha a betyárok mindjárt ezen kezdik.

Az éjjeli szekerezés alatt nem bírta összeszedni az esztét.

Helyzetének a szokatlansága rendkívül ébren tartotta minden irányban. Figyelni akarta az utat, hogy merre mennek, de csakhamar teljesen elvesztette amugy sem nagy tájékozódását.

A cigányasszony egyre biztatta, vigasztalta, kérlelte, simogatta s ezzel még jobban megnehezítette, hogy gondolkodjék. Ötletei úgy csapongtak, hogy egy pár pillanatig sem tudták követni a hirtelen felvett irányt, mindjárt másfelé térültek.

Szemrehányást tett magának, mert alig gondolt arra, hogy otthon most mi történik. Hogy szegény édes anyja a legnagyobb kétségbeesés között vergődik és az ő nevét sírva, zokogva, vigasztalanul nyögi, kiáltja.

Gondolata csaknem erőszakosan vitte vissza ahhoz a kis ajtóhoz, amely a kertjükből egyenesen a virágos mezőre nyílt. Néha-néha, amikor egymagában bolyongott a szomszédos mezőségen s a vadvirágokkal beszélgetett képzelődése tündérnyelvén: eléje került valaki, akit meg se igen látott; pedig ha nem lett volna úgy tele ábrándvilágával, észrevehette volna, mily sóváran, forrón tapad rá annak a valakinek a szeme... Ám ha volt is sejtése erről, nem érdekelte annyira, hogy törődjék vele. Mert az a valaki a puszták fiai közül való volt; - azok közül való, akiket a végtelenség választ el attól, hogy az uri kisasszonyok észrevehessék őket.

Most mégis a sóvár tekintetű puszták-fia jelent meg lelki szeme előtt, s ekkor megdöbbenve tapasztalta, mennyire hasonlít az a képzeleti alak ehhez a legényhez, aki elrabolta.

Zűrzavaros gondolatai újra meg újra visszatértek a mai est nagy izgalmának a pillanatához, s amint így többször átélte a rémület percét és már-már beletörődött az eseményekbe: lassankint rá került a sor, hogy a részletekkel bibelődjék. - Hogy is volt csak minden,... hogy rohant be a cseléd, aki a rablókat először meglátta,... hogy ugrott fel Dobrai jegyző úr... hogy jelent meg a küszöbön egy gyönyörű szál legény, akinek a kezében pisztoly volt; és mellette egy másik, aki álarcot viselt...

Vajjon lőtt volna-e az a pisztolyos legény? - Vajjon nem csak ijesztgetés volt-e minden?...

És vajjon azzal a tervvel jöttek-e, hogy őt elrabolják; vagy csak akkor szánta rá magát a betyár, amikor ott, az asztalnál, meglátta?

*

A Fittyfiritty-csárda „szép” szobájának ajtaja bezárult mögötte.

Hallotta, hogy Ráró Pista a korcsmárossal beszél. „Amit a kisasszony szeme-szája megkíván, azzal szolgálni kell neki.”

Azután a hang távolodott. A beszélgetők nyilván kiljebb mentek az ivóba.

A „szép” szobában csak ketten maradtak.

Varnyúné volt a másik, aki a tiszta ágyat kezdte megvetni, rendbehozni. Aközben is egyre karattyolt, mintha különös feladata lett volna, hogy egy pillanatig se engedje, hogy a kisasszonyka neki adja magát a busulásnak.

A beszélgetés odakint megint megújult egy pár szóra. Elfojtott női hang mondta, de jól lehetett hallani a szobában is: - Te bolond, iszen ez nem a csabornaki grófné!

A girhes korcsmáros dörmögött rá valamit, miközben tovább vonult. Elégedetlenség volt a hangjában.

Varnyúné kacagott.

- Hallotta kisasszonykám? Mit gondoltak ezek a... (ujra nevetett,) hogy maga a csabornaki grófné. No de ilyet!...

Margit fiatal volt és sokkal tisztább lelkű, semhogy azok után, amiket ma átért, elégnek ne tartotta volna egyelőre azt a megnyugtatót, hogy az éjszakát egy türhető szobában töltheti, amit maga zár be. Ezen változtatni nem lehetett. Az isten megőrzi továbbra is és bizonyos, hogy a szüleit rövid idő múlva viszont látja.

Annyira lehetetlennek hitte az ellenkezőt, hogy a kiállott izgalmak után szinte felvidult a célhoz jutás gondolatától. Mert kétségtelennek tartotta, hogy megérkeztek oda, ahol alkalmasint rejtve kell lenniök, amíg a betyárok a váltságdíjat meg nem kapják, vagy valami egyéb nem történik, ami a szabadságát újra visszaadja.

Ebben a csillapító hitben megkönnyebbült. Ijedtsége csaknem teljesen elmúlt. Kiváncsian kérdezte a cigányasszonyt: - Ki az a csabornaki grófné?

Varnyúné összecsapta a kezét. - Hát nem tetszik tudni? Sohasem hallott róla a kisasszonyka?

Az ajtón kopogtattak. A korcsmárosné jött be és megkérdezte: - Nem parancsol-e a „ténssasszony” valamit.

- Asszonynak néz, - gondolta Margit. Mulatságosnak tartotta ezt. - Azután elküldte a szolgálatkész nőszemélyt s leereszkedett az ágy szélére.

Varnyúné odasompolygott hozzá.

- Tündérke, kisasszonyka. Hadd vetkeztessen le, hadd fektessem le szépen; úgy fekszik majd, mint az őzike a puha sarjufüvön. Ugy alszik, mint a tej, majd meglássa. Mesélek addig. Elmondom a grófnét. Jó lesz?

Margit azt sem bánta. Az izgalmaktól fáradtan hallgatta, hogy csacsog a cigányasszony, mintha beszélőgép volna a torkában. Hogy kezdi, mintha mesét mondana: „Volt egyszer, hol nem volt...”

*

A Varnyúné meséjét nagy kocsizörgés, ostopattogás zavarta meg.

Odakint újra lőtás-futás kerekedett. Az apró korcsmáros izgatottan csoszogott ki a pitvar elé, a felesége pedig, akinek már elmúlt a fejfájása, kíváncsian követte.

Valaki kiabált odakint:

- Hej, Mókus, hej! Gyere ki hamar! Gyertek ki mind, ahányan vagytok!...

Csengő, kellemes hang volt; olyan tiszta, mint az ezüst. Nem is jöhetett férfi torkából.

Az árendás úgy inalt, mintha kergették volna. Megösmerte a dallamos, lármás hangot s vigan biztatta a feleségét: - No Száli, ez már az igazi. Mégse hiába virrasztunk ma...

A pitvarban megujult a lárma. Összefolyt a beszéd, aminek az értelmét alig lehetett tisztán kibontani. Többen jöttek és mind az ivó felé igyekeztek. Ott most egyedül volt Ráró Pista.

Valaki berugta az ivó ajtaját és nagyot rikkantott féktelen jókedvében.

Arról a valakiről nehéz lett volna kitalálni, hogy tulajdonképpen miféle fajzat. A szerdéki csikósok gunyája volt rajta; de vadonat új és selyemből való mindene, az ing is, a mellény is. Aféle szinpadi figurának pompásan bevált volna. Elhizott egy kicsit, ami elárulta, hogy nagy lehet a módja. Aligha sokat törte magát a nehéz étellel, amiből kijut az igazi pásztorembernek. Minden mozdulata azt mutatta, hogy akárhogy élt is azelőtt: most már elpuhult. Különbösen csinos, jóképű legény volt; olyan, amelyet hagyományosan szoktak festeni a piktorok, ha szép magyar parasztot akarnak a vásznon megörökíteni.

Az idegen csikós bebotorkált az ivóba s nagy hangon kiabálta: - Gyertyát, korcsmáros! Tizenkét szál gyertyát, izibe! 'Iszen ez itt pince! Patkányoknak való...

A csengő női hang, ami az imént olyan lármásan követelte az árendást, kacagásba tört ki:

- Kondor Ferkének igaza van! Világot ide, hamar! Ha nem illuminálsz, héber, rád gyujtom ezt a viskót!

Egy nő jelent meg a küszöbön. Egy karcsu, könnyű mozgású perszóna, aki csak félig volt asszonynak való ruhában, deréktól lefelé. Attól felfelé egy kis vadászkabát lógott, fityegett rajta, a fején pedig félrekapott tirolói lódenkalap volt. Kemény fehér gallért és kézelőt, meg férfinyakkendőt viselt. Lovagostor egészítette ki a felszerelést.

Ráró Pista csöndesen ült a helyén a hosszú fenyőfaasztal mellett, s csak úgy oldalvást vetett egy tekintetet az új vendégre, akiket a pokolba kívánt most. Kívált akkor harapott egy nagyot a makrapipája szárán, mikor a vendégek nyomán két züllött-vedlett more is besompolygott, akik a hónuk alatt mintha lopott jószágot rejtegettek volna, pedig csak a hegedűjüket hozták.

Az árendás olyanokat ugrott a vadászkalapos asszonyság körül, mint a kezes pincsi, amikor cukrot mutat neki a gazdája.

- Mit parancsol a méltóságos grófné? Talán csak úgy, mint rendesen? Hozhatom a fájn butéliást? Méltóztassék rendelkezni, parancsolni; - itt mindenki a grófné szolgálatára van.

A szép asszony megveregette lovagostorával a korcsmáros vállát.

- Úgy, - úgy Mózsi, járj a kedvembe' fiam; meg még valakinek a kedvébe', édes fiam; nem bánod meg, én mondom, pedig Csabornaki Paula megtartja a szavát.

Ezzel égő, tapadó tekintetet lövelt fekete szeméből a hizásnak indult selyemmellényes csikósra, aki önhittén pödörített egyet a bajuszán.

A korcsmáros félig alázatos, félig bizalmasan mosolygással fordult Kondor Ferkéhez s mélyen meghajolt előtte, - azután szó nélkül billegett ki a külön „borraktárba”, ahol a „finom” butéliás bort tartogatta.

Az a borraktár egy jókora láda volt a kamarában. A fűrészpör közül, ami a ládát megtöltötte, nagy kapargálással keresett elő egy pár tele üveget, aztán odasugta a feleségének:

- Szálikám, töltsd meg a söntésben az üres butéliákat s hozd ki ide, a kötényed alatt. Hadd legyen készlet bőven.

Csabornaki Paula fáradtan dobta le magát az alatt az egyetlen karosszékbe, amit az árendásné belőlről hozott volt ki hamar a számára. A lámpa gyér világossága ráesett bágyadt arcára, amelyet vöröses szőke haj árnyékkolt, abból a fajtából, amelynek az igazi színét sose tudni, mert változik, ha a nap rásüt, s változik, ha a napsugarat felhő fogja el tőle.

Még fiatal volt, de már aggasztóan látszott rajta, hogy nem is két, hanem tizenkét ember helyett igyekszik élni. Valamikor nagyon szép lehetett, s egy csöppet se ment csuda számba, hogy az öreg gróf, a Csabornakiak családjának ez az utolsó korhadó ága, rögtön feléje hajlott, belebolondult, amint az orfeum deszkáin először meglátta.

Csabornaki Gida még akkor a vagyonával is nagy úr volt, s minthogy a kerek világon egyetlenegy atyafia se élt, aki esetleg számon kérhette volna, hogy mit csinál: az öreg gróf nem sokat töprengett, hanem elvette ezt a vad, féktelen leányt, aki bűbajos volt, mint az orchideákat látogató éjjeli pillangók. Elvette, mert jól tudta, hogy másképp sehogysem, egy napra sem kötheti magához. Sőt azzal is meglehetősen tisztában volt, hogy a kötelék, amely őket összefűzi, még így sem ígér sok biztosítékot. De mit bánta azt ez az élettel immár leszámolt öreg rokkant? - Minden nap, amit az orfeum-diva kiállott mellette, tiszta nyereség volt az ő göthös szerelme számára. Ha pedig a vadmadár egyszer megunja a dicsőséget és elszáll az aranykalitkából: akkor sem viheti többé magával, amit már neki adott; - a gyönyörök emlékét: a multat.

Az égő tűz azután nagyon is hamar elsorvasztotta azokat a fonnyadt indákat, amelyek Csabornaki Gidát még az élethez kötötték, s alig néhány hónapig tartó házasság után, - éppen mikor a szép Paula azt tervezgette titokban, hogy megszökik nagyúri rabságából, - beleszólt a dologba a legnagyobb úr, aki az alkotó istenség után rangsorban következik: a halál.

Gróf Csabornaki Gida koporsója fölött megfordították az ősi cimert, s a főuri vagyon mindentől rászállt örökségképen a kis orfeum-énekesnőre, akinek olyan volt a hangja, mint a fuvalástorku sárgarigóé.

Ettől kezdve a Csabornaki-kastélyban hihetetlen dolgok történtek.

El lehet képzelni, micsoda gazdálkodás folyt ott, egy ilyen semmi okos dologhoz sem értő asszony keze által.

Felfordult a kastély fenekestől, s a jó lelkek még a tájkát is messze elkerülték, mert soha a vigasság, a dorbézolás, a dinom-dánom, a duhaj mulatozás nem szünetelt ott.

Holt bizonyosság volt, hogy az orfeumból ide származott grófné egy pár esztendő alatt tönkre megy. Az uradalom főtisztje nyíltan meg is mondta ezt neki az új élet második félesztendéjében. De Paula csak kacagott erre a figyelmeztetésre.

- Hagyjon én nekem békét, Zádor bácsi, tudom is én, hogy mi van velem? Bánom is én, hogy mi lesz velem? Én már ilyennek születtem s más lenni nem bírok. Ha minden elfogy alólam, vissza megyek az orfeumba. Nekem ott volt a legjobb. Én azt örökké siratom, hogy valaha ott hagytam. Hagyjanak nekem békét...

Zádor jószágigazgató úr erre a beszédre szépen ajánlotta magát s kérte a végkielégítését, amit busásan meg is kapott, mert nagy és jó szíve volt a kis orfeum-divának.

A jószág, a birtok, a kastély - Kornhut kasznár úr kezére került, akit a grófné minden intézkedésre felhatalmazott, s aki elég okos ember volt, hogy itt ne hagyja a sülyedő hajót, hanem mentsen belőle a maga javára, amit lehet.

Ez a Kornhut valahonnan Sziléziából került Magyarországra, s Csabornaki Gidánál azon kezdte, hogy vadászlegényi minőségben szolgált nála. Annyira értett az alkalmazkodás művészetéhez, hogy nemsokára megtette a grófja erdésznek, később pedig átvitte a belső gazdaságba, hogy közelebb legyen hozzá. Hogy miféle kvalifikációja van a gazdasághoz, azt az ördög sem kérdezte. Minek is lett volna arra szükség? Hisz' a magyar Kánaán termelt hiven, mindig, - akármit s akárhogy vetettek is belé. Az a kis tudomány, ami a gazdálkodás elemeit teszi, éppen elégséges mértékben találódott a béresgazdák tapasztalt fejében, akikből itt is, ott is akadt egy-egy jóra való példány.

Csabornaki Paula élte a világát, még pedig minden számítás, tervezgetés, s a jövővel való törődés nélkül.

A környék tönkrement urai közül nemcsak egy próbált kopogtatni nála. Szívesen el is vették volna, hisz' az öreg gróf után már nem lett volna ez akkora bolondság, mint egyenesen az orfeumból menni oltár elé ezzel a bachansnővel. De a vadmadarat nem lehetett többet megszelidíteni.

- Elég egy sütetből egy lepény, - mondogatta Paula nagy nyíltsággal a kérőinek. - Én tudom, hogy magoknak nem én kellek, - tette hozzá kétségbeejtő őszinteséggel, - hanem azt szeretnék, hogy a csabornaki kastélyba beleülhessenek. Azután az következne, hogy magok cselekednék ugyanazt, amit most én; elvernék a vagyont az utolsó vörösréz-sustáig. Nekem nem sok szót engednének: asszonynak hallgass a neve, - mondanák. Talán hébe-korba meg is vernének, mert magoktól kitelik. No meg úgy lehet, adnék is rá okot. Azt se mondom, hogy akármelyiköket is meg nem csalnám...

Ettől a beszédétől azután elpárologtak a vállalkozó urak, urfiak és válogatott cigánylegények. Nem maradt más a romlásába rohanó szép asszony körül, mint a cselédsége. Azok között is kivált egy, a csikós, aki olyan búsan tudja fújni azt a régi, régi nótát, hogy:

„Szépen legel a kisasszony gulyája,
A kisasszony maga sétál utána...”

Csabornaki Paula behivatta magához ezt a csikóst, Kondor Ferkét, a kastélyba, s ott fújatta vele a tilinkót reggeltől estig és estétől reggelig. Selyeminget, selyemmellényt csináltatott neki; jól tartotta minden jóval, ráadásul édes szóval, hogy a karcsu pusztafi egy pár hónap lefolyása alatt olyanná kezdett gömbölyödni, akár a tipikus táblabírák. Egészen és tökéletesen ki sem józanodhatott többet, mert amint az italtól józanodott volna, holtra mámorosodott megint a szép asszony szemétől, bolondításától, amittől nem volt szabadulása senkinek sem, akire ez a vörösszőke lidérc kivetette bűbájos hálóját.

Igy jártak-keltek együtt, mint a tündérországbeli párok, akiknek minden rózsabokor szívesen kínál szállást.

Kondor Ferkét irigyelte a sok mihaszna, aki szivesörömet került volna a helyére, a szép asszony kegyébe. Pedig aki csak egy cseppet is ösmerte volna Csabornaki Paulát, tudhatta, hogy minden, amit ezzel a magából kiforgatott legénnyel csinál, csak szeszély, és kiszámíthatatlanság, pusztán véletlen, talán csak unaloműzés, játszadozás, - eltarthat sokáig is, de vége lehet egyetlen perc alatt is.

*

Mókus, a korcsmáros hozta a butelliákat és nagy sietséggel huzogatta ki a dugót az üvegekből.

A felesége az ünnepi metszett poharakat tette az asztalra s rögtön töltött. Csabornaki Paula felkapta az első tele poharat, s egy hajtásra kiitta, hogy akármelyik hét országra szóló lump se cselekedhette volna különben.

Kondor Ferke követte a példát, azután oda huzódott a grófné mellé és kinyújtotta a karját, mintha meg akarná ölelgetni.

Paula rácsapott a kezére s tréfásan mondta: - Sicc, macska! - De halkán hozzátette: - Látják, szívem.

A csikós nem törődött eddig azzal az egy alakkal, a sarokban. Most morogva fordult oda, s látszott, hogy nagy kedve volna szabadulni az ide nem való társaságtól.

- Korcsmáros, hej! - kiáltotta szinte indulatosan, - magunk akarunk lenni.

Mócsi berohant és suttogva kezdett valamit magyarázni, amire Paula érdeklődéssel fordult a csöndes viseletű gulyás felé.

- Lassabban Ferke, sok jó ember elfér kis helyen, - ugy-e gulyás?

Ráró Pista felemelte a fejét s odalökte foghegyről a választ:

- Aki pedig itt el nem fér, az bátran kimehet innen.

Kondor Ferkében megmozdult a virtus; érezte a kihívást, ami ebben a fennen adott feleletben rejlett. Egyet lépett a gulyás felé, de a grófné útját állotta.

- Én parancsolok itt! - mondta harag nélkül, - gyere ide gulyás, igyál velünk egy pohár jó bort.

Ráró Pista merően nézett a lángoló tekintetű asszony szemébe s nagy nyugalommal válaszolt:

- Én éppen jól ülök itt, több bort pedig ma nem ihatom, minthogy a magamét megittam.

Csabornaki Paula felkacagott. - Ejnye gulyás, talán kincset őrzöl, hogy az eszedre annyira vigyázol? Gyere közelebb no, különben azt hiszem, félsz tőlem.

Egyikök se vette észre, hogy rezzent össze Ráró Pista, amikor azt mondta a grófné, hogy talán kincset őriz. Erre mit feleljen? Ugy gondolta, legjobb, ha szót fogad; akkor majd nem évődik vele ez a különös asszonyság.

Felállott és ment a grófnéhez, aki tágra meredt szemmel bámulta, szinte megcsudálta.

Volt is mit, az ilyen férfira éhes asszonyszemnek.

Ráró Pista félfejjel magasabb volt a csikósnál, és ahhoz képest karcsu, mint a sudar fiatal bükk.

Csabornaki Paula majd elnyelte tekintetével.

- Honnan való vagy gulyás? - kérdezte, csakhogya valamit mondjon.
- Arra felfelé, a csúzi rétről, ha meg kell vallanom.
- Mi járatban vagy erre?
- Veszendőben a gulya üszője, azt keresem.
- Nyomon vagy-e legalább? Erre van-e az üsző?
- Valamerre csak van. Oszd addig ugyse nyugszom, amíg a kezemet rá nem teszem.
- Mi a neved, gulyás?
- Otthon Ráró Pista; itt akár Pityi Palkó.
- Nohát Ráró Pista, mondanék én teneked valamit. Ne keresd te tovább azt az üszőt. Van az én gulyámban szőke is, tarka is; - azt válaszd ki magadnak, améket akarsz.

A csikós felmordult.

- Nincs már üszője, grófné; nyolcadnapja, hogy eladta a kasznár. Gulyásnak nálunk semmi helye.

Csabornaki Paula le nem vette a szemét a gulyásról. Erre a beszédre kacagott és megmuto-
gatta fényes, fehér fogsorát.

- Az se nagy baj, gulyás. Hát akkor veszünk ujat, szebbet a réginél. Olyan gulyát adok a kezédre, hogy a királynak sincs különb. Szegődjél el hozzám.

Ráró Pistán végigfutott a hidegmeleg, attól a nézéstől, amivel a vöröshaju asszony csalogatta. Szinte erővel rántotta el a fejét a bűbajos tekintet elől, s a csikósra pillantott. Kondor Ferke úgy állt az asztal mellett, komoran, mint a kivert bika.

A gulyás nem esett a fejelágyára; keresztül szaladt az elméjén valami, ami megközelítette az igazságot, s arra megsajnálta a csikóst.

- Hát neked, pajtás, miért folyik úgy az orrod vére? Ha volt kedves csikód, tudhatod, hogy egy ménesért se adtad volna. Az én üszőm is olyan, amilyen csak egy van a világon. El nem cserélem senki gulyájával, a királyéval sem.

Nagyot rikkantott erre a csikós.

- Ember vagy pajtás! Melyik a nótád? Ide gyere, more; ejnye, még most se húzod? - riadozott kitörő örömmel.

Ráró Pista felhajtott egy pohár bort, amit a szép asszony maga kínált neki s megköszönte a sziveslátást. Azzal indult kifelé a pitvarnak, vissza se nézett többet.

A pitvaron át két alak surrant vissza erre a mozgásra a korcsmárosék „szép” szobájába. Az a két alak asszonyos kíváncsisággal kukucskált volt be az imént a kissé nyitva maradt ajtón az ivóba, s végig figyelte mindazt, ami ott a csabornaki grófné körül történt.

VIII. Aki féllábon táncol.

Kódsi Kálmán kint ácsorgott egy darabig az őrkunyhó ajtajában, amikor a cigányok, a házikótól nem messze, elvonultak az erdei uton.

A kötelesség azt parancsolta volna a vadórnek, hogy rugtasson a vándorhad után s térítse ki az erdőből a veszedelmes fajzatot, mert bizonyosra lehetett venni, hogy egy pár sudarfa bánja majd ezt az átvonulást. A hazátlanul kóborgó népség éppen a legszebb fiatal facsemetéket nem kiméli; kivagdossa rúdnak, botnak, baltanyélnek, szerszámfának, aminő hasznát éppen venni tudja.

De most kisebb gondja is nagyobb volt Kósdinak, mint a kötelesség. Alig várta, hogy eltűnjék szeme elől ez emberhanggal károgó varjucsapat; már fordult volna vissza. Ekkor Bokrász megint morogni kezdett mellette.

Kódsi abba az irányba fordította a tekintetét, amerre a kutyája figyelt.

Egy elkésett, a csapattól elmaradt cigány baktatott az uton, frissen vágott erős somfabot volt nála, amit utközben nagy buzgósággal faricskált.

A kutyamorgásra felnézett s a szeme találkozott a vadór szemével.

Kósdit ingerültté tette, hogy olyan sokáig tart, amig újra magában maradhat. Máskor hetek multak, amig ember vetődött erre, ahol országut nem vitt. Csak az uradalom mezei és erdei csapásain lehetett közlekedniök azoknak, akiknek itt hivatalos járás-kelésök volt.

Ráförmedt a barna legényre:

- Teszed le mindjárt azt a botot?... Takarodol innen a pokolba?

A legény nagy szemet meresztett s egy percre megállott. Rábámult Kósdira. Furcsa alak volt. Haja majdnem a válláig ért s borotválatlan arcát gyöngye szakáll körítette. Kósdinak úgy rémlett, mintha ezt az ijedt, megriadt arcot már látta volna valaha.

A cigány is úgy bámult rá, mintha meg akarta volna szólítani. De nem azt tette, hanem a botját még jobban megmarkolta s neki iramodott az erdei utnak, ahol a társait éppen eltakarta a lomb.

A vadórben feltámadt az az állandó, legfőljebb csak időszakilag elfojtott vadság, ami gyermekkorában arra ösztönözte, hogy gombostűket szurdaljon a mostoha apja karosszékének a párnájába. Ráuszította a kutyát a cigányra.

- Csipd meg, Bokrász! - biztatta a jeladásra váró ebet.

A mogorva kutya nagy hörgéssel-morgással rohant a menekülő legény után. Hallani lehetett a marakodását, amibe más izgatott hangok is vegyültek.

Egyszer csak a kutyaugatás elcsöndesedett. Mintha elfojtott nyöszörgés-virnyogás váltotta volna fel.

- Még meghurkolják a kutyámat, - villant át a vadór elméjén; arra gondolt hogy befut a puskájáért s közéjük lövöldöz a bitangoknak. De nem volt rá ideje, mert újra lárma támadt s észrevette, hogy a cigányok visszajönnek az egész pereputtyal.

Izgatottak voltak és egymás közt tárgyaltak, vitatkoztak azon a nyelven, amit őseik még a Ganges vidékéről hoztak magokkal.

Elöl egy vén cigány lépdelt, akinek a láttára Kódsi meghökkent.

Nem éppen magától a cigánytól, ámbár hatalmas szál ember volt. Az előbb alkalmasint a kordélyban guggolt vagy nyújtózkodott, azért nem tűnt föl a többi között. Hanem az volt a különös, amit ez a nagy darab fáraó-fi művelt.

Bokrászt, a harapós, mogorva Bokrászt, az ölében hozta.

A máskor félelmes kutya úgy lapult meg az óriás cigány karján, mintha jámbor gödölye lett volna. A szőrét felborzolta s hideglelősen vacogott-nyöszörgött. Nyilván valami bűbájos dolgot cselekedtek vele, mert teljesen megadta magát s eszében sem volt, hogy ellenkezzék.

Kódsin erre a látványra végig futott valami, amit sehogysem lehetett volna hősi felbuzdulásnak nevezni.

Rá akart szólni a nagy cigányra; meg akarta neki parancsolni, hogy rögtön eressze el a kutyáját; de nem merte.

A fekete-fajzat különben is aggasztóan megsokasodott. Az imént nyolcan vagy tizen voltak, - most mintha az erdő sűrűjéből bujtak volna elő, megkétszereződött a számuk.

A somfabotos legény ágált közöttök legjobban. Arra hallgattak valamennyien, s közbe-közbe az öklüket emelgették, úgy handabandáztak.

Egészen közel jöttek az őrházhoz, s akkor a nagy cigány ledobta az öléből a kutyát, amely abban a percben farkát behúзва loholt a kordéj alá s ott iszonykodva próbált elrejtőzni; anélkül, hogy a gazdájával törődött volna.

Az óriás se szólt, se beszélt, se köszönt, csak hátra pillantott s előintette a somfabotos legényt.

Kódsit balsejtelem fogta el s nem birta kiszorítani a torkán a haragos kérdést: - Mit akartok?...

Megint itt állott előtte a legény s amint most közlőrl nézett a szemébe, eszébe jutott valami, amitől elsápadt.

Körülbelül esztendővel ezelőtt történt az eset a gerelyesi csárdában, amelynek akkor állandó vendége volt az „urfi”.

Duhaj dáridó volt ott, vásár után, olyankor az áldomásra minden utba eső korcsma jó alkalom. A gerelyesi csárda tele volt vásáros néppel; az ivóban kapatos férfiak zajongtak, a csárda környékén pedig az asszonyok ügyeltek a szekérre-lóra, nehogy hiba essék valamiben.

Ott volt az „urfi” is és olyan „kutyakedve” vala, hogy minden áron muzsikust követelt a korcsmárostól. De cigány se égen, se földön nem akadt. Mind a vásáros községben maradt, ahol csurran-cseppen nekik is, szegényeknek.

Ebben a hangulatában látott meg az urfi az uton egy vándorló fekete varjut, egy magányos cigányt, aki rézüstöt vitt a vállán, s a botjával egykedvűen koppintgatott a visszhangos edényre, amely így ütemre zizegett-zörgött-zörrent.

Több se kellett a duhajnak, nyakoncsipte a meglepetésében odáig levő legényt s becipelte az ivóba, a részeg parasztok közé.

- Állj féllábra more és táncolj, én majd verem hozzá a taktust, - parancsolta, s azzal elkezdte a rézüstöt döngetni.

A szegény cigánylegény mit tehetett: engedelmeskedett. Eleinte járta tréfás szinezettel, mint akinek magának is tetszik a bolondság. De hamar kifáradt, minthogy messziről jött; akkor már lihegve, keservesen ugrált, amig birta. Pedig birnia kellett, mert ha letette lábát, akkor az „urfi” meg-megsuhogatta a vesszejét.

A részeg vásárosok röhögtek. Ki tudja, milyen szívtelenséggé fajult volna a durva mulatozás a nyomorult cigány rovására, ha a csúzi gulyások meg nem érkeznek.

Köztök volt Csalomjás is, aki már kétszer kóstolta a vármegye kosztját. Egyszer valami passzus híján levő marha-ügy miatt, másodszor pedig azért, mert egy kicsit gyorskezü volt s barátságos szóváltás közt úgy találta fejbe kóllintani az uraság háborgó kanászát, hogy az istenadta meglékelt koponyával került a menybéli trónus elé.

Hogy ennek híre ment, minden korcsmázó atyafi előtt nagy volt a tisztessége az öreg gulyásnak. Maga az „urfi” is respektálta, s nem tett ellene, amikor Csalomjás kikurjongatta az ivóból a rézüstös cigányt.

Éppen jókor, mert a nyomorult már alig győzte szusszal, s rövidesen össze esett volna.

Csalomjás ráripakodott az urfira: - „Nem szégyölli magát? - Ha virtust akar, gyöjjön a gulyához s vezesse ki szarvánál fogva a cirmosnyaku bikát. Akkor embör lesz; addig meg csak a szájával valaki.”

Elhallgatott az urfi, a vándorló üstös cigány pedig ezalatt kisomfordált s úgy neki ment a pusztaságnak, hogy még a nyomára se tudhattak volna ráakadni, ha ugyan keresték volna. De bizony nem keresték.

Ez történt vagy egy esztendővel ezelőtt, a gerelyesi csárdában. S ime most ráösmert Kódsi Kálmán az előszólitott cigánylegényben arra, akit féllábon táncoltatott.

A nagy cigány mély dörmögéssel kérdezte a fickót:

- Bizonyos, hogy ez á'? Csakugyan ez volt? - mondjad.

A legény nekihevült.

- Ez-ez, hogy a szárazbetegség ne sajnálja. Persze, hogy ez! Térdig lekopott a lábam, addig jártam. Meg is szakadt valami bennem, mert azóta sántitok.

A cigányok megint elkezdtek a magok nyelvén szitkozódni. Hevesen mutogattak a szorongó vadőrre, aki már lemondott arról, hogy emberségre tanítsa a bandát, s csak azt forgatta a fejében, hogy menekülhetne a bajból, minél bizonyosabban.

A nagy cigány kikapott a szomszédja kezéből valamit, amit az eddig rejtegetett.

Egy rézüst volt. Kormos, elhasznált rézüst. A vajda csakugy az öklével csapott rá; attól rekedten kondult meg a behorpadozott érc.

- No urfi, - kiáltott az óriás cigány, - most mi muzsikálunk, te meg táncolsz. Állj féllábra, de hamar!

Kódsi Kálmán tudta, hogy hiába volna minden hűsködés. Egymaga van a cigányok ellen, akik épp úgy ösmerik a környéket, mint ő és nem tartanak attól, hogy egyhamar segítség érkezhetnék. Nagyon fel lehettek bűszülve, az látszott rajtuk. A vajda fiamnak szólitotta azt az indulatos legényt. Lehet, hogy csakugyan az édes fia volt. Egy okkal több, hogy most kamatostól megfizessen azért a multságért, amit az urfi szerzett volt a legénynek.

Mindezt egy pillanat alatt gondolta el a pákotai vadőr. Habozni, tétovázni nem volt ideje. Ha valami, akkor csak a gyors cselekvés menthette meg. Berohan a puskájáért és irgalom nélkül közéjük lő; bezárkózik s amíg a töltényéből tart, úgy áll szemközt a cigányokkal, mint az utolsó ítélet. Ezt tervezte.

Egy szóval sem válaszolt, hanem hátra ugrott és beszökött a házba, amelynek az ajtaját maga mögött nagy gyorsasággal elrekeszelte.

Kint a cigányok egyszerre ordítottak föl, mint a prédára vágyó farkasok. A csöndes erdő visszhangzott ettől a vad, dühös ordítástól.

Ami csekélyke félsz még volt bennök addig, amig magokkal szemben látták a vadőrt, az is elmúlt, amint megértették, hogy az retteg tőlük jobban.

A nagy cigány volt a banda feje, vezére, vajdája. Ki tudja, hány sötét titoknak a tudója, letéteményese; mindenféle vakmerő tervek kieszelője s végrehajtója. Amint az urfi szökni próbált, végkép dühbe borult. Egyetlen ugrással az ajtónál termett, s neki vetette széles vállát.

Más közönséges ajtó az első lökésre kiröpült volna a sarkából, de ez ujdonatuj, vastag tölgyfa ajtó volt, jól megpántolva vassal, mintha csak éppen ilyen kísérletek ellen készült volna.

A nagy cigány bögött indulatában. Erejét megkészszerelte a megszégyenülés, hogy nem volt elég az első roham. Két lépést hátrált, kissé hátradőlt, aztán teljes súlyával előre dobta magát. Aki látta, azt hihette: menten széjjel megy az ajtó is, meg ő is.

A vadőr ezalatt a konyhából a szobába rohant s annak az ajtaját is elreteszelte.

Reszketett, de mégis a leány volt első gondolata, akit az imént kétségbeesésben hagyott.

- Marcsa! - kiáltotta rekedten, - ne félj!...

Nem folytatta. Valami a szemébe villant, az ablakon túl. Az ablak, amely a ház tulsó oldalára szolgált, nyitva volt, s Kódsi látta, amint valaki ész nélkül, minden erejéből szalad keresztül a tisztáson, amelyen túl, alig ötven lépésnyire a háztól, már a sűrű bozótos következett.

A vadőr megösmerte a leányt, akiért az eszét elvesztette.

Meghallotta-e a szokatlan lármát s attól rémült-e meg; - avagy lelki gyötrelme vett erőt rajta, s most a folyóvizet keresi, hogy bele ölje magát, amivel Kálmánt fenyegette?!... Ki számolhattott volna erről ebben a pillanatban?

A vadőr attól félt, hogy ha a leány most eltűnik előle, akkor úgy lehet, sose látja többet. Már nem volt ideje, hogy a puskáját keresse és hogy a cigányokkal törődjék. Különben is mire való lett volna az élet-halál harc, ha nincs kiért végig küzdenie...

A leány az ablakon át menekült. Kódsinak se volt más választása. Nekiment az ablaknak s akkor látta, hogy szűk. A leány valahogy kibujhatott rajta. De ő, ámbár nem született atletának, szélesebb s erősebb volt, mint az a karcsu leány.

Odakint éppen bezuhant a vastag tölgyfa ajtó, amit az óriás cigány baromi bömbölés közt fordított ki a sarkából, a harmadik kísérletre.

Néhány perc alatt bizonyosan bezúzza a szoba ajtaját is. A konyhából az egész pereputty üvöltése harsogott át az ajtón.

A vadőr felkapott egy széket, minden erejét összeszedte, s egyetlen csapással ketté törte az ablakfát. Akik kívül voltak, nem hallhatták a recsegést, mert akkora lármát csaptak, hogy a saját szavok is elveszett benne.

Kódsi elkezdte magát keresztülfurni a kibővített nyíláson.

A ruhája beleakadt az ablakfa forgácsába s végigszakadt. Arcát, kezét összehasogatta egy kiálló szög. Még egy erőfeszítés és kibukott az ablakon, le a puha gyepre, amely elfogta esésének zaját.

Nem látott s nem hallott, csak vágatott abban az irányban, amelyben a leány a bokrok között eltűnt. Ott egy vadcsapás volt. Őzek jártak néha. Gyakorlott szem hamar felfedezhette.

Marcsa nem menekülhetett másfelé.

Lihegve, levegő után kapkodva, halkan jajgatva rohant be Kósdi a sűrűbe, amerre a szegény, megkínzott, félholtra rémült leányt sejtette.

Hallotta a roppanást és rögtön rá a bösz üvöltést, amint a nagy cigány a szoba ajtaját is bedöntötte. Előtte, a bozót egy ritkásabb részén, mintha újra megvillant volna a futó leány színes viganója.

Már csak arra ügyelt. Ami mögötte történt, az nem érdekelte. Előre szaladt, s amint a világos pontig eljutott: látta, hogy az egy fehér nyárfa.

A leány végkép eltűnt előle.

Ebben az uttalan sűrűségben s ebben a zűrzavarban ki találhatta volna meg.

- Marcsa! Marcsa! - kiáltott elfojtott, rémült, könnyörgő, síró hangon.

Vad ordítás volt rá a válasz a távolban Az égre hirtelen vörös fény lövellt fel a földről.

A cigányok felgyújtották a kunyhót.

Az égő csóvát az a legény dugta a nádfedélbe, akit az urfi úgy megtáncoltatott volt féllábon.

IX. Titkos jelek.

Dobrai Ábris jegyző úr egész éjjel a szemét se hunyta be, oly türelmetlenül várta az ígért üzenetet, amit Vályi csendbiztostól kellett volna kapnia.

A csendbiztos megigérte neki tegnap reggel, hogy amint nyomra akad, rögtön értesíti. Különben se nélkülözhetette az olyan tapasztalt, bölcs gondolkozású ember segítségét, amilyennek a várhegyi jegyzőt messze földön ismerték. A jegyző maga volt a leányrablás leghitelesebb tanúja; az ő utbaigazítása és felvilágosítása minden irányban nagyfontosságú, sőt megbecsülhetetlen lehetett.

Alig pitymallott, már talpon volt a jegyző. Ő viszont azt ígérte Zákay Péternek, hogy mozgósítja az egész környéket, és nem nyugszik addig, amíg a boldogtalan szülők nagy bánatára a biztos orvosságot meg nem szerzi.

A derék ember buzgalmát és érdeklődését még fokozta az a lelkifurdaláshoz hasonló gyötrelmes érzés, hogy hátha mégis segített volna a veszély pillanatában a kockázatos bátorság. - Nem a bátorság hiányzott, ezt felemlített fejjel vallhatta Dobrai; hisz' ha csak önmagát nézte volna, inkább ott hal meg, semhogy a betyárnak szót fogadjon. És mégis, minden okoskodás és józankodás mire volt jó tulajdonképpen? Arra, hogy a betyárok elérjék céljokat; hogy magokkal hurcolják azt a szende szüzet, akire, ki tudja, nem vár-e még sokkal borzasztóbb sors, mintha a szüleivel együtt felkoncolták volna.

Minderről most már késő és így hiábavaló volt beszélni. A cselekvés pillanatát elszalasztották, s bármily észszerű magyarázatot lehetett is ehhez fűzni, örökké fennmaradt a kérdés: hátha sikerült volna elszántság árán megakadályozni azt, ami történt.

Ez a gondolat egy pillanatnyi nyugtot sem hagyott Dobrainak. Huszonnégy óra alatt háromszor is kiszaladt a pusztára Zákayékhoz, ahol az öreg asszony a rémülettől és aggodástól lázbetegesen feküdt. A szerencsétlen apa úgy járt-kelt a házban, mint az örült. A kezét tördelte és érthetetlen szavakat mormogott. Attól lehetett tartani, hogy megzavarodik.

A hivatalos teendők egyelőre nagyjából Szomorú segédjegyző vállára nehezültek, aki minden ügyes-bajos embernek, aki a községházán megfordult, szegről-végre elmondta, hogyan törtek a rablók a vacsorázó társaságra; hogy vetette rájuk magát ő, (- Szomorú! -) s hogyan dülakodott velök, amíg a túlerő legyőzte. De nem adta meg magát egykönnyen. Az egyiknek leharapta a fülét, a másikat oldalba szurta a kenyérvágó késsel, a harmadiknak gáncsot vetett s azzal leterítette, a negyediket torkon ragadta és csaknem megfojtotta, az ötödiket...

- Iszen úgy halljuk, csak négyen voltak, - szólt közbe valaki, aki már pontos részleteket hallott az esetről.

Szomorú segédjegyző zavarba jött. - Igen? - mondta kérdező hangon, s gyors feltalálással tette hozzá: - Ha ötödik lett volna, azt úgy vágtam volna kupán, hogy...

Ekkor lépett be a hivatalba a Zákayék kevés beszédű nőrokona, aki a névnapi vacsorán Szomorú mellett ült, az asztal végén.

A segédjegyző felugrott s lármásan hadarta:

- Most menjenek ki emberek; ő nagysága fontos híreket hoz; bizonyosan hivatalos titok... - Nem a', - mondta az idős leányzó együgyűen, - csak üzenettel jártam a jegyző úrnál, hát behoztam magának is a nyakkendőtüjét, amit elvesztett volt nálunk, amikor a betyárok elől az asztal alá bujt.

Szerencse volt, hogy Szomorút éppen hívta a jegyző, mert különben újra rájött volna az ájulás, ami néha, nagyobb felinduláskor meg szokta lepni. De most nem ért rá ilyesmire; elrohant, s nem is mutatkozott, amíg mindazokat el nem hordta az ördög, akik az idős leány furcsa megjegyzését hallották.

Dobrai megadta sürgős utasításait a segédjegyzőnek a halaszthatatlan hivatalos teendőkre, azután minden gondolatával a Zákay Margit regényes esetébe mélyedt.

A második éj telt már el a végzetes óra óta, s alig hogy hajnalodott, Dobrai kisietett nagy türelmetlenségében a ház elé, hogy minél hamarabb észrevegye, ha a széles utcán valamerről közelednek a várvavárt staféta.

Merthogy Vályi csendbiztos legkésőbb kora reggelre ígerte értesítését arról, amit időközben végzett.

A jegyző jó darabig ácsorgott hiába. A csordás már összetülkölte a falusi jószágot, a jámbor tehénkéket, amelyek nyugodtan csoportosultak s indultak kifelé a legelőre. A szomszédház tetején egy himgőlya kelepelt, miközben körülsétálgatta a fészket, amelyben kései költésű, de már nagyocska fiókák voltak. Az égről eltisztultak a fellegek, s nem kellett hozzá nagy ész, hogy az ember gyönyörű nyári napot jósoljon mára.

S ez a felségesen nyugodt, ragyogónak mutakozó reggel mégis mennyi izgalmat okozott Várhegy község érdemes jegyzőjének!...

*

Az utca egyik végén egy alak jelent meg. Egy lovasember; egy ügetve közeledő gulyás.

Dobrai nem ezt várta. Azt hitte, hogy Vályi legalább is valamelyik pandurját küldi majd. Közönyösen nézte a közeledő lovast, akin mégis mintha lett volna valami szokatlan, valami érdekes. Nem úgy lovagolt zötyögve, magyar tempóval, ahogy a szőrin lovagláshoz szokott pusztai emberek. Feszésre fogta a kantárszárat s lengő hullámos mozgással simult a lova derekához, mint a tanult urlovasok, vagy legalább is, mint a volt katonák.

A gulyás megállott a jegyző háza előtt s leugrott tajtékos lováról. Nagyot kaszált a ballábával, amikor előre lépett, azután félkézzel a lovát tartva, kezét nyujtott a jegyzőnek, aki nem tudta mire vélni ezt a nagy bizalmasságot.

- Adj' isten komám, - szólt a puszták fia.

Dobrai összecsapta a kezét. A hangjáról megösmerte Vályit.

- Jézusnak szent lelke? Mi jutott eszébe? - kérdezte.

- Jóformán el is feledtem már, - felelt a csendbiztos, - de majd eszembe jut megint, csak adjon előbb egy falat ételt, meg egy korty italt, mert tegnap dél óta pornál egyebet nem nyeltem ám.

A jegyző fellármázta a házat; a bakternak átadta a lovat, a szolgálónak megparancsolta, hogy keltse fel az asszonyt s rögtön hozzon ételt-italt, ami csak akad a kamrában. Maga pedig belekapaszkodott a gulyásba, és vezette befelé, karonfogva, a községházának hivatalos helyiségébe.

A bakter el nem tudta gondolni, micsoda szerzet lehet ez a gulyás, akinek így a kedvében jár a falu pennája.

Odabent azután egy tucat kérdéssel egyszerre rohanta meg Vályit a jegyző.

- Csak türelem, komám, türelem, hadd jussak lélekzethez. Tudja-e, hogy tegnap alkonyat óta ülök lovon. Más ló, mint az én sárgám, ezt a mulatságot ki nem birta volna. A szegény párát mindössze is hogy egyszer megittam.

- Talált-e valamit? Tud-e valamit? - ismételte a kérdések leglényegesebbjét a jegyző. Bánta is ő most, hogy a sárgának nincs párja. Hisz' tűkön állott, - egész éjjel egy cseppet sem aludt.

- Találtam is, nem is. Hanem most egyébről van szó, - felelt a csendbiztos. - Mihelyt a lovam megabrakolt, indulnom kell vissza, az uraság pákotai erdejébe. Onnan jövök most. Egy órai pihenőt engedek magamnak, többet egy percet sem. Azalatt lefekszem erre a gyékény kanapéra. Ha csak a ház ki nem gyúl, ne háborgassanak. Nekem ilyenkor elég egy óra az alvásra. Amikor Büszke Jóskát kergettük, három napon át mindennap csak egy órát aludtam.

- Hallottam hírét, - felelt a jegyző nyugtalanul, - de hát mégis mondjon valamit, édes komám.

- Valamit éppen mondhatok, sőt kell is mondanom. Van a községben facér cigány idehaza?

- Hogy érti, kedves komám?

- No hát olyan naplopó, faluvégi cigány, olyan se kint, se bent; - aki a sátorosokhoz áll legközelebb. Jobb hiján jó lesz valamelyik bandista is, de az öregebbjéből legyen, aki már tapasztalt. Keritsen egy ilyet a föld alól is, amikorra elkövetkezik az indulás ideje.

A szolgáló szalonnát, kenyeret meg szilvóriumot hozott be. A csendbiztos hozzálátott a falatozáshoz. Ugy evett, mintha nyelőgép lett volna a torkában. Felhajtott vagy három kupica „snapszot”, azután végigvágta magát a gyékény-kanapén. Két perc múlva úgy horkolt, hogy még az udvaron is lehetett hallani.

Dobrai nyomban elszalajtott a baktért a cigányokért.

- Jőjjenek be mind, ahányan vannak. Aki elmarad, olyan huszonötöt kap, hogy arról koldul.

A bakter jó félóra múlva azzal jött meg, hogy egyetlenegy cigány sincs odahaza, kivéve az asszonyokat, meg az apró gyermekeket. Mind átlátogattak Bendesre, bucsura.

- Szépen vagyunk, - mormogta a jegyző. - A koma dühös lesz. De az nem segít rajtunk. Hej, Szomorú, hallja-e, - nyitott be a segédjegyzőhöz, aki éppen kimászott az ágyból s álmos megriadással kérdezte: - Hol a tűz? Szent isten!...

- Ne locsogjon annyit össze-vissza, - rivallt hivatalbeli jobb kezére a jegyző. - Maga mulató ember, maga bizonyosan tudja, honnan lehet előkapni egy szál muzsikás cigányt. Ha láncon vezeti is, félóra alatt itt legyen eggyel, az öregebbjéből; nem baj, ha nem is sokat tud muzsikálni.

- Kedves principálisom megháborodott, - gondolta magában a segédjegyző, és gyanakodó oldalsó pisantások között kapkodta magára a ruháját, készen arra, hogy az első veszedelmes jelre elszántan menekül a jegyző úr közelségéből.

De Dobrai már nem törődött vele; otthagya.

Szomorú segédjegyző törhette a fejét azon, hogy mindez mit jelent. De minél tovább töprengett, annál kevesebbet értett belőle.

- Elvégre parancs-parancs, - dörögte s a nyaka közé kapta a lábát és elfutott az öreg Kolompárért, akiről tudta, hogy a múlt vasárnap se mehetett lakodalomba, a csúzos lába miatt.

A kiszabott egy órai pihenőből alig volt hátra tíz perc, amikor a jegyző uj zajra lett figyelmes.

Egy szekér állott meg a kapu előtt s olyan valaki toppant be, akit a jegyző éppen nem várt.

Vas Gábor állt előtte.

Az erős férfi össze volt törve, gyűrve. A szeme beesett; a haja és szakálla fésületlen; tegnapelőtt óta az ősz szálak feltűnően megsaporodtak benne. Nem sok kellett ahhoz, hogy Dobrai megértse, kitalálja, hogy ez az ember még kevésbé hunyta le a szemét két éjszakán, mint ő maga.

- Vályi csendbiztos nyomán jövök, - kezdte Vas, oly hangon, amelyből a sietést lehet kiérezni.
- Az éjjel a pákotai vadásban járt; az uradalmi erdőmester mondta, akitől Kódsdi Kálmán hollétét tudakolta. Az erdőmester azt is mondta, hogy éjfél tájban volt nála a csendbiztos, akinek egy pár elejtett szavából kiviláglik, hogy nyomra akadt. Hol van a csendbiztos úr? Jegyző urat minden percnyi késedelemért felelőssé teszem.

- Engem a tekintetes úr semmiért sem tehet felelőssé, - válaszolta a jegyző, alig birva elfojtani méltatlankodását. - Különbözik pedig nyugodt lehet, hogy *mink*, (ezt a szót megnyomta,) legalább is annyi buzgalommal járunk el ebben a dologban, mint ön.

Vas illőnek, sőt szükségesnek látta, hogy egy jó szót szóljon.

- Tudom, tudom. Hisz' az természetes. De most ne legyenek érzékenyek. Rettentően aggódom, s ebből folyik minden. Kérem, vezessen a csendbiztoshoz.

- Mi tetszik? - vetette közbe egy morgó, dűnnyögő hang, aminő az álmából korán felriadt emberé szokott lenni.

Vas majdhogy meg nem ölelte Vályit.

- Csendbiztos úr, váltott lovakkal vagyok itt. Ön után jöttem. Huszonnégy órája hajszolom.

Vályi vállat vont.

- Lassabban talán hamarabb utolért volna. Gondolhatta, hogy vagy Zákayéknál, vagy itt, a várhegyi jegyzőnél, meg kell fordulnom.

Vas alig hallotta ezt.

- Az uradalomból jövök, - mondta, - de előbb keresztül mentem a Surrogón. A gulyások bolonddá tettek. Majd megfizetek nekik. Ugy sejtem, hogy ön túljárt az eszközön. (Jelentősen szemlélte a gulyásszámadónak való gunyát, amit a csendbiztos viselt.)

- Igen is, nem is. Ha csak rájuk hallgatok, most én is a puszta levegőt markolhatnám.

- Eszerint tehát megtudott valamit, - lelkendezett Vas.

- Lehet, hogy valamit, lehet, hogy semmit sem.

- Nem értem, csendbiztos úr. Kérem, ne beszéljen velem találós mesékben.

- Csak az igazat mondom. Van-e cigány? - kérdezte hirtelen a jegyzőt.

Szomorú éppen lihegve érkezett meg.

- Kolompár haldoklik, - szuszogta, - nem tudtam elhozni.

A jegyző majd letépte a fejét.

- Mit csináljunk?!...

- Önöknek cigány kell? - kérdezte Vas elcsudálkozva. - A szekereken van egy. Tegnapelőtt óta Varnyút egy pillanatra sem eresztettem el.

Dobrai kisietett a ház elé, ahol a Vas Gábor szekere várakozott. Egy lehangolt fekete alak gunnyasztott a kocsi mellett. Csakugyan Varnyú volt.

- Gyere csak, - szólt végre rá a jegyző, - ugorj le, pattanj le, fürge légy, mint az ürge.

- Áz á', - morgott a cigány, - á téns jegyzé úr is kíván válámit. Iszen gúzsba' vágyok.

Dobrai csak most vette észre, hogy a cigány kötőfékkal oda van kötve a lőcshöz.

A kocsis megmagyarázta a helyzetet.

- Azt parancsolta a tekintetes úr, hogy vigyázzak erre a cigányra, mint a szemem világára. Az imént pedig meg akart szökni, hát én megkötöttem.

A jegyző nem tudta, nevéssen-e, avagy boszankodjék. Hamarosan kioldozta a béklyót s fülén fogta a morét.

- Ha szökni próbálsz, a kezemben marad a füled, jót állok róla, intette szeliden a cigányt, s nagyobb nyomaték okáért csavart egyet a kérdéses fülön.

- Jáj! - nyöszörgött Varnyú, s ment a jegyző mellett, mint az engedelmes bárány.

Amikor a csendbiztost meglátta, óbégatni kezdett; azt hitte, legalább is deresre húzzák.

- Ne félj, - vigasztalta a csendbiztos, - most nem akasztunk fel. Inkább, ha megbecsülöd magadat, jól jársz.

Varnyú hitetlenül gyanakodva nézegetett szét az urak között. - Hogy én ne becsülném meg magámát? Én-e? A Várnyú?!

A csendbiztos nem volt kíváncsi a more ömlengésére. Vashoz fordult.

- Azt mondta a tekintetes úr, hogy váltott lovai vannak?

- A legjobb két lipicait fogattam be, amint a Surrogótól visszajövet a pusztámon átszekereztem.

- Annál jobb. Akkor ne sokat beszéljessünk; végezzük a dolgunkat mihamarabb. Szekérre ülünk, s a sárgát a saroglyához kötjük. Könnyebbsége lesz, ha csak a pusztá nyeret viszi.

A jegyző kérdő tekintettel nézett Vályira.

- Nem mondaná meg, komám?...

Vályi a fejét rázta. - Nem érek rá, meg oszt' tulajdonképpen nincs is mit mondanom. Hiradással leszek, mihelyt érdemesnek látom, - gondolhatja.

Nehézkes lépésekkel indult a szekér felé; lábszáranak merevsége elárulta az ahhoz értő szem előtt, hogy sokat ült nyeregben. Amikor feltápáskodott a szekérre, visszaszólott Dobrainak:

- Igaz a', majd el is felejttem, amiért legfőképpen Várhegyre kellett jönnöm. Pap Balázst meg Farkas Gyurit ide rendeltem ma reggelre; minden pillanatban itt lehetnek. Mondja meg nekik, komám, hogy a pákotai vadasba jöjjenek utánam, de rögtön; kérdezzék csak az erdésztől az égett vadórházat. Ha már nem találhnának ott bennünket, cédula lesz a kútágas odvában, abból majd megértik a többi.

A jegyző kissé elégedetlenül, de valamennyire nyugodtabb hangulattal nézett az elrobogó szekér után, amelynek hátulsó ülésén Vas Gábor, meg a „gulyásszámadó” ült, elől pedig a kocsis mellett összekuporodva, Varnyú gunnyasztott, akit a csendbiztos félkézzel dobott volt fel.

A jegyző elégedetlenségét az okozta, hogy a komája semmit sem mondott. Nyugodtabbá pedig azért vált, mert látta, hogy történik valami: már pedig Vályi Andor nem az az ember, aki hiába lótna-futna, csak úgy ész nélkül, bolondjában.

*

A Vas Gábor szekere nemsokára elveszett a porfelhőben, ami a kerék nyomán támadt.

Az uton Vas megpróbálta, hogy valamit kivegyen a csendbiztosból, de Vályival ma még nehezebb volt boldogulni, mint máskor. Ha Vas kérdezősködni kezdett, Vályi csak jelentősen intett az első ülés felé, amit így kellett értelmezni:

- Hát nem látja a tekintetes úr, hogy olyanok is vannak itt, akik előtt nem beszélhetek nyíltan?

Vas kénytelen volt vele, hogy hallgasson és türelemmel várjon. Végre is, gondolta, valami célja csak van az utunknak, s előbb-utóbb meg kell tudnom, hogy mi az.

Jóformán teljes némaságban érkeztek meg a pákotai vadásba, ahova Vályi úgy kormányozta a kocsist, hogy minden fordulónál odaszólt neki: „jobbra!... balra!...” ahogy éppen az utirány kívánta.

Meg se álltak az égett vadórházig, ahova Pap Balázst és Farkas Györgyöt maga után küldette Vályi.

Ez a két ember volt az ő legmegbízhatóbb, leghívebb két pandurja. Elszánt, marcona legény mind a kettő, legény a szó szoros értelmében, mert a szent házasságot bölcsen elkerülték. Nem való a hetedik szentség olyan embernek, aki minden pillanatban életveszedelembbe jutna, amikor a házas, családos emberek rendszerint okosak, bölcssek, meggondoltak, óvatosak, elővigyázók, a saját bőrüket féltők.

Ezt a két legény-pandurt neki lehetett volna eresztetni a sistergő istennyilának is. Nem gondolkodtak volna. Cselekedtek volna, amit rájuk bízta. Ilyen segítségre volt szüksége Vályi csendbiztosnak, aki maga is világéletében egymaga volt; - se feleség, se gyerek nem sirt utána, akármilyen történt vele.

A szél úgy fújt, hogy Vas messzire megérezte a koromszagot, amit a felpörkölt viskó szenes gerendájáról hordott szét a levegő áramlása.

Néhány perc múlva megérkeztek a pákotai égett vadórházhoz.

- Megállj! - kiáltott Vályi a kocsisra. - Szálljunk le egy kicsit.

Egyenesen a kúthoz ment, amelynek a kávéja mellett két tégladarab közé le volt a földbe szúrva valami. Egy villáságu fadarab, amelynek a két ágára ócska vörös posztó rongy volt szúrva.

Vályi odaintette Varnyút.

- Mi ez? - kérdezte tőle, s éles, vizsgálódó tekintettel nézett a cigány szeme közé.

Varnyú megrezzenve bámult a vörös posztó darabra, aztán idegesen kapta fel a fejét s a csendbiztosra pillantott, mintha azt akarta volna kitapasztalni, vajjon sejt-e valamit, vagy csak vaktában kérdezősködik.

Vályi rögtön eloszlatta ebbeli kétségét.

- Itt cigányok jártak, - mondta a bizonyosság hangján. - Az éjjel, amikor a lovamat itattam, vettem észre a holdfényénél.

Varnyú élénken vizsgálgatta a leszurt favillát, s ki tudja, még mi mindent, ami a figyelmét lekötötte.

- Azért hoztalak ide, - szólt a csendbiztos, - hogy nézz körül és vezess utánok. Neked ösmerned kell a jeleket, amiket a vándorló cigánytörzsek uton-utfélen elhagyogatnak. Én is sokat ösmerek közülem, - tette hozzá emelt hangon, amiben nyilvánvalóan az a szándék volt, hogy megriassza Varnyút, ha esetleg azt hinné, hogy akármivel kiszúrhatja a szemét.

Az őszbeborult cigány összeharapta a szája szélét és megcsikorgatta a fogát.

- Ezek á kovácsok voltak, hogy á devlá hordjá el válámennyit.

Vályinak megvillant a szeme.

- Haragszol rájuk? Bántottak valaha?...

- Bántottak-e?!... Meggyilkoltak, dárábokra téptek! A fenevadaknak dobtak!

- Megbolondultál, Varnyú? Vigyázz, mert ha bolondokat beszélsz...

A cigány nem várta be a mondat végét. Gyorsan kezdte magáról ledobálni a rongyait, s alig egy perc múlva úgy állt a csudálkozó két úr előtt, félmeztelenül, némán.

Vas összezsapta a kezét; a csendbiztos is ümmögött. A Varnyú teste tele volt forradással, ami mind mintha kegyetlen ostorcsapástól eredt volna.

- Ezt káptám tőlek, - üvöltötte Varnyú. - Mert á vájdá öccse el ákártá szeretni az én szeretémet s azért szembe álltam vele. Ugy hágyták, vérbe-fágyvá; a farkások májd hogy meg nem ettek!...

A csendbiztos megcsóválta a fejét.

- Igazat mondasz Varnyú? Én tudom, lásd, hogy a cigánytörzsek egymás közt az ilyent nem igen türik. Talán mégis te voltál a hibás.

A cigány felhúzta a homlokbőrét s rántott egyet a vállán.

- Hát á kezdete áz volt, hogy az én szeretém á vájdá öccsének volt a felesége...

- Az már változtat a dolgon, - mondta Vályi, s nem birta visszatartani a nevetését. - De mondhatom, eléggé helybenhagytak. Nem csudálom, ha neheztelsz rájuk.

- Neheztelek, hogyne neheztelnék! Hogy a hét istennyila legyen a párnájok.

- Ne káromkodjál most, hanem ha azt akarod, hogy megboszulhasd magadat, vezess utánok, mondom.

Varnyú lázas buzgalommal kezdett kutatni a környéken. Már nem félt, - nem bizalmatlanodott. Csak egy vágya volt, ami ösztönözte, buzdította, ember-kopóvá tette. Ha visszaadhatná, amit ő vele elkövettek...

A kút kávjától elszaladt a leégett házhoz, azt körüljárta, mint a szimatoló vizsla. A hátulsó ablaknál megállott, vizsgálódott; elindult egy kicsit a gyepen a sűrűség felé, majd ismét visszatért. Azután megint a kúthoz ment; a vörös posztós fadarab mögé állott, úgy, hogy jól megítélhesse, merre fordul a favilla két hegye. Abban az irányban szaladt neki az erdőnek s ekkor egyenest bele került az erdei utba. Ott egy másik titkos jelet talált, amit az övénel járatlanabb szem észre sem vett volna. Egy szál fehér toll volt rákötve lószőrrel valamelyik lecsüngő galyra. Azt is megvizsgálta a cigány, de mindjárt tovább inalt. Utközben egy pillanatra megállott s intett a hátul levőknek, hogy, kövessék.

Vályi hamarosan utolérte. Vas izgatottan sietett utána.

Varnyú körülnézett, mintha arról akart volna megbizonyosodni, nincs-e itt a közelségben valahol egy rejtőző, lopakodó kém, aki hallhatná, amit mond. Suttogva beszélt.

- A kovácsok boszut állottak itt, azt mondja a vörös posztó, amit a kút mellé leszártak. De ez a fehér toll meg azt mondja, hogy vért nem ontottak; anélkül mentek tovább az erdőn, messzire; - azért volt a fehér toll ilyen magasra kötve.

- Azt mondod, hogy messzire készültek? - kérdezte Vályi.

- Azt mondom, hogy egyhamar meg nem állnak. Sietni kell nekik, minthogy gyujtogattak...

- Arról semmi jel sincs, hogy valakit innen magokkal vittek, elcipeltek?

A cigány a homlokára ütött. - A téns urák talán ázt gondolták, hogy a Kódsi urfit?... (Megcsóválta a fejét s hangtalanul vigyorgott.) Iszen az megszökött előlök!...

Vas ránézett Vályira.

- Ön is Kódsi Kálmánt keresi? - kérdezte felvillanyozva.

- Persze, hogy azt. Bizonyos, hogy az ő keze benne van a leányrablásban. Ha őt elcsipjük, akkor rendben vagyunk.

A cigányhoz fordult.

- Honnan gondolod, hogy az urfi megszökött?

Varnyú a leégett viskóra mutatott.

- Ott van a nyoma a tulsó oldalon. Az ablakon ugrott ki s aligha egyhamar megállott. Melege lehetett.

A csendbiztos a maga szemével győződött meg arról, hogy a cigány nemcsak a levegőbe beszél. Halkan mondta Vasnak: - No tekintetes uram, most már semmi szükségünk sincs a cigányokra. Kezdhethük az egészet - előlről. Az urfi más utat jár, mint a sátorosok.

Vas lehorgasztotta a fejét. Mély szomorúság, annál is több: kétségbeesés volt az arcán.

- Mindennek vége, - mormolta félhangon, elernyedve. Azután megrázkódott és kiegyenesedett. - De ha belepusztulnék is, - mondta, - nem hagyom abban többet. Az én életemnek úgy sincsen már célja.

Ez a vallomás mindent elárult, ami a megrendült ember lelke mélyén volt eddig elrejtve.

Vályi kezet nyújtott neki.

- Tekintetes uram, ígérem, hogy ebben a munkában hű társa maradok. Nem adjuk meg magunkat! Az isten velünk lesz...

Elváltak.

A csendbiztos egy cédulát dugott a kutágas odvába, a pandurok számára, s azzal ellovagolt.

Vas most már eleresztette Varnyút, de előbb búsasan kárpótolta a sok ijedtségért, amit mellette kiállott.

Három irányban indultak el hárman.

X. Mendemonda.

Egy hét mult el azóta, hogy a Zákay-ház szemefényének a sorsáról senki sem tudott.

Megmozdult az egész vármegye, s a csúzi gulyásoknak ugyancsak melegök lett.

Végighurcolták őket a törvény előtt; vallatták-faggatták, mert nagy gyanu esett rájuk a Varnyú vallomása alapján, hogy közülök került ki a Ráró Pista segítségével.

Csalomjás, a vén bojtár, megsokalta a dolgot.

- Üssön belé a menydörgős menykő, - morogta, - hát iszen többet mi sem tudhatunk, mint a tekintetes vármegye, akinek annyi a kopója!... Amikor Pista elindult tőlünk, tudtunk annyit, hogy vissza már aligha jön többet. Azt is tudtuk, hogy valakit visz magával, aki fehércseléd. Azt is tudtuk, hogy honnan viszi. De azt már a Belzebub tudta, hogy hova viszi. Ha az a fehérnép a maga jószántából ment vele: kinek mi köze hozzá. Pedig mondják, hogy se nem sirt, se nem óbégatott. Ugy parancsolgatott Pistának, mintha ő kommandérozta vón'.

A vallatással nem is juthatott így előre a kapkodó hatóság. Nem maradt más hátra, mint abban reménykedni, hogy a szétküldött körlevelek valamelyikére, majd csak érkezik valahonnan értesítés.

Vályi csendbiztos a panduraival bejárta a megyét, kilovagolt a „Fittyfiritty”-be is, ahová azóta eljutott már a leányrablás hire.

Amint Mókus a csendbiztost meglátta, holtra rémült. Lerogyott eléje s kéztördelés közt rimánkodott:

- Ne tessék azt hinni, hogy mi tudtuk, kicsodák voltak itt. Máig se tudnók, ha véletlenül itt nincs akkor a grófné, tetszik tudni, a Paula grófné, a szomszédos pusztáról. Reggelig bálozott, s amikor a betyár hajnalban előállott a szekérrel: kipislantott rá, mert nagyon szerette volna, ha hozzá áll be. Akkor jött ki a kisasszony a szép szobából. A grófné meglátta és összecsapta a kezét: - „Jérum! - kiáltotta, - iszen én ösmerem ezt. Láttam Várhegyen a templomban, többször is, amíg az öreg gróf élt. No már így nem csudálom, hogy nem szegődik el hozzám az a gulyás!” - Ezt grófné mondta téns csendbiztos uram. Én inkább elharaptam volna a nyelvemet, semhogy valamit beszéljek. Iszen utoljára még bajba keveredünk. Pedig mi semmiről sem tudunk. Itt voltak egy éjszaka, hajnalig, a legény a szép szoba ajtaja előtt örködött, akár csak a harapós kuvasz, s amint pitymallott, tovább mentek. Mi nem kérdezhettük hogy hova? ugy-e! Meg se mondták volna. Én csak korcsmáros vagyok, aki kimérek és egyébbel nem törődöm.

Abból, hogy a leányrabló gulyás azon melegében megfordult itt, édes keveset lehetett kisütni. Azóta ki tudja, merre jár. A pusztán uttalanul is nekivághatott bármelyik iránynak. S amit a korcsmáros állított, hogy a kisasszonyt nem kellett erőltetni, az csak egy okkal több volt, hogy csökkenjen a keresés sikerének a reménysége. Mert így feltűnés nélkül haladhattak; a századik embernek se jutott eszébe, hogy törődjék velök, amikor mellette elkocogott az egyszerű parasztszekér, két nőszeméllyel, akik csöndesen ülnek egymás mellett.

Vályi úgy nézte már az esetet magában, mint amelyiket egyelőre „ad acta” lehet tenni. Az ő praxsisa azt a tapasztalatot igazolta, hogy amit hirtelenében ki nem lehet nyomozni, azt csak a véletlen deríti ki valaha. - „Olyan a mi dolgunk, mint a vizsláé, - mondta; - ha friss a nyom, pompásan megyünk rajta, - de nincs az az orr a világon, amely az elpárolgott szimat vonalán is haladni tudjon.”

Vas még a lehetetlent is megpróbálta, csak hogy közelebb jusson az igazsághoz. Minden nap, amely sikertelenül végződött, közelebb juttatta a búskomorsághoz. Akik ezelőtt látták, rá nem ösmertek volna. Az örökös álmatlanság meghalványította; a szünetlen izgalom idegessé tette; magában beszélt, fenyegetődzött, kiabált, hogy még rá nézni sem volt jó olyankor. Egész csapat titkosrendőrséget szervezett, s egyik hallgató, furcsa ember a másikat adta a kilincset nála.

Zákayéknál még nagyobb, még keserűbb volt a gyász, mintha Margit a temetőben pihent volna. Hisz' semmit sem tudtak róla azóta, hogy eltűnt.

Amit a csendbiztos a „Fittyfiritty”-ről beszélt, egyáltalában nem volt megnyugtató.

Mért nem írt? mért nem üzent? mért nem adott magáról életjelt?... Bizonyára azért, mert nem lehetett; mert nem volt módjában; mert őrizték, rabságban tartogatták, vigyáztak minden lépésére és mozdulatára. Elfogdosták a levelét. Az üzenetét nem továbbították. Akivel ez történik, annak keserves, szomorú, kétségbeejtő lehet a sorsa.

Éltes plébános úr minden miséjében külön imádkozott a Zákay Margit szerencsés visszatéréséért. Sarolta mama egész életére szóló bűjtöt fogadott a szent szűz tiszteletére, ha a leánya megkerül. Az öreg Zákay összeült a vármegyei jegyzővel és folyvást rémálmait beszélt el neki, amik mind arról szóltak, hogy Margittal borzasztó dolog történt.

Messze földön egyébről sem volt szó abban az időben, mint Zákay Margit elrablásáról. Ahányan a nyelvökre vették az esetet, annyiféle magyarázatot fűztek hozzá. De azt tökéletesen elejtették lassankint, hogy váltságdíjat akartak a betyárok zsarolni. Akkor mért halogatnák a dolgot ennyire? Hisz' már az egész vagyonát kész lett volna az öreg Zákay odaadni, csak az egyetlen édes lányát visszakapja.

Özvegy Gulyásné, a várhegyi főfőpletykafészek, a legnagyobb titoktartás kikötése mellett valamennyi ösmerősenek elujságolta, amit ő bizonyosnak gondolt. Hogy a kisasszony azért ment olyan bátran a betyárokkal, mert ki volt csinálva az egész dolog.

- Régen szerették azok egymást, lelkecském, - sugta a református pap fiatal feleségének, - csak hogy sose lehettek volna másként egymáséi, hát összebeszéltek, s nagy furfanggal ki-eszelték az egész rablóhistóriát. Nem gondolja, szivecském, hogy nekem van igazam? Iszen országvilág tudja, hogy a kisasszonyka milyen fantasztá volt; hogy örökkön-örökké regényt olvasott, s közönséges halandóval még csak szóba sem igen állott. Mondják, órahosszat el-elrejtőzött a nagy kertben, meg a réti patak fűzfái alatt. Arra legeltetett Ráró Pista, s nemcsak egyszer látták őket, amint egymással beszélgettek. Ki tudja, mit sütöttek, főztek olyankor? mit terveztek?... Egyszer a levelesi kerülő felesége úgy látta őket szorosan egymás mellett; mintha a legény akkor ugrott vón' el a kisasszony mellől, merthogy idegen közeledett... Bizonyos, szentecském, hogy értették azok egymást. Tudok én ilyen esetet többet is. Azért, hogy valaki parasztleány, tetszhet ám az uri kisasszonyoknak. Magam is emlékszem egyre, az én időmből, Berei Józsi, akinél delibb legény nem volt a vármegyében még az urak közt sem. Akkor láttuk, amikor bandériummal lovagolt a főispán installációjára. Hej, de megakadt rajta a szemünk! Biz' isten nem tudom, ha akarta volna, nem szöktethette volna-e meg akármelyikünket is.

Igy áradozott a felvágott nyelvű nőtsemély, és amint a merész gondolatnak szárnya kezdett nőni, mind többen és többen fogadták el magokban azt a valószínűséget, hogy az egész dolog nem olyan rettenetes; hogy csak komédia; csak arra való, hogy a „fantasztá kisasszony” az ő szíve gulyásáé lehessen, - mint a nóta mondja.

Még Vályi csendbiztost is meggyanusították; nyilván volt valami része abban, - mondták, - hogy a szerelmesek olyan könnyű szerrel eltűnhettek. Nem üldözte őket komolyan. Egérutat hagyott nekik, hadd előzzék meg a nyomozást. Másképp hogy is lehetett volna, hogy olyan két pandurral, amilyen Pap Balázs, meg Farkas Gyuri, utól nem éri őket?

Azután szájról-szájra jártak a legendásizű történetek arról, hogy micsoda veszedelmes fehér-népbolondító volt Ráró Pista. Nem olyan, mint a többi parasztlegény. Még diákiskolát is járt egyet-kettőt. Sok szép verset tudott, s úgy dalolt, hogy aki hallotta, kicsordult a könny a szeméből. Akárhányszor lehetett a hangját hallani nyári estéken a rétség felől, amikor már pihent a gulya, s a puszta hangjai, a nádveréb karattyolásán kívül, elhaltak.

Az egész vármegyében beszéltek ilyeneket. A szegény öreg szülők kivételével mindenki hallott valamit erről a regényes fordulatról.

Az öregeket megkimélték, vagy talán csak nem tudott hozzájuk férközni a pletyka, olyan nagy visszavonultságban éltek. Belemerültek leirhatlan bánatukba, amelynek a mélysége és vigasztalansága beléjük fagyasztotta a szót azokba, akik a csúf pletykáról hajlandók lettek volna őket értesíteni.

De ha Zákayék nem sejtették is, mi hír a nagy világban az ő rozmarinszál leányokról: valakinek a fülébe jutott a suttogó rágalom, akinek éles döfés volt az a szive közepébe.

Vas Gábor majdhogy meg nem örült aznap, amikor meghallotta, hogy mi terjed szájról-szájra a Zákay Margit eltűnéséről.

Annak a rémképnek a megtestesülését látta a szörnyű hírben, amitől, ha másformában is, az első pillanattól fogva rettegett. Ellenállhatatlan ösztönnel gondolt valami eféle, ha nem is úgy, hogy a leánynak része lehetne benne.

Szomoru segédjegyző volt az a boldogtalan istenteremtése, aki a csúf pletykát besugta Vas Gábornak.

A következő pillanatban már a megfulladás veszedelme fenyegette a meggondolatlan fiatal-embert.

Vas úgy kapta torkon, mintha egyetlen markolással ki akarná belőle szorítani a lelket.

- Nyomorult! a kezem között halsz meg! - üvöltötte, s közben nagyokat rázott az elkékülő emberen, aki lelkét istennek ajánlotta és végső lemondással fuldoklott.

- Jaj-jaj!... Istenem! - hörögte, amint Vas eldobta magától, mint a pelyhet. - Kérem szépen,... az is gazember, aki egy szót szól többet... Tekintetes úr,... jaj-jaj!... Ezt kívá... vánom - Ráró Pistának is...

Igy hebegett Szomoru segédjegyző, félig meghalva, és amint kirohant a szobából, meg sem állt Várhegyig.

Ott Dobrai principális fogadta, s csudálkozva kérdezte tőle: - Magát mi a menykő lelte, hogy úgy ki van kelve a képeből?

Szomoru rejtelmes arcot vágott, a szemöldökét felhúzta, a szemét tágra meresztette, sajtó torkát simogatta s ijedten pissegett, mintha meg akarta volna akadályozni, hogy a főnöke bővebb részletezést kérjen tőle.

XI. A „Stagnozában”.

A nap száll lefelé, s az ég lassankint pirosodni kezd nyugaton.

Idelent kékes párázat emelkedik ki valahonnan a sötét zöldből, ami végesvéig borítja a földet.

Beláthatatlan messzeségben csupa zöldet látni. Azt a zöldet, amely mintha soha meg nem halhatna, el nem fonnyadhatna, olyan szívós, erős. Susogó hanggal van tele a levegő, mintha a szelek látogatnának el egymáshoz, s a maguk titkos, sóhajtó nyelvén beszélgetnének.

Ezt a beszédet senki sem érti, és mégis mindenki kíváncsian hallgatja, úgy hasonlít az ember-suttogáshoz.

A sűrű zöldet meg-megmozgatja a suttogó hang. Mintha a nád meg a káka láthatatlan szellemek szárnyacsapásától hullámszerűen mozogna.

A szellemek minduntalan lelibbennek a rejtelmes sűrűségbe, amelynek alján barnán csillogó tükörvíz van; - ott bujkálnak, ott keresnek valamit, amit soha meg nem találnak, mert hogy a keresésben sohasem szünetelnek.

Elhallgat néha a suttogásuk, hogy egy kódobásnyira újra kezdődjék a nádlengés, a kákahajlongás, a sár-hullámszerűség, ami mind a sóhajtó szellembeszédnek a kísérete.

Apró rónavizek rejtőznek a járhatatlan sűrűségben; - azon halkán beszélgető élet jelentkezik. Vizimadár árnyéka siklik keresztül az alig rezdülő tófelületen; a sás közt guvat kityyen, kiszalad a lápi rózsza kerek levelein a tavacsára, úgy vadászik valamire, ami emberszemnek jóformán láthatatlan.

Sehol semmi, ami arra vallana, hogy ezt az elhagyott tájékat ember lakja. Az ereken nincs csónak, a zugolyokban nincsen varsa; csak szunyog van temérdek, milliárd. Az alkonyodó égen a szunyograjok örült kalamajkát járnak; százezrével pördülnek fel s le, villámos csapongással, de soha egymásba nem ütközik egy sem.

A nádszálakról felkiváncsozik a lassan szálló „oltott” szunyogok légijója is, amely egyenként indul vérszopó munkájára.

Semmi sincs itt más, csak vízi növény. Annak a zöldje olyan erős, szívós, mintha sohasem akarna meghalni, elfonnyadni.

Az egész környék kihalt; csak a mocsári madár hallatja néha a hangját. Aki ösmeri ezt a különös beszédet, megértheti, hogy: na most egy vén vöcsök hívja a gyermekeit; - most meg egy vörös gém kérdezősködik, vajjon hol van a többi családbelije?...

A kis barnavízű tavak fenekéről nagy buzgósággal evez fel a merű, meg a csibor, s egymástól megriadva motoszkál le megint a hinár közé, ahol tehetetlen, ügyetlen csigabiga bajlódik azzal, hogy a labirintból kiküzdje magát.

Ebben az elhagyatott mocsárvilágban avatatlan szem fel nem fedezne utat, ösvényt.

Pedig van itt-ott valami eféle is, csak hogy hiába indulna el rajta, aki itt járhatatlan.

A magas füvel borított rétségen néhol tisztán látni azt a zöld füvel takart szekérszerűségű vonalat, ami azt mutatja, hogy mégis megfordul itt nagy ritkán ember. De az ilyen nyomok is elvesznek, megszűnnek, beszaladnak a nád közé, meg a kis tavakba. Hol van folytatásuk: ki tudná? Merről jöttek, azt még csak megmutatja a megdőlt fű, amit előre hajlitott a ló meg a

szekér. De az uttalanságba hova juthatna valaki előre?... mikor arrafelé nincs más, csak nád, csáté, zsombik, tó; meg újra nád.

Akik itt járnak néha: a nagy mocsár környékén levő elszórt falvakból valók. Szénát kaszálnak, savanyu lápi szénát, amit nem lehet kihordani, amíg a tél be nem fagyasztja a süppedőket. Mert ha az üres szekérrel átlábolhatnak is idáig a lovak: a megrakott szénásszekeret ki nem húznák.

Messze, észak felé, egy-egy vékony árboc mutat az égre, mintha határt jelezne. Olyan vékony mind, hogy szinte képzelődésnek tetszik. Magányos jegenyefák azok. Nyugat felé azután elvesz minden határ; arra már a mocsárvilág fölött összefolyik az ég a lápi zölddel.

Az alkonyati égen vizimadarak szállnak, kavargó röpüléssel változtatják ideiglenes tanyáikat. A levegő a nyirkos erjedés szagával van tele.

Ez itt a „Stagnóza”.

Az állandó nagy mocsár, amit a Vág kiöntése táplál, s ami valaha ép oly járhatatlan volt, mint az ecsedi láp.

A nagy mocsár mélyén van a lidérc-sziget, amit soha se keres senki; ahova nem kívánczik senki. Még a kódorgó, mindent felkutató pákász sem. Mit is csinálna ott, az örök magány hazájában? Ahol megszűnik a világ; ahonnan éjjelenként felhangzik néha a lápi csikasz kísérteties vonítása. A villogó, eltűnő lidérccláng ott huzódik meg hajnalra, s onnan indul ki seregestől, ha a langyos nyári este leszáll. Így tartja a babonás közhit a környéken.

Az alkonyat utolsó sugarai egy emberalakra vetődnek, aki a Stagnózában, azon a letiprott vonalon baktat, amely mintha a szénakaszháló nyoma volna.

Az ember fáradt; meg-megtörli izzadó homlokát; tikkadt szája mohón kívánná egy korty italt, de itt csak barna mocsárvíz van, ami ihatatlan.

Megáll, körülnéz, mint aki az elvesztett irányt igyekszik megtalálni. - Erre kell lenni, - mormogja magában. - Bizonyosan tudom. Ha a határt mutató két nyárfa tökéletesen födi egymást, akkor csak egyenest, előre, abban a vonalban... Neki vág a nádnak, amely ott majdnem szárazalju. Emelkedése lehet itt a változó talajnak. A mozgás rendkívül nehéz ebben az elvadult sűrűségben, s a magas nád rögtön eltakarja a különös vándort, amint közéje csúszik.

Aki itt meg tudja tartani a felvett irányt, az a pampaszokon is eligazodnék. Nem látni itt mást, csak az ég egy tenyérnyi darabját. Ahogy a fény a nádrengeteg tetején végigsiklik, abból kell meghatározni, merre van nyugat, ahonnan a lehanyatló nap még egyszer visszanéz.

A magányos vándor előre csörtet, mint a lopódzó vad, s figyelmét megfeszíti, nehogy jobbra vagy balra eltérjen most, ami végzetes lehetne rá.

Mert csak az egyenes vonal metszi rövidesen ezt a magas nádsűrűséget, amely oldalvást kiszélesedik és nem enged többet tájékozást annak, aki eltévedt benne.

Vagy kétszáz lépésnyi fáradságos csörtetés után ritkul valahára a sűrűség. Éppen ideje, mert a nap lecsúszott az égről és semmi sem jelzi már a nyugati irányt.

A magányos ember előtt keskeny ér van, melynek a kanyarulata öblösen terjed kerek kis tóvá. Az öblbe hajlik a náderdő egy rejtett zugába. Ott barnállik valami, ami innen nézve olyan, mintha korhadó fatönk volna.

A vándornak felvillan a szeme. Megösméri a nád közé rejtett kéregcsónakot. A tolórúd hegye kiáll belőle.

Térdig érő iszapban dagaszt odáig az ér mellett, s lihegve mászik bele a csónakba, amelyet türelmetlenül igyekszik kitolni náddal környékezett kikötőjéből.

Végre a vizen leng a csónak. Fenekén egy törött evezőlapátot fedez fel az ember; először annak esik neki, de csakhamar megérti, hogy haszontalan erőpazarlás azzal bajlódnia. A tolórúdnak fekszik neki inkább s az alacsony vízü éren lassan siklik beljebb, egyre beljebb, a Stagnóza szívébe.

*

Az ér vizének loccsanására a vizimadarak szállnak fel a csónak előtt. Néhol csak úgy elsurran a meglepett lohos ruca a nád közé. Nyilván nem tud röpdülni. Vagy nagyon fiatal még, vagy olyan vénség, amelyik most vedlik. Az idegen csónakos azzal rövidíti meg útját, hogy az ilyen bujdosó vizikoboldokat lesi-figyeli, amennyire a növekvő homályban lehet.

Ugy elszórakozik ezzel a mulatsággal, hogy majdnem kiesik ideges összerándulásában a csónakból, amikor megszólal mellette egy morgó hang a parton:

- Hej! atyafi! megálljon egy kicsit!...

A csónak rögtön egyhelyben marad, minthogy a tolórúd nem mozdul. A két ember egymásra bámul a homályban.

- Nini, Kaczor bácsi, - kiáltja a csónakos, örvendezve.

A komor lápi ember összehúzott szemöldöke szétenged egy kicsit.

- No lám, - mondja félig válaszképen, félig csakugy magamagának, s megismétli: - No lám.

- Magát keresem, Kaczor bácsi! Hol lehet itt legjobban kiszállni? Mégis csak szerencsés vagyok. A belső tanyáján nem találtam, s egy libapásztor mondta, hogy most idekint szokott lenni; - így utána jöttem. Ha hajnalig várok, akkorra megint nem leltem volna.

- Bizony úgy eshetett volna. Tolja csak vissza a csónakot egy kicsit; látja ott azt az öreg zsombikot? Ott álljon meg; ott szálljon ki. Erre eljöhét a parton a sátorig száraz lábbal. Ugy látom, megriadt, amikor rászóltam, de a magam csőnyikját nem akárkinek hagyom.

- Nem volt módomban a válogatás, - mentegetődzött a vándor; kiérezte a vén pákász beszédjéből, hogy a csónak miatt háborgott az imént.

- Persze-persze, aki nem tudja az utat. Pedig idáig jól el lehet most jönni. Száraz esztendőnk van az idén. Csak a gutai torony iránt jött volna a szélen, rátalált volna az ösvényemre.

- Amikor én itt jártam, másutt volt az ösvény.

- Hm. Mintha a világ nem folyvást változna. Amikor maga itt járt, még a lidérc-szigetre sem vitt út. Azóta meg szekér is járja; ház is épült rajta. Majorság is van körülötte. Olyan káposzta terem rajta, hogy őszre akkora egy-egy, mint egy nagy bécsi tök. A hugom azt mondja, ki se jön onnan, amíg a zord tél vissza nem kergeti. Még vendége is van...

A vándor felütötte a fejét.

- Hát megjöttek? - kérdezte halkán, titkolódzva.

- Meg azok, annak rendje módja szerint. Ugy elbujtattam őket, hogy vármegye kopója legyen, amelyik rájuk talál.

- Beszéljen rólok, - kérte az öreg pákászt a vándor, türelmetlenül. - Hogy jöttek? Mikor jöttek? Hogy viseli magát a fehérchseléd? Nem volt vele baj? Mondjon el hamar mindent...

Kaczor rántott egyet a vállán.

- Ejnye de sietős! Nem szalad az el, no. Különben sem igen tudok én rólok. Megtettem szivességből, amire megkértek. Azzal nincsen tovább.

- Mondott a legény magának valamit?

- Nem sokat. Látom, jóra való legény.

- Nem szólott arról, hogy mihez akar fogni?

- Hogy mihez fogjon?.. Mihez foghat, aki pásztorember? Abból nem lehet vicispán.

- Jó, jó, de minthogy itt mindvégig nem maradhat...

- Miattunk maradhat. Mi nem zavarjuk. Jobb is, ha nem sietnek. Lidérc-sziget nincs több a világon.

- Azóta folyvást itt bujdosnak?

- Hova bujdosnak volna?

- Mit csinál a legény?

- Őrzi a házkörnyékét. Három nap, három éjjel még fedél alatt se volt. Tartott tőle, hogy a nyomába érhetnek.

- S most már megnyugodott?

- Csak úgy féligmeddig. Egy tapodtat sem mozdul a szigetről. Az ereszt alatt vackol éjszánkint. Le van sujtva valami miatt; baja lehet.

A jövevény nyugtalanul kérdezte:

- Hát a fehérceled?

- Annak szavát se lehet venni. A hugom sirni látta.

A vándor elkomolyodott.

- Beszélni szeretnék a legénnyel. Nem jött neki valami híradás? Senki sem kereste magát, ő miatta?

- Még egy nádiveréb se. - Hogy juthat eszébe ilyesmi? Engem ő miatta ki is kereshetne? Csak maga tudhatja, hová lett, senki más, ha ugyan el nem járt a szájok.

- Az enyém ugyan nem.

- No, akkor amazé még úgy sem.

- De lehetett volna még valaki, aki utána kíváncszott..

A vén pákász hunyorgatott. - Talán a *régije*? - kérdezte hamis szemvágással.

Az idegen ember sóhajtott.

- Dehogy az, dehogy. A testvére, - egy leány.

A pákász vállat vont.

- Arról én nem tudok.

Egy percnyi csend volt. Kaczor észrevette, hogy az idegen megrázkódik, mintha fáznék.

- Jőjjön no, - mondta, - szálljon meg hamar a sátramban. Mindjárt rakok tüzet, hogy megszáradhasson. Iszen csupa lucsok.

A stagnózai vándor alig vonszolta magát a ruganyos lépésű öreg ember után.

Az ő lelkét ezer mázsás súllyal nyomta az a kín, hogy az elcsábított szegény leánynak, Ráró Pista hugának a nyomára akadni nem birt.

XII. Lidérc-sziget.

A csillagok derengő fénye reszketve ömlik végig a tájon. A Stagnóza náderdeit halk sóhajtással mozgatja meg időnkint a szél. Fürdik a csillagok tükörképe az alig ringó, parányi hullámot is alig sodritó ér vizében. Éjszaka van.

Egy-egy kósza gém vakkant néha odafent recsegő hangon. Nádirigó karattyol itt is, ott is. A bölömbika bűgása nagy ritkán mintha a föld alól jönne, úgy hallatszik a messzeségből. Amint elhallgat, megint nincsen más lármás hang, mint a nádirigó üzenetése.

De mintha szakadatlanul suttognának; mintha láthatatlan lények szólongatnák egymást, véghetetlenül halk, titkos szóval.

Egy hullócsillag mozdul meg az égen és sístergő villogással szalad lefelé. A tóba kívánczik, ahol tán enyhítheti keble forróságát. Az éjszaka egy pár másodpercre kivilágosodik tőle, hogy azután a gyér csillagderengést annál jobban keveselje a szem.

A Lidérc-szigeten csend van a paticsfallal épült viskó körül, ahol a vén Kaczor huga nagyfejű káposztát termel. A meteorhullásra nagyot néz az eresz alatt nyújtózó négylábu bakter, s csahint egyet, ahogy akkor szokta, ha azt álmodja, hogy a falubeli kutyák megtámadják.

Erre a csahintásra felriad valaki, aki a kuvaszszal egy soron van abban, hogy idekint vackol s a langyos nyári éj fuvalmával legyezgeti magát. Felugrik a szüréről Ráró Pista s mint akit a rossz lelkiismeret hajt, hallgatódzik: nem hall-e gyanus csobbanást az ér felől; nem prüszköl-e a száraz csapáson a pandurok lova.

Nincs idegen nesz; csak a házikó ajtaja nyílik csöndesen s egy árnyék lép ki rajta, aki tán a földet se érinti, úgy közeledik a legény felé.

- Ébren vagy-e? - kérdezi egy elfojtott hang, ami hasonlít a poszméh zúgásához.

Feleletet se vár, úgy folytatja: - Tudom, hogy ébren vagy. Nem alszik a lelked, ha magad szunnyadnál is. Belejutottál a betyársorba; csak félig hunyod le már a szemedet; lánccsörgést hallasz, mihelyt elbóbiskolsz: attól nincs pihenésed.

A legényen végig fut a hideg, amint hallja, hallgatja ezt az egyhangú, szomorú beszédet.

A hang még közelebb jön, úgy kezdi rá újra:

- Nem is hunyhatja be nyugodtan a szemét, akinek a te sorsod jutott. Üldöznek, kergetnek; futsz a világ előtt, pedig a magad jószágával szököl. Bujdosóvá lettél, pedig nem tettél mást, csak egy gerlicét fogtál, akinek nincsen párja s akinek te a párja szeretnél lenni, ugy-e?

Ráró Pista megösméri a Kaczor Máris hangját; ráösmér valahogy az alakjára is a hozzá hajló árnyékban, amely ámbár közel van, mégis olyan hűset, szinte hideget lélekezik, akárha a sirból fujdogálna fel az alvilági szél.

- Mit akar? - kérdi a legény titkolt borzongással. - Nem igaz, nem félek. Nem igaz, nem bujdosok. Arra megyek, amerre nekem tetszik: aki utamat állja, halálfia!

A boszorkány hangtalanul nevet. A gulyásbojtár nem látja, de kiérzi abból, ahogy az öreg Máris szava elváltozik.

- Úgy, úgy, fiam. Ez az, no látod. A bakonybeliek is így beszélnek. Te már magadtól találod ki, pedig senki se tanított rá.

- Mit ijesztget? - förmed fel a legény, s nagyot ráz a fején, mintha rossz álmoképtől próbálna elfordulni.

- Nem ijesztgetlek én, csak azt mondom, ami van. Hát ha már így van, mit kinlódol, mit emészted magadat? Ne légy bolond, hanem egészen tedd rá a kezedet arra, amit magadnak elvettél.

- Hallgasson, Máris asszony! ne kísértsen! - kiáltja a bujdosó bojtár elfojtott indulattal. Keservemben még fejjel megyek a falnak. Meg vagyok én csalva. A gonosz kerített hatalmába engem!...

- Az, az, édes fiam; bűbáj rontott meg téged; annak pedig csak bűbáj az orvossága. Mondtam már, hogy én meggyógyítlak. Mondtam már, hogy én az öledbe teszem a te Tündér Ilonádat.

- Mit akar, Máris asszony? - szörnyűködik a legény. - Már megint kezdi? Már megint pedzi a régit? Megmondtam, hogy *nem*, és ezerszer *nem*! Megígértem, megesküdtem: a haja szála se görbüljön, amíg én ezen a világon vagyok.

- Nem sok kell hozzá, fiam, - sugja a kísértő vén asszony, mintha nem is hallaná, amit a legény mormol. - Kész a bájital mind a kettőtöknek. Aki megkóstolja, hőtígg el nem hagyja a szerelem... Aki megissza, hőtígg hűséggel lészen ahhoz, aki ő érte bolondul.

- Máris asszony! Máris asszony! - ismétli a legény tomboló, zakatoló fejjel. - Még megbolondít. Egészen megzavar. Hagyjon békében engem. Mit ér nekem a maga bűbája? Azt hazudta az urfi...

- Az urfi tett igazán bolonddá, édes fiam. Mindent tudok én már...

- Varnyúné beszélt, ugy-e? - kérdezte a legény ingerülten.

A boszorkány vállat vont. - Varnyúné? Hát az ki? Egy rongyos cigányasszony, aki a tenyeredből olvas olyat, ami soha be nem válik. De én nekem az én fekete kakasom s cirnos macskám beszél. Éjfélkor emberszóval szólal meg mind a kettő. Szeretné hallani?

- Szeretné a menydörgős istennyila, - tiltakozik a legény, babonás szorongással. - Hagyjon békén engem, Máris asszony. Tudom ugyanis, hogy elveszett ember vagyok.

- Az vagy, ha bolond vagy. Ha tökkel ütött vagy! Nem gondolod meg, hogy amin nem lehet többet változtatni, abba bele szoktak az emberek nyugodni. Ha szolgálód lenne a kisassz...

- Ki ne mondja! - rivallt rá a legény és felemelte a kezét, mintha le akarná ütni a sugdosó, kísértő, rosszra csábító banyát. - Mondtam, hogy ha meg meri tenni, ha be mer neki adni, magát ütöm agyon.

A vén asszony hallgatott. A legény lázadva, zavarosan tette hozzá:

- Tudja, hogy engem megköt az adott szó. Hogy nézhetnék még valaha a szeme közé? Hogy kívánhatnék tőle valami jót?

A banya közbeszólt:

- Iszen akkor már nem kell, hogy *te* kívánj.

Megnyomta azt, hogy „*te*”.

A bojtár olyan volt, mint a részeg. Már gondolkodni sem tudott. A szavak értelmét se tudta tisztán. Kaczor Máris nem hagyta abba a bűnös mormolást. Addig verte a vasat, amíg melegnek érezte.

- Micsoda gyönyörű teremtés! Milyen fehér galamb!... Most, hogy a leánykám viganóját hordja, még szebb, mint kisasszony korában. A leánykám el volt már kendőzve, amikor magához vette a jó isten. Mindene készen volt: sok szép patyolatinge, fáj'n selyem keszkenője, ropogós szoknyája... s a termete szakasztott, mint ezé a te galambodé, ni.

A legény előtt megjelent a parasztruhás kisasszony képzelte képe. Mintha kitárta volna feléje karját. Mintha hívogatta volna...

Zakatoló elmével jártatta gondolatát azon a régi nótán:

„Szépen legel a kisasszony gulyája,
A kisasszony maga sétál utána...”

... Ha így lehetne!

- Menjen, Máris asszony, menjen! - kiáltotta; - isten szent ugyse megront. S akkor nem irgalmazok senkinek se; akkor mindnyájan elveszünk; gonoszul pusztulunk el!

A banya vigyorgott.

- Jól van, fiam, jól van. Hát inkább visszaadod, ahogy ide hoztad. Szépen haza viszed s azon mód ezt mondod: - „Itt a leány, itt a kisasszony, no lássák. Semmi baja, csak megijedt egy kicsit. Pedig arra sem volt oka. Mert Ráró Pista jó fiu, hogyha nagy számár is. Most ihol a két kezem, tegyenek rá láncot, húzzanak deresre a kisasszonyka előtt; a két legkutyább pandur felváltva hegedülje el rajtam a szent Dávid nótáját. Hadd lássa ország-világ, milyen derék legény vagyok, aki ha hibáztam, magam állok a büntetés elibe. Hivják ide a gulyásokat, mindet; okuljanak, tanuljanak - emberséget, számárságot. Hadd nevéssenek ki, hogy mi ütött hozzám, mikor leányrablásra adtam a fejemet s most szégyenszemre visszakullogok, mert-hogy inamba szállott a nagy virtus, amivel a világnak neki mentem. Nevéssenek emberek, kacagjanak. Legjobban pedig a kisasszony nevéssen...”

- Banya, ha nem hallgatsz, megfojtalak! - üvöltötte a legény oly indulattal, hogy a kuvasz bajt sejtett s morogva iramodott neki a sziget üres térségének.

Kaczor Máris megszeppent s lenyelte, amit még mondani akart. Mindössze ezt sugta még oda a legénynek, amint a házba visszazompolygott:

- No, csak no, hát ahogy akarod. *Én* már semmit sem csinállok. *Én* már a sorsodra hagylak. Megyek, megyek.

Amint az ajtót betette maga mögött; a legény nekiindult, hogy utána rohan, visszahívja.

De mégse tette. Még volt egy parányi józan, tisztességes esze.

Ott állott sokáig a ház előtt, a gyepen, mintha egy darab terméskő lett volna. Zihált a melle, s összefutott a szeme előtt mindaz, ami azóta történt, amióta a kisasszonyt olyan bolondul elrabolta.

Addig még megjárta, amíg a leányban tartott a bátorság. Addig csak azért nem tudott a szeme közé nézni, mert olyan tiszta, nyugodt nézése volt. De azóta azt is megszállotta a félsz; ki van sirva a szeme minden reggel; Varnyúné mondja, hogy egész éjszaka csak egyre zokog. Nem lehet vigasztalni.

Hiába mesél neki a cigányasszony: semmit sem ér az. Hiába mondja el, mit üzenget a „betyár”: már nem mosolyog, mint amikor először üzente, hogy ezer csabornaki grófnéért sem adná. (Akkor is - lám - csak kinevette.)

Ha egy jó szót szólna. Csak egyetlen egyet, amittől új bátorságra lehetne kapni. Hogy azt lehetne érezni: nincsen már szószegés, mert lám a kisasszonyban is megmozdult valami...

Ráró Pista nehéz lépésekkel támolygott kiljebb a ház elől, oda, ahol jobban érte az éjszakai szellő.

Semmit sem tudott arról, hogy odabent, az ajtó mögött, mit suttog Kaczor Máris a cigány-asszonnyal.

- Úgy lesz, lelkem, - motyogta Varnyúné. - Majd megcsinálom én. Csak nem engedhetjük, hogy ez a derék szép legény buvában elpusztuljon. Megvan énnekem hozzá mindenem. Egy életem, de Lucifer vigyen el, ha utána nem bolondítom a finnyás kisasszonyomat ennek a szomoru legénynek...

A kunyhó egyetlen szobájából nesz hallatszott; a két bájital-kotyvasztó ijedten rebbent szét.

XIII. Héjják a galamb körül.

A Lidérc-sziget négylábu házörzője felébredt hajnalban s nagy morgással, haragos kutyaugatással ment neki a „gátnak”, ahogy azt a szekércsapást nevezték, amelyen aránylag elég szárazon át lehetett jutni a szigetre.

Ráró Pista akkor is ébren volt. Attól fogva, hogy Kaczor Máris megkísértette az éjszaka, nem jött többet álom a szemére. Zavaros gondolatok közt virrasztotta át az éjszakát, s amikor a hajnali ködök megjelentek a lápos tájék fölött: nagyon megkönnyebbült.

Mégis csak az éjszaka a gonosz, nem a nappal. Mégis csak a sötétség a rossz szándék édes anyja, nem a verőfény.

A pitymallati derengés visszaadta a bátorságát. Már nem riadozott, mint az éjjel, mikor az villant meg az elméjében, hogy talán a pandurok vannak itt. Inkább kíváncsian, semmint aggodalmasan ment a gát felé, ahonnan mintha sötét alakok közeledtek volna.

A bojtár hallotta, hogy a haragos kutya hirtelen megszelidül s kedveskedőleg nyihog. Akkor csak jó barát lehet, aki jön. Elibe ment. Alig tett tíz lépést, megösmerte az öreg pákászt. De annak a nyomán lépdelt valaki, akiről nem tudta, mit gondoljon.

A pákász a kutyával beszélgetett.

- Nye te,... te Bodri, nye! Hogy vagytok, he? Jól vagytok! Hogy is lennétek másképp?

Ráró Pista nem tudta, csakugyan nem látja-e őt Kaczor, vagy csak nem akarja látni, - olyan egyenest jött neki. Majd hogy bele nem ütődött.

Akkor megállott, mintha meghökkent volna.

- Nini, te legény, te vagy itt? Azt hittem, még alszol.

- Ki az, akit hoz? - kérdezte Ráró, a köszönetről is megfeledkezve.

- Jó ösmerősöd, - szólt a vén pákász, - különben az ördög jött volna vele idáig. A rövidjét választottam, s akkor át kellett jönnöm a buvároson. Istentelen sok rajt' a hinár; a csónyik kétszer elakadt, mert az evezőnk eltört. De ez itt azzal sürgetett, hogy veled teszek jót, ha rögtön idehozom...

A szürkületi félhomályban most előre jött a stagnózai vándor.

- Jó reggelt, Pista, - mondta majdnem súgva.

A bojtár egy hosszú szempillantásig bámult a jövevényre s akkor egyszerre kitört belőle az aggodalommal vegyes meglepetés hangja.

- Hogy jött ide az urfi? Mit keres itt az urfi?

Ezzel a csudálkozó kérdéssel végkép fel is nyitotta a Kódsi Kálmán szemét.

A megzavarodott, nagy izgalmon átment ember azt remélte volt, amikor Ráró Pista hugának nem tudott nyomára akadni, hogy talán ide jött a leány is, ide menekült ő előle, hátha valahogy megtudta, hova készült a bátyja. Hátha ennek az egynek, az édes hugának, megsúgta Ráró Pista, hogy hova bujdosik el. Azt nem tudta más, csak aki a bujdosás útját kieszelte. De a legény ijedt kérdésében benne volt ennek az okoskodásnak teljesen hibás volta. Hisz' ha a leány idáig jutott volna, akkor a tulajdon édes bátyja csak nem kérdezné most ilyen meg-hökkenéssel: - Mit keres itt az urfi?

Mit?!... Ha semmi egyebet mást: hát azt a leányt.

De mielőtt ilyesmit mondott volna, észretért, és úgy döntött magában, hogy erről most nem beszél. Ha késik is az igazsággal, nem lesz rosszabb.

Az „urfi” intett a vén pákásznak.

- Elmeget, Kaczor bácsi. De estére nézzen el ide megint. Sose tudhatjuk mostanában, mikor lehet szükségünk magára.

A pákász köszönt és megfordult. Közönyösen lépdelt visszafelé a gát irányában. A kuvasz elkísérte. Hallani lehetett, hogy hizelegnek egymásnak; hogy beszélget a vén ember a kutyával, s hogyan hálálkodik az a ritkán tapasztalt jóságért.

Kódsi Kálmán még közelebb ment Ráró Pistához. - Hogy vagytok? - kérdezte.

Ha világosabb lett volna, láthatta volna a bojtár, hogy jelentősen hunyorít a szemével.

- Hogy volnánk, - válaszolt kedvetlenül. - Sehogy se vagyunk. De magát mi hozta ide? mondja? Marcsa hol van?

Mintha az egész messze terjedő nádas ettől a kérdéstől visszhangzott volna. Mintha az ér vizéből kiemelkedett volna a tavi lidérc és sikoltó szóval jajongta volna: - Marcsa hol van?

Kódsin végigszaladt a hideg. Ha nappal van, láthatta volna Ráró Pista, hogy halványodik el.

- Csitt, - vágott közbe. - Ne beszélj hangos szóval. Azért jöttem ilyen korán, hogy annál bizonyosabban egyedül kapjalak. Nem szükséges, hogy amit mondok, más is hallja...

- No, amit én mondok, azt akárki hallhatná. Csunyán rászédett engem az urfi.

Lassan mentek volt a ház felé, de erre a szóra Kódsi megállott. Fürkészsze nézett a legényre, aki az egyre növekvő hajnali világosságban nyílt arccal állt előtte.

- Mért mondod ezt? Hát nem voltam segítségedre, mint a leghivebb bajtársad? Hát nem magam vezettelek akkor este, mert szükséged volt valakire, aki tökéletesen tudta a járást? Varnyú el is árult; Vályi csendbiztos, meg még valaki más, aki önála is rosszabb, engem hajszol. Ha elcsiptek volna, felhuzatták vón' velem azóta a spanyol csizmát. Vályitól kitelik, ösmerem.

- Maga az oka mindennek, - mondta a legény sötéten. - Én csak egy szegény bojtár voltam. Én gondolni sem mertem volna arra...

Kódsi kiegyenesedett

- Hogy én volnék az oka?... Hát nem te mondtad nekem a gerelyesi csárdában, hogy: - Hej, urfi-urfi, ha a maga kisasszony huga az enyém lehetne!...

- Azt mondtam, azt, - hagyta helyben a legény és sóhajtott. - Most is azt mondom.

Kódsi nagyot nézett.

- Hát nem a tied? Hát nem kaptad meg? Nem hoztad el? Kinek köszönheted?

- Köszönni valóm nekem semmi sincsen. Mert csellel élt az urfi. Azt mondta: - Na Pista, annál semmi sem lehet könnyebb. Ösmerem a hugomat, tudom, hogy rajtad felejtette a szemét; nem adna az téged semmiféle uri fajzatért se. - Csakhogy nem mondhatja; el nem árulhatja. Ilyet a leány sose mutathat ki.

- Persze, hogy nem, - vágott közbe az urfi.

A legény rántott egyet a vállán. - Jó-jó, de nemcsak addig van az. Maga azt is mondta: - Te Pista, hallod-e, én szeretem a te kis hugodat; az épp úgy nem hozzám való, mint az én hugom

tehozzád. Ennyi eszed van, ugy-e. Nohát cserébe lesz: én neked adom az én hugomat, te meg nekem adod a tiedet. Én segítek neked, te segítesz nekem. Az én hugom hajlik hozzád, a tiéd én hozzám. Amelyik napon te azt mondod a hugodnak: erigy szivem az urfival, azon a napon én elmegyek veled az én hugoméért...

- Nem mentem el? Ki volt melletted fekete álarcban? Ki vállalta, hogy ha arra kerül a sor, fegyvererővel is megoltalmaz?

- De minden csak akkor ért volna valamit, ha az urfi igazat mondott volna, hogy a kisasszony hajlik hozzám.

- Ha nem hajlott volna, nem is jött volna veled jószántából.

- Iszen az tévesztett meg engem is. Ha sir, ha jajgat, talán el sem hozom.

- Milyen könnyen indult. Magad láttad.

- Fenntartotta a fejét, az igaz.

- Parancsolt is veled.

- Attól csak még jobban megvesztem.

- Láthattad, hogy nem fél.

- Épp' azért hittem, amit az urfi mondott.

- Akkor mi bajod én velem?

- Az, hogy mégsem úgy van. Soha se is volt úgy.

- Mondta neked?

- Dehogy mondta. Nem kérdeztem én azt. Én csak üzentem neki ezt is, azt is.

- Szamár vagy, Ráró Pista.

- Jobb, mintha gaz volnék. Azt ígértem, hogy semmi baja se lesz.

- Hát baj a szerelem?

- Annak, aki csak maga érzi, nagy baj.

- Kivel üzengettél?

- Elhoztam Varnyúnét, ahogy maga tanácsolta. Legyen, aki a kisasszonyt gondozza, öltöztesse.

- Aztán Varnyúné semmire se ment vele?

A legény elbámult: - Mire mehetett volna?

Elmondta, hogy a pitvarban hallgatództak, amikor a „Fittyfiritty” ivójában a csabornaki grófné csábitgatott.

- Még ilyen is volt? Semmit sem tudok róla.

- Volt ám. Honnan tudná? Ha akarnám, grófné tenne most vánkost a fejem alá; de én rá sem néztem.

- S mit mondott a leány?

- Miféle leány?

- Ejnye, hát a hugom.

- Vagy úgy; a kisasszony?... Kinevetett.

- Ezt is a Varnyúné mondta?

- Én magam hallottam.

- Szemedbe nevetett?

- Akár úgy is meglehetett volna. Amikor az ivóból kiléptem, megálltam egy kicsit a szép szoba ajtaja előtt, ahol a kisasszonyka megszállt. Ott hallottam, hogy vagy sir, vagy nevet valaki. A szívem majd kiszakadt.

- Honnan tudod, hogy nem sirt?

- Azt már a Varnyúné mondta, másnap.

- S te magad nem kérdezted? Meg se próbáltad, hogy beszélj vele?

A legény röstelkedve rázta meg a fejét.

- Százszor is akartam, de csak a torkomra fagy a szó. Mert olyan szeliden, olyan félénken néz rám. Ha haragudna, ha szidna, tán másképp lehetne minden. De hogy szegjem meg a szavamat annak, aki olyan mint az angyal? Ha átkozna, azt hinném: majd kibékül. De olyan szótlanul bizik bennem, semmit sem merek. Úgy gondolom, ijedtében mindjárt szörnyet halna.

Kódsdi hallgatott. Ez a legény jobb volt, semhogy könnyű szerrel rávehette volna valami hitványságra.

Egyelőre különben is mindegy lehetett neki, ami itt van. A pákotai vadászból szöknie kellett, mert amikor Marcsa után futott, kétségbeesésében visszakerült a gulyásokhoz, akik megmondták neki, hogy Vas Gábor, meg a csendbiztos keresi. Most már mind a két lány eltűnése az ő lelkét terhelte. Oda, ahonnan jött, vissza nem térhetett. Födolog volt, hogy valahol megbujhasson, amíg ki nem eszeli a veszedelemből való szabadulás módját.

Ennél jobb helyet még álmában sem találhatott volna arra, hogy az emberek elől elrejtőzzék. Nem hiába küldte ide a bojtárt is a hugával, amikor azt a vérlázító alkut megcsinálta.

Most csak egy gondolata volt. Időt nyerni.

Hadd veszítsék el a nyomát azok, akik olyan nagyon keresik s akiktől okkal tartott.

A legényhez fordult.

- Hallod-e Pista, mégis szerencséd van, hogy idekerültem. Én majd segítek rajtad.

- Az én bajomon nem lehet segíteni, - mondta a legény mogorván.

- Ne zugolódjál; nincs igazad. Beszélek a hugommal s meglásd, másképp lesz minden.

Azt sem tudta ebben a pillanatban, hogy mit mondhatna a szegény leánynak; de biztatni, megnyugtatni akarta a bojtárt, nehogy a maga esztől csináljon valamit, ami keresztvonás lehetne minden számításán.

A hajnal megpirította már a keleti égboltot. A lápi élet reggeli hangjait lehetett hallani. Szárcsa gurrogott, buvár csikkantott, vöcsök nyerített, s a parti fecskék halk beszélgetéssel surrantak át a kora reggeli szélben hajlongó nádas fölött.

A házikóban mozgás támadt. Kinyílt az ajtó s egy parasztruhás leányzó lépett ki rajta.

Egy halvány arcú, finom vonású leány, akin csudálattal akadt meg a Kódsdi Kálmán szeme.

Amint a leány Kódsdit meglátta, felsikoltott. Semmit sem tudott arról, hogy ki volt az álarcos, s így megszabadítójának gondolta a váratlanul megjelent embert, akit valamikor úgy nézett, mintha valóságos testvére lett volna.

- Kálmán! - kiáltotta, s úgy remegett, hogy az ajtófélfához kellett támaszkodnia.

- Maradj el most tőlem, - sugta Rárónak Kódsi, s egymaga sietett a szivdobogástól szédülő leányhoz.

- Én vagyok, Margit, - mondta szinpadias hanglejtéssel; - nyomodra akadtam s nem nyugodtam addig, amíg meg nem találtalak. Be akartam bizonyítani neked, hogy ha kitagadtatok is, én szeretlek...

A leány alig értett valamit ebből: - Kálmán, - kérdezte lelkendezve, - hogy van az édes anyám, az édes apám? Beszélj rólok. Adj hirt nekik rögtön. Vezess hozzájok rögtön...

Kódsi komor arcot mutatott s a szemét lesütötte. Gonosz suttogással mormolta:

- Szüleid hallani sem akarnak rólad, Margit. Várhegy környékén mindenki azt hiszi, híreszteli, hogy kicsinált dolog volt az egész. Hogy azért jöttél el olyan könnyen a bojtárral. Az egész világ tudja, hogy Ráró Pista bomlott utánad s azért járta annyit a kert alját, ahol te ki-kisurran-tál hozzá...

A tisztalelkű leány pipacsvörös lett, s reszketett nagy felindulásában. Eszerint hát nem váltságdíjról van szó!...

Nem azt tette, amire Kódsi számított, hogy ijedten tiltakozik s az ő pártfogását könyörgi, hanem kifutott a ház elé s odakiabálta Ráró Pistát.

- Hallotta, mit beszél az urfi? Tudja-e mit híresztelnek otthon?

Ráró Pista mintha ujja született volna ettől az indulatos, követelő hangtól.

- Megtudom, hogyha megmondja kisasszonykám, - felelte bátran, és kiegyenesedett, miközben a leányt csak úgy falta a tekintetével.

- Apám, anyám kitagadott; a pletykás nyelvek meggyaláztak; maga miatt van mindez!...

- Ha miattam van, helyt is állok érte. Aki bántani meri, agyonütöm.

A leány összetette a kezét. Pillanatnyi erélye máris semmivé vált. A szeme könybe lábadt.

- Mit akar velem, mondja? - kérdezte szorongó szívvvel, titkos belső aggodalommal telten.

A bojtárnak az az érzése volt, hogy Kódsiban segítőre kell találnia, hisz' mindent ő eszelt ki; az ő szándéka szerint történt eddig minden. Ebből bátorságot meritett. Nagyot fohászkodott, úgy adta meg a választ, szinte áradozva:

- Mit akarok?!... Hogy mondjam meg?! Lelkem, szépséges kisasszonykám, hogy szóljak, hogy valamikép meg ne sértsem, de hogy az igazat is mondjam?! Mert az igazság az, hogy tele vagyok nagy jó érzéssel és mégis keserves szív fájdalommal maga iránt. Ahogy megláttam, el is ment az eszem. Nem vagyok a magamé azóta. Ha mezei virág lett volna, régen leszakasztottam volna. Ha galamb lett volna, régen megfogtam volna. Így mit tehettem? Egy életem, egy halálom, akármi lesz is velem: elraboltam. Szoktatgattam azóta magamhoz, bántás nélkül. Ugy-e szót tartottam? Becsületes voltam. De ha ennyire jutottam, most már el nem ereszttem, tudom azt az egyet; ezért bocsásson meg a szegény legénynek, mert én nem tehetek másképp. Oly igen nagyon nagy bennem az érzés.

Margit úgy pihegett, mint a galamb, amikor nem tudja, hogy a héjja elől merre meneküljön.

Félig rémülten, félig csudálkozva nézte és hallgatta a legényt. Alig birta a szemét kiállani. Olyan ijedt és zavart volt, hogy nem is értette tisztán ezt a pusztai nyelven elmondott vallo-mást. Csak az csengett a fülébe, hogy el nem eresztik, hogy hiába kínálnák a Dárius kincsét ennek a legénynek: nem az kellene neki, hanem valami más.

Most már bizonyos volt.

Most már kimondta Ráró Pista.

És Margit az ő képzelődésre hajló, regényes lényével e pillanatban nem arra gondolt, hogy ime, csakugyan nagy a veszedelem, s hogy van-e még mód a menekülésre, talán Kálmán által. Hanem mialatt lüktető halántékát simogatta, rohanó képzelettel látta magát, amint kurta rokolyában, babos keszkenővel a fején, ételt visz délben az urának, aki gulyásbojtár.

Mielőtt egy szót szólhatott volna, Varnyúné jött ki a házból s párolgó italt hozott egy bögrében.

- Itt az orvosság az álmatlanság ellen, kisasszonykám, - nyefegte hízeltető, alázatos hangon. Azzal furcsán odakacsintott Ráró Pistára.

A bojtár kitalálta, hogy micsoda ital lehet az, amit reggel akarnak beadni álmatlanság ellen. A cigányasszonyhoz ugrott s úgy vágta ki a bögrét a kezéből, hogy már a levegőben darabokra vált.

Azután szeliden fordult Margithoz.

- Csak maga semmitől se féljen, - mondta annyi gyöngédséggel, hogy az agyonzaklatott leánynak minden szorongása mellett is, megkönnyebbült a szive.

XIV. Hír a bujdosókról.

A várhegyi pletykások főhadiszállásán kezdett a sok szóbeszéd elcsittulni a leányrablásról.

Amikor tudniillik özvegy Gulyásnénak sikerült a kíváncsi lelkeket tökéletesen tele sugalmazni azzal, hogy itt „regény történt”: Dobrai jegyző ur megsokalta a haszontalan mendemondázást s maga látogatott el a beszédes özvegyhez.

- Hallja-e, ténsaszonykám, még baja lehet. Utoljára még a törvény elé kerül. Nem igaz ám abból egy árva szó sem, amit hirdetni tetszik. Ha az öreg Zákaynak a fülébe jut valami, azt az az izgatott ember aligha annyiban hagyja...

Özvegy Gulyásné az első pillanatban egy kicsit megdöbbsent, de csakhamar összeszedte magát; csipejére tette a kezét s ugyancsak nagy hangon adta meg a választ:

- No már azt szeretném látni, jegyző uram. Hogy engem valaki törvény elé vigyen. Ugyan mit tettem én? Legfeljebb tovább adtam, amit magam is hallottam. Hogy kitől hallottam? Tudom is én azt. Talán mindenkitől. Iszen beszélnek ezt a dolgot megyeszerte. Én a városban jártomkor a patikában hallottam róla. Ott egy szót sem szóltam, pedig ha pletykás volnék, mindjárt beleavatkoztam volna. Még örültek volna, akik az esetről beszélgettek. Mert én „forrás lettem” vón’ a szemökben, mint ez-vidéki. No csak citáljanak, hivjanak, faggassanak. Majd elmondok én mindent, amit hallottam. Nem magam eszeltem ki. A verebek is csiripelik már.

A jegyző utoljára maga kérlelte, hogy ne háborogjon annyira. A nagy védekezéssel csak újra szőnyegre kerülhetne, hogy ki mit mondott és mit nem mondott. Jobb volt ezt a szomorú esetet egyelőre eltemetni, amíg valami nem történik, ami az ügynek használhatott.

Özvegy Gulyásné, amikor magára maradt, meggondolta a dolgot és jobban vigyázott a nyelvére. Minden hősködése mellett is szeget ütött a fejébe a jegyző szelid fenyegetése. Nem annyira a törvénytől tartott, mint inkább attól, hogy a halálosan elkeseredett apa maga talál törvényt tartani. Az ilyen végkép elkomorodott embertől sok minden kitelhetik.

Különben is történt valami, ami a közfigyelmet egy kicsit elterelte a Zákay-házat ért csapásról.

A pákotai vadas meg Várhegy község közt terülő nagy réten a beomlott gulyakútban egy holttestre akadtak.

Egy fiatal leány holttestére.

Ki kellett deríteni, hogy ki az a szerencsétlen és hogyan került a nyitott sirba. Maga ment-e a halálba, vagy meggyilkolták-e s úgy dobták azután az elhagyott kútba.

A hatósági orvos a csendbiztossal együtt ment ki a gyászos helyre, hogy amennyire lehet, megállapítson valamit, amit az igazság kiderítése érdekében fontos lehetett.

Erről természetesen mindenki tudott.

A községbelieket alig lehetett megakadályozni, hogy seregestől oda ne tóduljanak. Pedig senkinek se hiányzott atyafia, rokonsága, akit kereshetett volna. De a kíváncsiság mégis vitte az embereket.

Vályi csendbiztos egyenkint eresztette őket a holttesthez, hátha valaki felösmerné. Mindjárt az első öreg asszony, aki ránézett, óbégatni kezdett:

- Jézus Mária, Szent József, ’iszen ez Ráró Marcsa! A gulyásbojtár huga! Látom a hajáról is. Ilyen földig érő haja nem volt a környéken egy leánynak sem.

De azt már semmiféle kutatás és vizsgálat sem állapíthatta meg, hogyan történt a tragédia. Még annak se lehetett nyomára jutni, mit kereshetett a leány ezen a pusztaságon, ahol azelőtt talán soha sem járt.

Aznap tűnt el ő is, amikor a bátyja. Ugy lehet együtt készültek a szelek útjára. Nem lehetett egyebet gondolni, minthogy valahol találkozni akartak s a leány eltévedt, erre barangolt, s véletlenül esett a kávéatlan kútba, ahol elpusztult.

A gulyásokhoz is eljutott a hír, még pedig a Vályi furfangjából, nagyon hamar.

- Most vagy soha, - mondta magában a csendbiztos. - Ha már ennek a szegény teremtésnek így kellett végeznie, legyen legalább valamire jó a balvégzete.

Azt nem ismételhette meg, hogy számadónak öltözve maga látogasson el a csúzi érhez; hallott valamit róla, hogy Csalomjás sólyomszeme felfedezte a hamisságát. Jobbnak tartotta, ha egyenesen kimegy a gulyásokhoz, a többi majd elválik.

Ugy okoskodott, hogy ha megtudják a szerencsétlenséget: azon lesznek, hogy hírt adjanak Ráró Pistának. Azzal talán el is árulják majd, hogy merre rejtőznek a bujdosók.

Maga mellé vette Pap Balázst és gyors elhatározással lovagolt ki a Keléz-cserény tájékára.

A számadó mogorván süvegelte meg; látszott rajta, hogy nem szívesen teszi. Vályi észrevette s odalökte a kérdést:

- Hát kelmedet miféle bogár csipte meg, számadó gazda?

- Ha bogár volt, csuf bogár volt, - felelt a számadó, s összébb húzta a szemöldökét.

- Miért olyan, mintha ballábbal kelt vón' fel? - fakgatta Vályi tovább.

- Olyik napon két ballába is van az embernek, - szűrte a szót a puszták fia, s ugyancsak mély függélyes ránc támadt a homlokán

A csendbiztos kitalálta, hogy ez a neheztelésféle öneki szól. Annak pedig nem lehetett más oka, mint a minapi cselvetés. A magyar paraszt egyenes lelkű és fázik az olyan embertől, akiben alattomoságot tapasztal. Tréfával akarta élet venni a komor hangulatnak.

- Fogadtam ám a multkor a várhegyi jegyzővel, hogy ha gulyásnak öltözöm, mindenki annak tart. Most mondja meg kelmed, megnyertem-e a fogadást?

- Honnan tudjam én azt?

- Hogyne tudná. Iszen itt jártam akkor. A karvalyi számadóra csak emlékszik?

- Én-e?... Sose láttam annak színét se.

- Keléz, hallja-e, maga most komédiázik.

- Én nem. Sohasem. Uraknak való bolondság a'.

- Mondom, hogy én voltam a karvalyi számadó.

- Az már más. Ugy már értem. De az igazit nem láttam, megmondtam.

Vályi megelégtelte a fölös beszédet.

- Most pedig azt kérdem, van-e itt valaki, aki ösmerte Ráró Marcsát, akinek valami köze lehetett hozzá.

- Ösmertük mindnyájan. Ámbátor sok közünk nem volt hozzá.

- Azért, mert a várhegy-réti omlásos kútba fult a leány.

Keléz felemelte a fejét s a szemébe nézett Vályinak.

- Igazat mond a tekintetes úr?

- Nem szoktam hazudni.

A számadó megcsóválta a fejét. A karvalyi gulyásra gondolt s csak ennyit mondott: - Nono.

Vályi türelmetlenül vont vállat.

- Ugy van, ahogy mondom.

A számadó levette a kalapját.

- Akkor isten nyugasztalja szegényt.

- Üzenjék meg a szomorú esetet a bátyjának, - szólt Vályi ravaszkodva. Azt remélte, hogy a számadó elszólja magát, s legalább afélét mond, hogy: igenis megüzenjük, - ami nyílt beösmérése lenne annak, hogy a gulyások mégis tudják, hol van Ráró Pista.

De bizony ebben csalódott. A számadó elkomolyodva felelt neki:

- Még jobb, ha nem tudja. Ugy se segíthet az már se másan, se magán.

Ebben nem volt ugyan, hogy tudnak a gulyások az eltűnt bojtárról, de az sem, hogy nem tudnak.

- No, hát csak legyenek híradással, - szólt Vályi s fürkészve nézett a számadóra.

Keléz dörmögött valamit. - Mi az? - kérdezte a csendbiztos.

- Csak úgy magamban tanakodok, hogy a golyóra vagy a darura bizzam-e a „híradást”. - (Ezt a szót megnyomta.) - Mert hogy azok járják a szelek útját, amikor vándorolnak.

Vályi látta, hogy itt nem sokra megy; - sarkantyuba kapta a lovát s intett Pap Balázsnak, hogy kövesse. Félvállról szólt vissza a számadónak.

- Isten áldja kelmedet.

Vagy volt rá válasz, vagy sem. A csendbiztos azt már sehogysem hallotta.

Keresztül lovagolt a rétségen, közben odaszólitotta magához Pap Balázst s azt mondta neki:

- Ha majd kiérünk a füzesekig, ott te maradj el tőlem. Kerülj le a nagy itatóhoz, ahol messziről a gulyát láttuk. Ha észreveszed Balót, rugtass oda, mintha tüzet kérnél tőle. Majd kérdi, mi járatban vagy erre. Azt feleled neki, hogy *megölték* Ráró Marcsát, s hogy csak Pista tudhatná, ki volt a haragosa, Baló legostobább, ő tán kikottyant valamit. Csalomjással még csak szóba se állj. Estére haza várlak.

A füzesnél elváltak, s Vályi gyors ügetéssel kanyarodott ki a rétről a mezőre, ahol a vetéstáblák mindenütt tele voltak már sárga kereszttel.

A bojtortjános-pusztá felé haladt, ahol ugyancsak változatos a terület képe. A nagy legelők eltűntek, s mindenféle művelés alatt levő földek közt vitt az út. Az égen sok-sok pacsirta libegett, s énekelt valamennyi. Felfurakodtak annyira, hogy úgy tetszett, mintha a ritka bárányfelhőket érintenék a szárnyokkal. Azután elkezdtek ereszkedni-ereszkedni, - folyvást dalolva, közben meg-megállva a levegő hullámán. Amelyik összekapta a szárnyát, az hullott lefelé. S mikor néhány ölet esett, egyszerre szétterültek a könnyű vitorlaszárnyak: arra a madár mintha zsinóron függött volna, egy helyben maradt. Így szállott le egyik is, másik is, állomásokat tartva a magasban, amíg csak az utolsó lendüléssel egészen le nem ereszkedett. De közben is minduntalan akadt tiz-húsz másik, amelyik a földről indult, hogy elfoglalja a magasságbeli térségeket, ahova már csak a sóvárgó szem tudja követni a fürge szárnyat.

Kiverte a Vályi lovát a hab, amikor megérkezett ahhoz a fehér házhoz, amely a pusztán egy csoport buja akác közé volt elrejtve.

Egy béres jött ki a tanyáról s nagy kiabálással térítgette az ökreit „hojszra”. Vályi megkérdezte tőle: - Itthon van-e a tekintetes úr? - De feleletet se várt, mert ráesett a szeme az udvaron egy uri fogatra, mellyel éppen most készült a kocsis előállani. Már közé suhintott az ostorral a két lipicainak.

A Vas Gábor fogata volt. Ugy látszott, hogy a gazda el akart menni hazulról.

Vályi megeresztette a kantárszárat s tiz másodperc alatt a fogat mellett állott. Vas már a folyosón közeledett. Amikor a csendbiztost meglátta, az öröm pirossága szökött halvány ábrázatára.

- Isten hozta! Jobbkor nem is jöhetett volna. Önt keresném most, amíg csak rá nem akadnék, bárhol is.

Vályi lepattant a lóról, amelyet a kis kocsis mindjárt járatni kezdett. - Valami ujság van? - kérdezte felvillanyozva.

- Ujság?... Több annál. - Jőjjön csak, jőjjön.

S bevonszolta a csendbiztost a szobájába, amelyen nagyon is rajta volt az agglegény-tanya jellege. Bőrdíván s bőrszékek; egy íróasztal, egy kártyaasztal, a falon puskagyűjtemény; - néhány kitömött madár itt is, ott is, ahol éppen hely jutott; egy ódon, széles szekrény, amiben ruhanemű épp úgy lehetett, mint irattár. - Ez volt a Vas Gábor „nappalija”.

Ha ezerévből egyszer társaság volt nála, itt kártyáztak a vendégei, - persze mind férfiak, - itt pipáztak, itt iddögáltak. Minthogy ez volt a legnagyobb szoba az egész épületben.

- Jőjjön csak, - ismételte, - olvassa ezt. Most kaptam; éppen most. Rögtön önhöz akartam sietni vele. Pedig nagy megerőltetésembe került, hogy magamban nem indultam neki a világnak. De úgy éreztem, hogy ostobaság volna. Ide egy ember nem elég. Kockáztatni a dolgot: örültség, sőt istenkisértés lenne...

Vályi alig hallotta, amit Vas lelkenedezve hadart. Már kivette a kezéből azt a gyűrött levelet, amit diadalmasan tartott eléje, s mohón olvasta. Még az aláírást sem kellett megnéznie. Megismerte az írást; - Zákay mutatott volt neki egyszer egy levelet ettől a kéztől. Abban erőszakoskodó, követelő hangon kért segítséget valaki az öreg urtól. Olyan valaki, aki már busásan megkapott mindent, amire számított, s akivel legfeljebb irgalomból állhatott még szóba Zákay Péter.

A levél, - ez a mostani, - így hangzott:

„Tekintetes úr!

Titokban írok, és arra kérem, el ne áruljon senkinek sem, mert különben hiába lenne minden. Ember nem járta helyen rejtőzőm, mert a sors ide vetett, és most menekülni szeretnék; megszolgáltatnám a szabadulásomat annak, aki jótevőm lenne. A tekintetes úrra gondoltam; rábízom magam kényre-kegyre. Inkább függjön öntől a sorsom, mint bárki másától. Mert önben még bizom, hogy irgalmas lesz hozzám, másban senkiben sem. Vályi csendbiztos úrban még úgy sem, mert ő kérlelhetetlen természetű. Én őtőle tartok. Akiben szív van, csak az értheti meg az én helyzetemet. De ő benne nincs szív, csak szigorúság. Tehát, hogy a dologra térjek, én mindent tudok a gulyásbojtárról, sőt arról is, amit tett. Azt is tudom, hol van most a hugommal, mert én vagyok az a Kódsi Kálmán, akiről annyi rosszat tudnak az emberek, és aki valójában is annyi rosszat tettem. Ezt szánom-bánom, és meg akarnék javulni, de az csak akkor lehet, ha irgalommal lennének hozzám; mert most szöknöm kellett, mint valami betyárnak. Hallottam hirit, hogy

keresnek, mint a tūt. Mert bűntársnak tartanak. Pedig magam is csak az igazat akarom, és azért jöttem ide, mint az üldözött vad, hogy nyomában lehessenek azoknak, akiket főképen keresnek. Hát én mindent tudok s eligazítom a tekintetes urat, amíg nem késő. Mert a gulyásbojtár eddig megbecsülte magát, és hugom tiszta, mint a leesett hó; - csak sokat szomorkodik, mert már látja, mit akar a gulyás. De még bátorítom, amíg választ nem kapok; attól függ, tovább bujdosok-e, és hagyok mindent a maga sorsára, ahogy énnélkülem lett volna. De ha jó hírt kapok, akkor csak tesszen rám bízni az egész ügyet. Akkor csak tesszen ide írni, azaz hogy Gutára, és Kacor öreg pákásznak küldje, aki majd hozzám közvetíti. De őt ne kérdezze senki, mert inkább felnégyelteti magát, semhogy szólna. Nagy a világ és ha rossz jelt látok, én is tovább futok, még a gulyást is értesitem; akkor az viszi magával Margitot, mert megesküdt, hogy egy élete, egy halála, a hugomtól nem tágit. S úgy látom, hogy a sok bánat mellett is hugom reménykedik, mert a bojtár jól viseli magát különben. Amire egyszer azt is mondta hugom, hogy *szegény*, de hogy mit gondolt, nem tudom. Ugy lehet, sajnálja, hogy a bojtár ilyet tett ő miatta s most már nincs visszatérése. Betyár lesz belőle előbb-utóbb, úgy gondolom. Mert így soká nem lehet. Nem is tudna. Olyan némelykor, mint a bolond. Valami hírt vár, úgy sejtem, s akkor megy. De ha ő megy, bizonyos, hogy Margitot is viszi. Ezért sürgős a dolog. S akkor nekem aligha szól, hogy hova lesz az útja. Mindig azt hajtja, hogy a szelek szárnyára kél nemsokára, a nagy bizonytalanságba. És itt mindenki az ő pártján van, nem az enyémen, ennyit látok. Még tán a hugom is, hiába sir annyit. De azért már nem fél a gulyástól, mint azelőtt. Szóba áll vele, s ha én arra megyek, elhallgatnak. Tudom, hogy kéri a hugom, mert néha összeszezi a kezét. De a bojtár csak nemet int, és hallottam, amikor egyszer azt mondta, pedig de fáj a szívem, kisasszonykám. És most már úgy nézem, titkolódnak is előttem: hát lehet valami a levegőben. Sokáig várni nem lesz jó. Annyi bizonyos, hogy én nagyon rosszul jártam, azért, amit tettem. Most csak irgalmat kérek. Akkor kiadom ezeket. Kézre keritem a bojtárt, de jól kössék meg, mert az életem se lesz biztos tőle; még a magoké se. Én mostantól kezdve várom a híradást, és résen leszek mindig. A többi istentől függ.

Kálmán.”

Vályi szinte falta a sorokat, s amint a végére járt a kapkodva írt levélnek, Vas már türelmetlenül mondta:

- Tulajdonképen nem gavalléros, hogy megmutattam önnek; de tartok tőle, hogy hátha csak kelepce, bolondítás, félrevezetés?... Különben is az ilyen fráter egymagamát könnyen ki játszhatja. Én mitsem ígértem...

- Okosan tette, hogy szólott nekem, - válaszolt Vályi. - Nélkülem semmire se menne. Én már ösmerem az emberemet. Nincs veszteni való időnk; - a kocsiját itt hagyjuk, üljön lóra.

- Hova megyünk? - kérdezte Vas izgatottan.

- Egyelőre hozzám. A pandurokra is szükségem van. Azokat estére magamhoz rendeltem.

- De hát nem lesz baj, ha reggelig veszteglünk?

- Reggelig?... Ki tudja, hol leszünk, amikor a nap feljön.

Vasnak megdobbant a szive. Ez kedvére való szó volt.

Maga rohant ki, hogy nyergeltessen.

XV. Mozgósítás.

Ugyanezen a napon Dobrai jegyző urnak is hozott valamit a posta, amitől a különben csöndes természetű ember egyszerre úgy átalakult, hogy Szomorú segédjegyző, akinek a kíváncsiság a vérében volt, még a kulcslyuknál is hallgatódzott, csak hogy kitalálhasson valamit abból, ami a princípálisát annyira izgatta.

Dobrai tudniillik néha-néha magában beszélt, mint az olyan emberek, akik nagyon elmélyednek a gondolataikba. Nem sok volt, amit ilyenkor mondott, de abból a pár szóból, vagy pláne szótagból is ki tudott spekulálni valamit az élénk képzeletű segédjegyző, a maga számára.

A hivatalban megtörtént, hogy Dobrai minden bevezetés nélkül nagyot csapott az asztalra s hangosan monologizált. Ilyenkor Szomorú összerezett és fülelt. Borzasztóan érdekelte, hogy mi hozhatta olyan indulatba az „öreget”. Ha azután valamit ellesett, azzal mihamarább szaladt az „olvasó körbe”, ahol ő volt az eleven ujság azok számára, akik olvasni nem szoktak.

Az igaz, hogy hirei nem voltak nagyon megbízhatók, de azért az emberek mindig kíváncsian vették körül, hiába tudták, hogy nem kell mindent készpénznek venni, amit ez a „minden lében kanál” elibök talál.

A hallgatódzás eredménye ezuttal az volt, hogy Szomorú megriadva rohant át a Karjafájszidóhoz, akinél szivarbeli igényeit szokta kielégíteni, s ott lelkendezve mondta: - Nagy dolgok készülnek Jeremiás! Meglepetések várnak ránk, majd meglátja.

A boltos alig várta, hogy égjen már a Szomorú uraság szivarja, hadd folytathassa, amit elkezdett. Mert azt bizonyosra lehetett venni, hogy nem azért kezdte, hogy mindjárt abbahagyja.

- Bizony Jeremiás, a közel jövőben sötét felhők tornyosulnak felettünk.

- A „száz esztendő” jósolja? - kérdezte a boltos nagy érdeklődéssel, mire Szomorú végignézte.

- Ne beszéljen a világba, Jeremiás, hanem adjon egy kupica snapszot, mert sietek vissza a hivatalba; most is csak azért szökhettem meg, mert a „princi” kiment Tóbiáshoz, a fuvaroshoz, akivel még ma el akar jutni valahova.

- Vajjon hova?

- Azt hiszem, a megyére készül; mindenkép nagyon siet; úgy lehet, becitálták. Tudja-e, miről van szó?...

- Talán csak nem emelik az adót megint?

- Rosszabbat tesznek annál.

- Ejnye, ne tessék ijesztgetni.

- Én nem ijesztgetem; magam is meg vagyok ijedve. Mert a baj épúgy lehet az enyém, mint a másé.

- Mondja már! Alig tudom magamat türtőztetni.

- Jól van, titokban megsugom; - de fogja meg előbb azt az asztalt.

A boltos megcselekedte s lelkendezve szólott:

- Fogom már.

- Jó erősen fogja?
- Ahogy csak tudom. De mire jó ez?
- Hogy el ne essék, amikor kimondom...
- Jaj!
- No lássa, máris jajgat.

A boltos röstelkedve mondta: - Bolondot csinál belőlem, látom.

- Nem kell érzékenykedni, Jeremiás. Meglássa, nem tréfa. (Odahajolt a csupafül emberhez.) Mozgósítás lesz nemsokára.

A boltos elképedt. Még a szája is tátva maradt.

- Kivel lesz háborunk? - kérdezte.

Szomorú erre nem tudott felelni. Ő csupán csak annyit leshetett el a kulcslyukon, hogy a jegyző le s feljártában azt mondta: „mozgósítani kell”, - de hogy kit-mit: arról bővebben nem nyilatkozott.

Azután kénytelen volt elugrani az ajtótól, mert a „princi” kifelé indult. Ekkor látta Szomorú, hogy a harmadik szomszédhoz igyekezett, ahhoz a bizonyos fuvaroshoz. A többit olyan diplomataésszel, mint az övé volt, nem is lehetett ki nem találni.

Az egész dolog veleje pedig az volt, hogy Dobrai is majdnem szóról-szóra azt a levelet kapta, amit Vas Gábor.

Csak éppen a személyi adatok voltak megváltoztatva benne, aszerint, ahogy a jegyzőhöz szólni kellett. A levélíró valószínűleg mindenképpen biztosítani akarta a maga ügyét s amennyire lehetett, „mozgósított”. A legrosszabb esetben is mi történhetett? Az, hogy az egy célra törekvők találkoznak a közös uton. Így csak annál nagyobb volt a bizonyosság arra, hogy megjön a segítség.

Az urfinak már nem volt mit keresnie a Lidérc-szigeten; elkiváncozott onnan, s hogy magát mentse, kész volt elárulni azokat, akiket tulajdonképpen csak az ő furfangja juttatott bajba.

Dobrai, amilyen egyeneslelkű, jószívű ember volt, kész lett volna mindent megbocsátani az egész világnak, csak Margit visszajusson a szüleihez. A derék ember nem tudta a lelkiösmeretét egészen megnyugtatóni amiatt, hogy inkább kockára nem tette az életét, semhogy a betyárok elvigyék a leányt. S kivált ha arra gondolt, hogy Vas Gábor bizonyosan nem hallgatott volna senkire sem, hanem rávetette volna magát a leányrablókra: akkor elszorult a szíve, s akárhogy igyekezett is a dolgot megmagyarázni, csak arra lyukadt ki, hogy bizony az lett volna a helyes.

Így aztán attól a levélről, amely nyomra vitte, szinte megfiatalodott. Most már nem törődött senkivel sem. Egyedül akart cselekedni. Máig is bántotta, hogy a pákotai nyomozásról nem szólt neki a komája mindjárt. Most visszaadja a kölcsönt; hallgat arról, hogy micsoda kincset rejt a Stagnóza. De nem is tehetné, hogy fecsegen, mert Kódsdi különösen kéri, nehogy a csendbiztosnak szóljon. Ha a bujdosó megsejtené, hogy mégis Vályival együtt megy: elosonna s talán a többit is figyelmeztetné, ha másért nem, hát boszúból, amiért a „segítség” nem teljesítette a kívánságát. Az pedig kétségbeejtő volna, ha ismét nyom nélkül tűnnének el.

Minderről természetesen sejtelve sem volt a segédjegyzőnek, aki egészen más természetű mozgósítástól tartott. Ha háboru lesz, őt is elviszik; ennek a lehetőségére gondolva, kólikát kapott.

A jegyző vissza se tért hivatalába, csak egy cédulát küldött, rövid utasításokkal, amikből Szomorú semmi különöset sem tudhatott meg.

Nemsokára látta, hogy felül a princi a fuvaros szekérére és elhajt, anélkül, hogy visszatekintene.

Abból, hogy a kis fekete táskát magával vitte, tudta Szomorú, hogy nem jön ma vissza.

Alig hogy a szekér az utca könyökénél befordult, rohant a segédjegyző a principálishoz, és fakgatta:

- Ténsasszonykám, hallja-e ténsasszony, a jegyző úr hova ment? Nekem elfelejtett szólni. Nagyon siethetett...

A jegyzőné vagy maga sem tudott lényegeset, vagy okos asszony volt, aki megértette, hogy ha az ura nem tartotta szükségesnek, hogy szóljon, akkor ő is azt teszi legjobban, ha hallgat. Csak vállat vont a Szomorú tudakozódására, és azt mondta:

- Magam is szeretném tudni.

Szomorú lehangoltan ment vissza a hivatalba és ott szórakozottan tett-vett, de nem sok látszatja volt a munkájának, mert ki nem ment a fejéből a mozgósítás, amiről a „princi” monologizált volt.

Addig-addig törte az eszt, hogy utoljára spionkodásra vetemedett. Egymagában lévén, besompolygott a jegyző szobájába és az iratok közt turkált. Semmi érdekeset nem talált, s ekkor a zárt szekrény felé kacsintott, ahol a féltősebb dolgok voltak. Ha azt kinyithatná, egyszerre megtudná, mit mond a csizió.

Ugy zúgott a füle, mintha cséplőgép lett volna a fejében. A kulcsait kereste, hátha valamelyik beleillik a szekrény zárjába. Már-már közel volt hozzá, hogy közönséges betörést kövessen el, mikor megakadt a szeme valamin.

Egy levelen, ami az asztalon hevert.

Most esett-e oda, miközben az iratok közt babrált, vagy még Dobrai ejtette el: nem lehetett kitalálni; de ez nem is volt lényeges. A levél maga volt a fődolog, amelynek a külseje, piszkos boritéka már akkor feltűnt a segédjegyzőnek, amikor a postát átadta Dobrainak.

Minthogy végkép felébredt a kíváncsisága: az eszközökben nem volt válogatós. Anélkül, hogy a „mozgósítás” kérdésének a megoldását merete volna várni: lehajolt s felvette a levelet.

Ámbár magánlevél volt, belenézett. Fokozatos izgatottsággal falta a sorokat.

Alighogy az olvasást befejezte, rohant a jegyzőnéhez.

- Ténsasszony!... tekintetes asszony!... jaj istenem...

A jegyzőné megijedt.

- Mi lelte Szomorú? mi baja?...

- Nekem ugyan semmi. Hanem a principális...

Dobrainé elsápadt és felsikoltott. Belekapaszkodott az ajtóba.

- Történt valami? - kérdezte reszketve.

- Még talán nem történt; - de könnyen történhet. Itt van, - olvassa csak; - ezt a jegyző úr itthon felejtette. Ugy találtam a földön, véletlenül. A rablókhoz hívják. Talán magok a rablók hívják. Kelepcébe csalják.

Ettől a riasztó beszédétől a jegyzőné elvesztette a fejét. Ha Szomorú férfi létére ilyen aggasztóan látja a dolgot, akkor hogy legyen ő nyugodtabb? Átfutotta a gyanús levelet, s a segédjegyző rémülete nyomban ráragadt. Ő is azt értette ki a hánytvetett sorokból, hogy elcsalták az urát valahová, ahol könnyen érheti veszedelem.

- Mit csináljunk? Én édes Jézusom, mihez kezdünk? - kérdezte a jegyzőné Szomorútól.

- Értesíteni kell a csendbiztost. Hadd menjen utána, de rögtön, - volt a segédjegyző véleménye.

- Nem gondolja, hogy azt már az uram is megtette?

- A levélben az van, hogy senkinek se szóljon, s ahogy én a princit ismerem...

- Igaza van. Csupa becsületességből hallgat s azzal bajba sodorja magát.

- De mi résen vagyunk... Itt van Szomorú! Engem semmi sem kötelez. Én bátran lehetek a Gondviselés, - áradozott a segédjegyző. - Mindjárt küldök Vályihoz; vagy tán magam megyek.

A jegyzőné vonásain nyugtalanság és türelmetlenség volt.

- Félek, hogy késő lesz, - mondta. - Ki tudja, megtalálná-e? Pedig minden perc drága. Hallja-e Szomorú, maga bátor férfi, ugy-e?...

- Hogyne, hogyne! - Többször megmutattam. Akkor is, mikor a rablókkal...

Elhallgatott, mert eszébe jutott, hogy iszen a jegyzőné ott volt *akkor*...

Dobrainé nem feszegette most azt a homályos esetet. Megragadta a segédjegyző karját.

- Szomorú, magára vár a nagy feladat. Magának kell megmentenie az uramat. Induljon utána nyomban.

- Ééén? - kérdezte Szomorú oly hangon, amelyben benne volt abbeli mély meggyőződése, hogy de hisz' ez lehetetlen.

- Persze, hogy maga, - volt a kérlelhetetlen válasz. - A levélben pontos adatok vannak arról, hogy hova s merre kell menni.

- De kérem, ténsasszony...

- Ne okoskodjunk most, Szomorú. Édes, jó Szomorú. Fogasson be rögtön Váradival; az is fuvaroz néha; nekünk meg éppen megteszi. Menjen az uram után. Hívja vissza, vagy legalább legyen mellette, mint férfiu. Én magam is mennék, rohannék, de valakinek itthon kell maradni...

- Majd talán én, - vágott közbe Szomorú, aki mohón ragadta meg ezt a szerinte oly helyes gondolatot.

- Nem-nem. Én gyöngé nő vagyok. Én holtra ijednék s csak nagyobb bajára lennék az uramnak, ha még engem is védelmezni kellene. Ahelyett, hogy használnék neki, csak nyügére lennék. De maga férfi, - Szomorú! Maga tud fegyverrel bánni. Vigyen magával puskát...

- Ééén?!

Szánalom volt ránézni, amint önmaga iránt való teljes bizalmatlansággal kérdezte ezt, most már másodszor.

A jegyzőné nem tágitott.

- Maga hát, Szomorú. Ha most kitesz magáért, soha el nem felejtem. Tudom, amit tudok, észrevettem, mennyire vonzódik valakihez. Ha most jól viseli magát, szólok mellette egy pár jó szót.

Szomorú fülig pirult. Csakugyan igaz volt, amit a jegyzőné ebben a kritikus percben elárult. Szerelmes volt egy kis leányba, aki rokona volt a jegyzőéknek. Olyan pártfogás, mint a Dobrainéé, sokat lendíthetett az ügyén.

Egy pillanatig úgy érezte szegény feje, hogy ez az ígéret hőssé teszi. Fölkiáltott.

- Megyek! Hol van Váradi? hol a szekér? hol a puska?

Dobrainé még csillapítani volt kénytelen.

- Ne csapjon olyan lármát. Nem szükség, hogy ország-világ mozgósítva legyen, még megharagudnék a principális.

Csak amikor már a szekéren ült a szegény ember, ötlött eszébe, ami most vele tulajdonképpen történt.

- Ime, - mormolta, - tehát jól sejtettem. Mozgósítás van, és én már bele kerültem a csatasorba.

XVI. Kócsag-vadászok.

Az öreg Kacor kint ült a kunyhója előtt és egykedvűen pipázgatott.

Elnézett a nagy messzeségbe, ami előtte terült, s ahol senki sem volt olyan igazán odahaza, mint ő.

Itt volt a nagy nádas, azzal a sok rejtelemmel, ami az avatatlanoknak örök titok marad. Hajladozó, beszélő, sóhajtó sűrűség végesvéig, amit helyenkint megszakított az ér, meg a tükrös rónavíz, ami néhol szélesen huzódott be az ösmeretlen, járatlan világba.

Ha Kacor beleült keskeny, ingadozó lápi csónyikjába, úgy el tudott veszni a vízi sikátorok közt, hogy a kerek földön senki sem akadhatott volna rá. Itt keresztezték egymást azok a nyomot nem mutató utak, amelyek közt eligazodni csak az tudhatott, aki minden fordulóját a legtökéletesebben ösmerte.

Kivülről, a kunyhó tájékáról nem láthatott az ember mást, mint egybefolyó zöldet. De aki aközé a buja zöld közé próbált furakodni, az egyszerre benne érezte magát a labirintban, ahol napestig tévelyeghetett a csalóka sikátorokon, anélkül, hogy visszajutott volna oda, ahonnan kiindult.

Kacor csak fujta a vékony füstöket, amelyek kékesen szálldestak fel a pipából s lassan terjedtek szét.

A pipa jó barátja az ilyen magányos embernek. Gondolatokat támaszt és gondolatokat űz el; megkönnyíti a nagy egyedülvalóságot, eloszlatja a komor unalmat; vidít, szórakoztat s mindenekelőtt megnyugtat, lecsillapít. Az ilyen pusztai pipás embernek mindene van, ha dohányja van.

A vén pákász lenyomkodta hüvelykujjának a körmelapjával a megpuffadt hamvat, ami már kiemelkedett a pipából, s rácsettintette a kupakot. A kurtaszáru pipát foghegyre kapta, s neki-készült, hogy kijavítja a hálót, ami a kunyhó falán csüngött egy menykő nagy faszögről.

Már nyújtotta a kezét a háló felé, amikor mozgást vett észre az ösvényen.

Puskás emberek jöttek, ami nem volt nagy ritkaság ezen a környéken. Kacor megszokta, hogy őt valamennyi vadász megkeresse, aki itt megfordul. Mert nélküle senki sem boldogult. A többi pákász, aki még ökivüle bujta az utvesztőket, nem volt vadászvér. Azok csak tolták a csónakot vaktában, s a dolog könnyebb végét fogták. Ahol kényelmesebb volt a vízi út: ott mozogtak. De aki Kacorral ment be a nádasba, az előtt megnyílt a Nimród-menyország.

Az öreg pákász csónakja olyan volt, mintha élő lény lett volna. Ugy siklott-csuszott nesztelenül, mint az uszó kigyó. Ugy furakodott a káka-tömbök között, hogy alig loccsant nagyobb, mint a lebukó vizimadár. A vén ember hátul ült és kormányozott, evezett, tolt, ahogy mire rákerült a sor. A vízi sikátorokon fürge surranással haladt s amint a tisztás táján világosodott már a sikátor árnyékba borult vize: hirtelen úgy megcsöndesedett, hogy alig mozdult jobban, mint a hullám hátán libegő tavirózsa, amit a szél próbál arrább taszítani.

A rigyásokon így tudta megközelíteni a pihenő gyanutlan vizivadat, amely csak akkor eszmélt, amikor Kacor már a nyakára vitte a vadászt.

Az ilyen embert meg kellett becsülni. Tudták is a vadász urak, hogy ki az öreg Kacor, s aszerint bántak vele. Ez a kettő már messziről köszöntötte. Az öreg közönyösen fogadta, s rövidesen kérdezte:

- Mi járatban vannak?

Szuró, kemény tekintete aközben mintha az idegenek veséjén igyekezett volna keresztül hatolni.

Az egyik vadász felnézett a tiszta, derült égre, s azt mondta: - Ugy sejtem, eső lesz. Pedig az esőt szereti a kócsag.

Kacor felütötte a fejét s megdöbbenve szemlélte a vadászt, aki úgy tett, mintha nem venné észre, hogy a pákász mennyire érdeklődik iránta.

- Hogy mondta az úr? - kérdezte Kacor s kimeresztett szemmel várta a feleletet.

De az idegen vadász nem ismételte az előbbi mondókát, hanem közé suhintott a karjával egy előtte táncoló szunyogoszlopnak s nagyot kiáltott: - „Tyűh! az áldótokat, ha már engem csiptek, csipjétek a kamarásomat is.”

Kacor megrezzent, mintha villanyütés érte volna, s bámulva, szinte ijedten kérdezte: - Kicsodák az urak?

Megint az a vadász szólott, aki eddig beszélt.

- Nádas a hazánk, kunyhó a palotánk, a kócsag után futunk egész életünkben.

Kacor felordított. - Az ördög vigye el magokat, mondják meg már, hogy kicsodák magok?!

Erre felkacagott a rejtelmes beszédű vadász.

- Kezd már egy kicsit ránk ösmerni, öreg?

- Magokra ugyan nem, hanem mintha a másvilágról beszélne belőlök valaki.

- Bizony ugy a'. Pedig szegény Király Jancsi régen a földé már.

Az öreg ember levette a kalapját s lehajtotta a fejét.

- Hát mégis jól hallottam: Király Jancsi meghalt.

- Nem birta végig a rabkosztot, - felelt a vadász. - De ameddig élt, mindig a barátjáról beszélt, Kacor Mihályról, akivel annyi kócsagot „fogtak”.

- Csakugyan bolondja volt szegény a kócsagnak, - mormolta a pákász. - Az ő szavajárása volt: - „Ugy sejtem, eső lesz, pedig az esőt szereti a kócsag...”

A vadász közbevágott.

- Minthogy jól viselte magát, ki-kieresztették kerti munkára a birtokosokhoz. Ugy került én hozzám is. Nekem azután sok mindent elmondott. Azt is, hogy nincs a világon több ilyen kócsagos hely.

- Már az nincsen. Jól mondta a szegény Jani. Ő tudta legjobban; hisz örökkéig csak a lápot bujta. Jókedvében szokta volt a szunyogot biztatni: - Hej, az áldóját, csipjétek a kamarásomat is. - Az persze én voltam. Oszt' mindezt tőle tudja az úr?

- Kitől tudhatnám mástól?

- No, az igaz. De ha így van, akkor isten hozta magokat. Akkor itt itthon vannak. Csakugyan kócsagra vadásznának? Én elviszem magokat a szűzfehér kócsag hazájába. Olyat még álmokban sem láttak. Olyan még a paradicsomban sincs. Mikor a hajnali pirkadás ráveti magát a repülő kócsagra, azt hinné az ember: egy-egy nagy rózsalevéllal játszik odafent a kóválygó szél.

Már megeredt a nyelve az öregnek. Már igazán szives volt. Meghatotta a Király Janira emlékezés. Ez a Király Jani kenyeres pajtása volt s akkor váltak el, amikor valami „eset” miatt börtönre kerültek mindketten. Kacor Mihály hamarabb szabadult, a pajtása még sokáig bent

maradt. Nem is tudott azóta róla mindmostanig. Most pedig halála híré hallja ettől az idegen vadásztól.

- Ejnye, no, ejnye, hogy annyit gondolt rám az a Jani. De én is szerettem. Nagyon szerettem, - áradozott a vén lápi róka. - Hát csak bizzák rám magokat. Ugy elvezetem, hogy Jani se tehetné különben. Mert csak én tudom ma már az ő utait.

Kezet nyújtott a vadászoknak s emberül megrázta azokét. Be is ment mindjárt a kunyhóba, hogy az evezőt kihozza, amit benn szeretett tartani, nehogy lába keljen.

Azalatt a „vadászok” összenéztek. Vályi csendbiztos halkan sugta Vas Gábornak: - Láss a tekintetes ur, mire nem jó, ha az embernek nagy az emlékezése. Szóról szóra tudtam, amit valaha az a rab beszélt láncos-társának, s most milyen hasznát vesszük.

Kacor megjelent az ajtóban, s a vadász erre hirtelen elhallgatott.

- A nagyobb csónakhoz kell, hogy menjünk, - mondta a vén pákász, - minthogy härman vagyunk.

- Merre megyünk? Hol a kócsag-tanya? - kérdezte Vas, aki már attól tartott, hogy eltérülnek a Lidércszigetről, pedig ő neki csak az volt egyetlen vágya, hogy oda jussanak.

Erről a szigetről már a faluban hallottak véletlenül. A lovakat a korcsmában helyezték el s ott emlegette a vén mindenest a vadászoknak a csuda-szigetet. Annak a környékén van csak sok vadruca. De ott boszorkányok járnak. Hallani éjszakánként, hogy jajongnak, egymással marakodnak.

Vályinak éppen elég volt ennyi, hogy a sziget iránt bővebben érdeklődjék. Nem volt nehéz kitapogatni, hogy valaki mégis lakik ott a boszorkák között. Valaki, aki maga is alkalmasint a gonosszal cimborál. Az öreg Kacor Máris, a káposzta-termelő.

A Kódsdi levelében is ez a név volt: Kacor. Erre a névre kellett volna levelet küldeni. Hanem ők magok jöttek. Egyenest Kacort keresték, a pákászt. A Lidércsziget útját más úgy nem tudhatta.

- Merre megyünk? - ismételte a kérdést Vas, aki már alig birt magával, pedig Vályi váltig integetett neki, hogy hallgasson.

Jóelőre kitanította volt: A tekintetes ur minél kevesebbet nyissa ki a száját. Ösmerni kell ám ezeket a félvadembereket. Csak egy szót halljanak, ami nem inyökre való, s úgy bezárkóznak, mint a kagyló.

Vas észrevette a szemrehányó intést s az ajkába harapott. A vén pákász a vadászokhoz fordult.

- Bizony a kócsagtól estig már elkéstünk. Reggel nagyon is korán mozog, pedig ha akkor meg nem kapjuk, amikor a rendes útját járja, másképp hozzá nem férhetünk. De majd gondoskodom én az uraknak más mulatságról addig.

Vályi a pákász vállára tette a kezét.

- Valami szigetet emlegettek nekünk, ahol a zsombik közt temérdek vadruca van.

Kacor összeráncolta a homlokát s gondolkodott.

- Sziget?... Nincs itt sziget, uram.

- Ej no, magának csak kell tudni róla, mégis.

- Nekem kéne tudni... De amit én tudok, az olyan átkozott hely, aminek még a tájékát is kerülni szoktam.

Vas közbe akart szólni. Már a nyelvén volt, hogy azt mondja: oda vezessen bennünket öreg. De találkozott a szeme a csendbiztoséval, akinek a tekintete parancsolólag meredt rá s leintette.

- Elátkozott hely? - kérdezte Vályi elbámulva.

- Az a' kérem szépen. Olyan a levegője, hogy elszédül tőle az ember, s úgy botorkál, mintha részeg volna. Az utat így könnyen eltéveszti.

Vályi felkiáltott: - De hallja-e kelmed, oda ne vigyen minket.

- No csak ne féljenek, nem is viszem, - felelt Kacor nekividulva.

- Még a tájékára se menjünk, azt mondom, - folytatta Vályi hevesen. - Inkább mutassa is meg, merre nem szabad mennünk, nehogy valami módon arra forduljunk, ha magunkban vadásznánk itt.

Annyira látszott rajta a babonás félelem, hogy Kacor elnevette magát.

- Mondom, nem kell félni. Nincs az olyan közel. Ha erre le ni, nyugatnak, félórahosszat lépkednének ezen a csapáson, akkor érnének oda. De tán háromnegyed órát is megtartana, mert néhol süppedékes.

- És mindig ezen a csapáson kell menni? -

- Mindig... De mit kérdeznek annyit? - förmedt fel az öreg, mintha hirtelen nem tetszenék neki valami. - Üljenek be a csónakba; majd letolom magokat a compósig, ott lőhetnek vadrucát, amennyit akarnak.

- A szélen, ahol a nagy boglya van, mocsári sneffeket láttam. Előbb tán azokat néznők meg, - szólt Vályi.

A nagy boglya éppen ellenkező irányban volt, mint a Lidércsziget.

A vén pákász vállat vont. - Ahogy akarják, - mondta. Megindultak, *kifelé* a nádas világából.

Kacor ment elől. Utána a két vadász. Vas megrántotta a Vályi kabátját s néma szemforgatással kérdezte, hogy hát ez mi az istencsudája most? - Vályi nyugodtan tette a kezét a szájára s halkán pissegett hozzá.

Lassan lubickoltak a helyenkint csatakos utvonalon, amíg csak ki nem értek a Stagnóza szélére.

Ott volt a nagy boglya, vagy száz lépésnyire tőlök, jobbra.

Kacor balra akart letérni, ahol apró zsombikos terület volt, melyet néha a jószág is járt. Itt szeret legjobban a mocsári sneff. De Vályi rászólt: - jobbra menjünk öreg.

A pákász féloldalt odapislantott. - No, ha jobban tudja!... szólott kicsinyléssel. De azért ment jobbra. Egyenest neki a nagy boglyának, ahogy a vadász ur rendelte.

Amikor vagy harminc lépésnyire volt a rég savanyodó-erjedő boglyától, megütötte valami a fülét, amitől megtorpant. Lóprűszkölés volt az.

Megállott s gyanakodva nézett a boglya felé.

Abban a percben Vályi a szájába vette a mutató és a középujja hegyét s éleset fütytyentett.

A fütytyentésre nagy dobogással rugtatott elő két lovasember a boglya mögül. A két híres pandur volt: Pap Balázs, meg Farkas György.

Láttokra a vén pákász megdöbbsent. A menekülni vágyó vidra módjára lapult meg s hamarjában körülszalajtott a tekintetét, hogy merre is kaphatna egerutat.

Még semmi bizonyosat se tudott, de azt már kitalálta, hogy baj van.

- Ezt az embert vegyék közre kendtek és kötözzék meg. Ugy vigyázzanak rá, mint a szemök világára. Amíg vissza nem kerülünk, ne mozduljanak innen. Ha azon a csapáson, amelyik amott a nádas közé visz, akár ki, akár be próbál valaki jutni, csipjék el, kötözzék meg. De egyikök mindig erre az egyre vigyázzon, nyitott szemmel, rendelkezett Vályi.

Kacor csak most tért magához némileg.

- No, ezt jól csinálta a tekintetes ur, - mondta elképedt ábrázattal.

A csendbiztos mosolygott. - Ez csak a kezdete, - vetette oda, szinte elbizakodott hangon. Ha megbecsüli kend magát, nem lesz bántódása.

- Hát majd megpróbálom, - morogta a lefőzött pákász, és engedte, hogy bilincset tegyenek a lábára. A kezére minek tettek volna? Hisz még egy bicska se volt nála, amivel bajt okozhatott volna.

Amikor a pandurok a rabkötés dolgával elkészültek, Kacor durcásan dobta le magát a földre, a széna tövébe s mogorván szíta a pipáját, ami még folyvást égett.

A csendbiztos még valami rendeletet adott a panduroknak, azután Vassal együtt sietve indult vissza, abba az irányba, melyről ide jöttek.

Vas magánkívül volt. Nem birta megállani, hogy meg ne ölelje Vályit. - Mindent értek, - mondta ujjongva. Ezt a vénséget el kell távolítanunk, nehogy bajunkra legyen. Hisz' most már a Lidércsziget útját is tudjuk!...

Vályi bólintott, de már megint csak az „ügygyel” törődött. Szeme élénken kutatott. Ahol lehetett, gyorsította a lépését.

Amikor körülbelül odaértek, ahol a vén pákász lápi sátra volt, a csendbiztos megállott, hogy egy kicsit kifújják magokat. Ő ment volt elől, s amint visszafordult Vashoz, megütődve mutatott egy vastag füstoszlopra, amely a boglya irányából emelkedett az égnek.

- Mi az ördög történhetett ott? - kérdezte önmagától.

- A nagy boglya ég, - kiáltotta Vas.

- Azok az ostobák bizonyosan tüzet raktak, hogy a lovat ne bántsa úgy a szúnyog s úgy támadt a baj. Ebből még kellemetlenség lesz, - mondta a csendbiztos boszusan.

Pap Balázs meg Farkas György ezalatt kétségbeesve mondott le arról, hogy elolthassa a tüzet, mert a lovát egyik sem ereszhette szabadon; úgy pedig lóhátról az ijedős állatok miatt, amelyeket a tűz közelében még megtartani sem lehetett, semmit sem csinálhattak.

Csak Kacor, a ravasz lápi róka, köszörülgette eléggülten a torkát.

Ő tudta, hogyan támadt a tűz. Hogyne támadt volna, mikor az égő pipát bedugta az erjedő boglyába.

Pedig a nagy boglya égése sokat mondott.

Jeladás volt az, megegyezés szerint, a Lidércsziget lakóinak, hogy hirtelenül, váratlanul jött meg az „ellenség”, itt az ideje a gyors menekülésnek.

XVII. Galamb a kócsag útján.

A gutai korcsma udvarába egy szekér robogott be, lóhalálban, s a vendég, aki a szekérből kiugrott, rögtön a korcsmárost kereste.

Az udvar, sőt az utca is, tele volt emberekkel, aki mind egy irányba bámészkodott. Abban az irányban vastag füstoszlop gomolygott komor feketeséggel az ég felé.

A vendég is meglátta a nagy füstöt s egy ácsorgó legénytől kérdezte: - Hol a tűz? Miért nem mennek oltani, ahelyett, hogy itt bámészkodnak?

A legény vállat vont.

- Mit oltunk? Az csak a régi boglya lehet, a Stagnóza szélén. Nincs kára senkinek sem, hacsak a vén Kacor nem káromkodik, mert ő szokott benne meghálni néha. Olyan lyukakat fur bele, mintha görény volna.

A vendég felütötte fejét.

- A vén Kacor?... Ösmered? - kérdezte.

- Ki ne ösmerné? Még csak a' kéne, hogy Kacor Miska bácsit ne ösmerjem.

- Jó borra valóért vezess hozzá rögtön.

A legény nagyot nézett. - Ördög tudja, hol van az ilyenkor. A mocsarat bujja. Sokszor hetekig se látjuk.

- De csak van hazája, otthona?

- A kunyhóját gondolja az ur? Az van neki.

- Nohát, oda mennék.

- Az nem lehetetlen. Kivált most, hogy az idén nincsen nagy víz. De oda szekérrel ne igen menjünk ám.

- Akkor gyalog megyünk.

- Egy üveg borért, nem bánom, vezetem.

- Kettőt kapsz, ha rá tudunk az öregre akadni.

- Lehet, hogy ott van valahol a tüznél. Ki tudja, mit tartogatott a boglya odvaiban, amit sajnál most ott hagyni.

A vendég nem sokat tétozott; már nem kereste a korcsmárost, aki maga is ott lehetett valahol a füstöt bámulók közt, hanem elindult a fogadott legénnyel.

Ki nem sejti, hogy Dobrai jegyző úr volt az a „vendég”.

A fuvarosát a faluban hagyta; Tóbiás gazda ugyanis panaszkodott már az uton, hogy ezt a vágatást a lovai nem bírják, mind belé pusztulnak.

Nekivágott az ösmeretlen világnak, bátran és vakmerően. Bizott benne, hogy ha a vén pákász-szal szemtől-szembe állhat, majd ráveszi a becsületes segítségre szép szóval, vagy akár fenyegetéssel.

Arról senki se sejtett, hogy a legnagyobb izgatottság a tűz miatt hol van.

A Lidércszigeten a vészjelt az urfi vette észre először s elsápadt. Amily ravaszul és hidegvérrel tudott kieszelni huncutságot, ha baj nem fenyegette, éppugy összeesett, megzavarodott, ha az az érzése vagy csak sejtése támadt, hogy nyakán a veszedelem.

Rohanvást rohant Ráró Pistához, aki egy félszer félében gondozta a két csuzi csikót, amelyek azon az álomhoz hasonló éjszakán sárkányszárnnyal röpitették ki a megszokott világból.

- Gyere ki Pista! Oda nézz! - mondta elfuladva.

A gulyás meghökkent. - A nagy boglya ég - mondta.

- A nagy boglya ég, - visszhangozta Kódsi. És kezét tördelve tette hozzá: Akkor pedig nem várhatunk tovább. Megmondta Kacor, hogy csak akkor gyújtja fel, ha más hiráddal sehogyan sem lehet.

A gulyás komolyan, majdnem szomoruan nézett a tűz felé. Elszántság volt a tekintetében.

- Készítse össze hamar a csolnakot. A rigyások közt könnyen eltolhatja. Annak a nagy jegenyének tartson ni, mindig; ott a parton. A kisasszonnyal még egy utolsó szót váltok, úgy küldöm magával.

Kódsi azt hitte, álmodik. A gulyás azon igyekszik, hogy őt megmentse. A kisasszonnyal pedig egy *utolsó* szót vált... Iszen, ha ez igaz, akkor minden meg van nyerve.

De semmit sem kérdezhetett, mert Ráró Pista elsietett Kacor Máris kunyhója felé.

Tisztességtudóan kopogtatott az ajtón, úgy lépett az egyetlen szobába, ahol Margit akkor is imádkozott, mint jóformán mindig, amióta nem tudhatta este, hogy mire virrad.

Olyan volt a leány mint az oltárok Máriája.

Meghalványodott a sok titkos bútól és átszellemült abbeli elhatározásában, hogy panasz nélkül, a hit vigasztalásától erősödve, várja be, mi lesz vele.

Gyermekelekével meg tudott ijedni attól a gondolattól, hogy a szülei, az édes szülei, csak-ugyan rosszra magyarázhatták az ő nagy áldozatát s hitelt adhattak a gonosz pletykának, amiről Kálmán beszélt neki. Ó, ha igazán így van, akkor örökre elbujdosik, soha-soha a szemök elé nem kerül azoknak, akik annyi szégyent és megaláztatást szenvedtek miatta, mert hogy a rossz emberek olyan kérlelhetetlenül nyelvökre vették.

Ebben a különös egyhangu magányban azt látta, hogy határtalanul egyedül van; de azért valahányszor e miatt elszorult a szive, mindig megjelent lelki szemei előtt egy kép, egy alak, egy arc, amelytől nem tudott ridegen elfordulni, pedig minden nyomorusága azzal függött össze.

A gulyásbojtár arca volt az. A szerelmes, bolond gulyásbojtáré, aki úgy viselte magát mellette, mint egy középkori lovag; aki egy tolakodó szóval sem sértette meg, csak épen hogy magánál tartotta, vissza nem adta övéinek.

Ha ezt kérte, ha ezért könyörgött neki, akkor a harag tüze gyult ki a szemében. Ez ellen a gondolat ellen fellázadt, s ilyenkor hevesen tiltakozva rázta a fejét.

Egyszer kétségbeesésében megkérdezte Margit: de hát az istenért, mondja meg, mit akar?

Akkor olyan láng villant meg a gulyás szemében, amittől a leány reszketett s lesütötte a szemét. A legény izzó-forró lélekzeteket vett, s ziháló mellel mondta: Azt kérdi, mit akarok? maga kérdi?... nohát megmondom, meg...

Margit elrémült a fulladó hangtól és sápadtan tette a kezét a bojtár szájára. - Ne! ne! - kiáltotta.

A kis puha kéznek az érintésétől azután lecsöndesedett a legény. De ott tartotta azt a kezét sokáig a száján. Amíg csak a leány sápadtságából pirosság nem lett; amíg vissza nem tért a kisasszony ereje annyira, hogy elrántsa a kezét.

Több szó nem esett erről mind a mai napig.

De Margit már tudta, bizonyos volt benne, hogy bármit mutasson a látszat, a valóság az, hogy nem kell félnie. Ez a legény az ő rabszolgája. Ez igazat szólt akkor, amikor azt mondta, hogy inkább meghal, semhogy neki baja essék.

Hogy miért gulyásbojtár, aki ilyen!...

Mért nem ur, nemes ur, művelt, finom ur, akihez való a nemes, uri kisasszony...

Ráró Pista megállott Margit előtt és szakadozottan mondta:

- Kisasszonyom, amit annyiszor kért tőlem, most magam ajánlom fel. Szabad az útja innen.

Margit felugrott. Reszketett. Az első pillanatban minden csöpp vére a szívére tolult örömében. Csak az az egy csengett a fülében, hogy övé hát megint a várva várt szabadság. De még el sem mult az első nagy szívdobbanás remegtető hatása, már rá kellett gondolnia, hogy ennek a nagy elhatározásnak valami igen nagy oka lehet.

- Mi történt, Pista? - kérdezte majdnem aggodalmasan.

- Kisasszonykám, nem sokat beszélhetek, - válaszolt a legény izgatottan. - Magam sem tudom még, mi történt, csak annyit tudok, hogy innen futni kell. A nagy boglya ég! - jönnek...

Margit előre lépett, s a gulyás elé állott.

- Beszéljen világosabban. Nem értem, mit jelent az.

Ráró Pista akadozott. Beszélt volna is, nem is. Meg volt zavarodva. Egész lényén keserűség, lemondás és bizonytalanság ömlött végig. Nem felelt egyenesen.

- Egyszer azt kérdezte a kisasszony, hogy én mit akarok, - kezdte elszántan. - Most itt a nehéz óra, amikor nem várhatok tovább semmivel se. Se beszéddel, se a cselekvéssel. Amit én akartam, abba belehalok. De a kisasszonyka legyen boldog, én magam kívánom.

A leány látta, mennyire kinlódik, vergődik: megszánta.

- Pista! akarom, hogy *nekem* az igazat mondja.

A legény lehorgasztotta a fejét.

- Az igazság az, hogy *én* meglakoljak. Bűnös vagyok: hadd vegyem el méltó jutalmamat...

Margit megragadta a bojtár karját.

- Megbolondult Pista? *nekem* se fogad már szót?

A gulyásbojtár elkapta a karján nyugvó kezét s odaszoritotta megint a szájához, ahogy már egyszer véletlenül tette.

- Jaj, hogy így kellett ennek lenni! - kiáltotta.

De rögtön összeszedte magát és sürgette, biztatta a leányt:

- Menjen kisasszonykám, menjen!... Az urfi lent van a csónaknál. Magát várja. Megmagyaráztam neki, merre evezzen. Csak ki, ki innen, a nagy nyárfák felé. Ott az egyenes út. Ami örökségem volt, magammal hoztam, itt van nálam. (Egy összekötözgetett kendőt vett ki a mellénye alól). Ehol van ni. Elég lesz hazáig bőségesen. Siessenek,... siessenek,... ne lássák, ami itt lesz.

Margit némán nézte a bojtárt.

- Mi lesz itt? Tudni akarom én azt.

- Mi lehetne? Egy életem, azt olcsón nem adhatom. Aki hozzám nyul, halálfia.

- Pista!

Az elszörnyedés hangja volt ez. A legény megint csak belebágyadt. Alig birta ismételni: - siessenek, siessenek.

Az ajtó felé rohant, de amint a kezét a kilincsre tette volna, a leány mellette termett s eléje állt.

- Ki nem megy innen addig, amíg szent esküt nem tesz nekem...

A legény melle úgy fujt, mint a cséplőgép dobja.

- Arra az egyre kérem, kisasszonykám, - édes kisasszonykám, tegyen meg egyet,... csak egyetlen egyet, oszt' bánom is én a halált!... Csókoljon meg egyszer. Utravalónak a más-világra.

Margit csak azt hallotta, hogy itt valaki halálról beszél. Hogy valaki a másvilágra készül. Nem birta tisztán megérteni, - de hisz' az mindegy volt. Izgalmakhoz nem szokott lelkét úgy is kimerítették ezek a szörnyűséges napok. Most még azt is kiállja-e, hogy itt pusztuljon el egy ember a szeme láttára?!...

Azt sem tudta, mit tesz. Félig aléltan hajolt a bojtárhoz. Érezte ajkán, először életében, a szerelmes férfiszáj érintését. Inogni kezdett; - forgott vele a világ. Az életmentés ellenállhatatlan vágya, ösztöne hatalmasodott el benne.

Kiszakította magát a mámoros, szerelemittas legény karja közül s rákiáltott.

- Mit akar cselekedni?

Ráró Pista nekitámaszkodott az ajtófélfának.

- Azt akarom, hogy itt ne leljék magát. Azt akarom, hogy eltűnjön, mint a fehér kócsag, amelyik hazát változtat. Én meg itt maradok...

- És embert öl úgy-e, vagy megöleti magát. Abból semmi sem lesz.

Odakint zörgetett valaki. Varnyuné kiabált be: - Uram Istenem, idegenek jönnek!

Kacor Máris besipitott az ablakon:

- A nagy boglya ég! Pista, siess! baj van.

Zákay Margit felkapott egy kendőt, ugyanazt, amit azon a végzetes éjszakán elhozott hazulról. Megfogta Ráró Pista kezét s ráparancsolt: - vezessen! siessen! menjünk a csónakhoz!... Fogadjon szót! Én akarom így.

A legénynek csak egy istene volt már. Az, amelyik ebből a hangból szólott hozzá.

Kiléptek a konyhából. Kódsi Kálmán szemközt rohant velök.

- Az istenért, a mozdulatukról is megösmertem őket. Vályi csendbiztos jön valakivel...

A leány nem hallgatott rá, futott a csónakhoz s beleugrott. Ráró Pistát is oda parancsolta.

- Evezzen hamar! ahogy csak tud.

Kódsi rémülten, ámultan nézte a partról, hogy mi történik.

- Jézusnak szent lelke! - kiáltotta. Azután, mint akinek új gondolata támad, előre szaladt az érkezők felé s ordítva biztatta őket.

- Ide! Ide! hamar... Itt vannak! Itt szöknek!... Csendbiztos ur! Vas ur! az istenért, szedjék a lábokat! Mindjárt elcsusznak a rigyásokon s akkor örökre eltűnnek...

A két kócsagvadász úgy rohant, ahogy birt. Vas volt az első, aki a menekülőket észrevette. Lekapta a puskáját s nekiszögezte a csónakot hajtó legénynek.

- Abban a pillanatban már Vályi is ott volt. Tudta, hogy ennek az embernek a szenvedélyével most nem bírhat, nem rivallt hát rá, hanem félre ütötte a felemelt puskát.

A lövés célt tévesztve dördült el és végig sistergett vízhangos robajával az ősnádasokon.

Valahonnan, egy elhagyott rigyásról, egy hófehér madár emelkedett ki a dörrenésre.

Egy havasköntösű kócsag.

Emelkedett-emelkedett az égre. Csakugyan úgy, mint egy roppant nagy fehérrózsa-szirom, amit a szél libegtetett.

Vas magánkívül a dühtől fordult a csendbiztoshoz:

- Miért tette ezt?

Vályi vállat vont.

- Hát nem látja, boldogtalan, hogy a kisasszony *a maga jószántából* tart azzal a legénnyel?

Vasnak elhomályosodott a tekintete és megrogyott a térde.

Hörögve mormolta:

- Menjünk!... menjünk innen!...

Ebben a pillanatban a hátok mögött egy mély hang szólott meg.

- Ha magam nem láttam volna, sose hinném.

Dobrai volt, aki a boglyánál ráakadt Kacorra s akinek a pandurok a saját felelősségére kiadták a ravasz lápi rókát, hogy vezetője legyen a Lidércszigetre.

Kacort a jegyzőnek az az ígérete, hogy kieszközli a szabadságát, arra birta, hogy szószólóját a legrövidebb vízi úton hozza ide. Ugyis megmenekülhettek azalatt azok, akiknek nem jó volt itt maradniok.

Amikor a szótlán társaság a Stagnózából a gutai utra ért, egy alakot szorongattak a pandurok, aki úgy üvöltözött, mint a sakál.

Dobrai megösmerte az ő jobbkezét, Szomorú segédjegyzőjét.

- Principális ur! - üvöltött a kelepcébe került ember, - szabaditson ki; ezek itt láncra vertek!...

- Igenis, kérem alássan, - felelt Pap Balázs, - mert az volt a rendelet. Ez az alak a pákász kunyhó körül settenkedett s a tilos utra tért.

Vályinak egy intésére ismét visszakapta Szomorú a szabadságát. Emiatt érzett örömeben majdhogy bukfencet nem vetett.

El nem tudta képzelni, mért folyik mind a három urnak az orra vére, holott ő már megvigasztalódott.

Azok hárman nagyon csendesesen, komoran haladtak egymás mellett. Mindegyiknek megvolt e pillanatban a maga külön saját gyásza.

Dobrai egyre a halántékát simogatta, mint aki nem tudja rendben tartani a gondolatait, s kétségbeesve keres valamit, amibe az értelmével belekapaszkodjék. Hisz oly hihetetlen, megfoghatatlan volt, amit tapasztalt.

Azt hitte, szétreped a feje. Ezer kérdéssel szeretne volna a társait fakgatni, de nem merte. Minden, amit hallhatott, csak megerősítése lehetett a Gulyásné pletykájának, amit most már kénytelen volt igaznak tartani.

Vályi azt gondolta magában: - Lám, ha engedem, hogy Vas lőjjön, most alkalmasint kezünk közt a leány. De mit érnének vele? Nem volna-e sokkal borzasztóbb az öregekre, ha *így* kapnák vissza egyetlen gyermeköket?

Vas még gondolkodni sem tudott. Agya megbénult. Szíve megfagyott. Zokogni szeretett volna, de csak fuldoklott, könyek nélkül.

Egyetlen eszme foglalkoztatta. Hogy eltűnjék; elmuljék; világgá menjen, minél előbb. Birtoka benyult egy nagy uradalomba, amelynek a tulajdonosa régen szeretne volna már ezt a ki-egésztő területet megszerezni. Most nincs többé akadálya ennek. Jőjjön az özönvíz. Nagy a világ; egy ember elrejtőzhet benne. Elhatározta, hogy külföldre megy, nem is jön vissza soha többet. Csak minél messzebb ebből az országból; csak minél távolabb onnan, ahol minden percben elhatalmasodhat rajta a leküzdhetetlen, ellenállhatatlan vágy, hogy gyilkosa legyen azoknak, akik az ő lelkét meggyilkolták.

Kósdí Kálmánnal senki sem törődött. Mehetett, amerre neki tetszett. Az ő számára ugyanis minden út csak a züllés felé vitt.

XVIII. Álom-ország.

Tavasza van s mindenütt virág nyílik. A levegő buján illatos; a lankákon az akácfa olyan a sok fehér virágtól, mintha zuzmára lepte volna.

A havas tündöklés messzire világít s fölségesen ragyog a zöld síkság fölött, ahol szőnyegesen sűrűsödik a fű, és puha párnát kínál.

Mindenütt hatalmas fiatal élet, amelyet a természet a folyóáztatta vidékeken mutat.

Ez itt a Vág-völgye; a beláthatatlan mezőségekkel; a vadlóherét termő legelőkkel: a csudálatos rétségekkel, amelyek messziről virágerdőt mutatnak; pedig ha odasiet az ember: áradásban lépdel. Itt lakik a felséges magány. Itt gurrog a gerlice, s szárnyát csapdosva kerüli meg a fát, amelyen a párja valamely titkos sűrűségben hallgatja a szerelmi szózatot.

A tavasz hangos szellőket küldöz szerteszét, s ha az ember behunyja a szemét, azt hihetné: illatos ajku tündérek csókolgatják.

A buja legelőt szegélyző fűzfák alatt egy hintó halad, lassan. A lovak lépve mennek. Sörényökkel játszik a csapkodó szél.

Ketten ülnek a hintóban: egy félig ősz komoly ur, meg valaki, aki minduntalan mutogat, magyaráz.

Ez a valaki a gazdasági őrök, aki boldog, hogy fitogtathatja apró tudásait, aminek a tizedrésze se érdekli a komoly ősz urat.

- Most lekerülhetünk a galambos-kuthoz, - magyarázza. - Ott kellene átmennünk az éren, de nem tudom, nem mély-e. Régen nem jártunk erre. Beszólunk előbb a gulyás számadóhoz. Az bizonyosan tudja.

Az őszbevegült ur azt sem bánja. Egyáltalában semmit se nagyon bán. Csöndes, megviselt ember, aki szükség nélkül nem szól.

Az őröknek ugyancsak van dolga vele, hogy szórakoztassa. Csak annyit tud róla, hogy valami külföldről hazatért tudós, aki etnografiában járja a világot. Pedig nem valami ágról szakadt. Passziózik a tudománnyal unaloműzésből, vagy - búfelejtésből.

Közel a folyó partjához, az egyik füzes csoport között előtűnik egy kunyhó.

Gyönyörűen fest a környezete. Nyitott ablaka tele van virágcsereppel, - azokban rozmaring, muskátli. Két vastag fűzfa között, hosszú zsinen, mosott fehérnemű szikkad.

A hintózörgésre egy fehérchseléd jön ki a kunyhóból. Vastagfonatu hatalmas kontya van; arca finom, pedig napsütötte. A szeme méla; a szájáról mintha minden pillanatban valami édes szó akarna elröppenni. Paraszti ruhában hercegasszony.

- Jó napot számadóné; itthon van-e az ura? - kérdi az őrökcska, és kedveskedve illegeti magát.

- Biz' az most indult a gulyához, ebben a percben. Ahol megy ni.

Látni a füzek alatt, hogy halad egy lovasember az árnyékban poroszkálva. Hogy hajlik a dereka, mint a lenge nád, ha a szél fujja.

De az ősz ember semmit sem lát abból. Üveges, rémült szemmel nézi egy percig a pusztai hercegasszonyt s mikor az őrök a számadó után akar hajtani: lelép a hintóból.

- Megvárom itt, - mondja rekedten. - Megvárom.

Az irnok magában mosolyog. Teneked is a szemedbe esett valami, - gondolja; de jól eltitkolja illetlen gondolatát.

Azok ketten egyedül maradnak.

És néznek egymásra némán. Kivált az asszony, úgy, mintha álomország varázslóját látná, s attól most álomná válnék benne és körülötte minden.

Akik azt hiszik egymásról, hogy rég meghaltak, s aztán sok esztendő múlva találkoznak: azok retteghetik így egymásban a hazajáró lelket.

A gulyásszámadóné felsikolt és bemenekül a vityillóba. A komoly, ősz ember hívás nélkül is utána megy. Egyetlen szobácskája van a vityillónak, de az csupa asszonyos disszel pompázik. Mintha egy úri dámának az a kedvtelése jött volna, hogy ide jöjjön ebbe a pusztaságba, a susogó füzes közé, ahol hajnalban a vadréce hápogását hallja; napközben a zöld árnyék hűvösségétől enyhül; este pedig megfürödhet a folyó hullámában és az alatt kacérkodhatik a csillagokkal.

Az ágy duzzadozott a patyolatpárnától.

A falon tarka pokróc volt szőnyeg helyett.

Az ablakokat fehér csipkefüggöny körítette.

És a virágillatos levegőben pihegett egy paraszti ruhás hercegasszony.

Igazi álomország...

Vas Gábor elfojtott hangon kiáltotta: - Margit!

- Ne szólítson így, kérem, - esdekelt az asszony. - Elfelejtettem már azt a nevet. Az uram sose mondja. Csak „édes páromnak” szólít.

Ettől a szótól fel kellett ébredni. Vissza kellett térni a valóságba.

- Azt mondja, hogy az ura?

- Az, a hites uram.

És mintha ettől a vallomástól egyszerre megszűnt volna minden ijedtsége, bátran szembe nézett Vas Gáborral.

- Hogy történhetett ez? - mormolta Vas, önmagához szólva, feleletet se várva. De a számadóné meghallotta.

- Engem hiába kérdez, - mondta s megint lesütötte a szemét. Én magam sem tudom. De mikor otthon kitagadtak, vissza már nem mehettem. S a lelkem úgy meg volt zavarodva, agyon volt zaklatva.

Vas Gábornak a szívébe nyilallott. Azt hitte, hogy eltaszították, kitagadták. Még ma is azt hiszi. De nem történt-e ez később joggal?... Mit használna vele, ha most hosszasan, bőven elmondaná a sok retteget, a gyötrelmeket, a szegény öreg szülők reménykedését, mindaddig a napig, amikor a szabadulás elől megszökött az, aki mindnyájoknak szemefénye volt?

Hallgatott. Ami tiz esztendővel ezelőtt történt, s azóta változatlan: ki tehetné azt meg nem történtté?

Azalatt a tiz év alatt is forgott a világ tovább, mintha semmi sem történt volna olyan, ami három embert örökre boldogtalanná tett. A Zákay-pár, meg ő, - Vas Gábor, - volt az a három.

A két öreg nem sokáig birta a gyötrődést. Elment egyik a másik után, igazi pihenésre. Zákay Péter, aki utolsónak maradt, jótékony célra hagyta az egész vagyonát. Ő előtte nem maradt titokban, amit hárman láttak a Lidércszigeten.

Mi is maradhatott volna más a leány számára, mint hogy tovább menjen azon az uton, amit a sors szeszélye olyan bolondul jelölt ki számára?!

Vas tétovázva szólott: - Mondjon valamit... Boldog?

- Szeret az uram, - felelte az asszony, s fülig pirult.

Kint kocsizörgés, lódobogás hallatszott.

A számadóné a szájára tette a kezét. - Csitt, - mondta, - jönnek. Meg ne tudja az uram, ki járt itt. Ugy-e nem árul el?

Vas bólintott. Jobb volt a multat végképen eltemetni. A gulyásszámadó belépett. Most is ugyanaz a szép sugár ember volt, aki legénykorában, tiz évvel ezelőtt. Csak a bajusza vastagodott meg s a szemöldöke bozontosodott el.

- Tekintetes uram, én átvezetem az éren. Tessen rám bízni magát, - mondta Vasnak.

Olyan nyugodtan nézett a szeme közé, hogy abból is bizonyos volt, mennyire nem ösmer rá.

Vas Gábor köszönt s felült a hintóba.

- Siessünk! - biztatta az irnokot, aki nem értette, hogy mire a nagy sietség, holott messze van még az este.

Honnan is sejthette volna, hogy olyan valaki van itt, aki nagybetegen ment el ebből az országból, és amikor visszajött, mert azt hitte, meggyógyult: egyszerre érzi, hogy felszakadozik a szívéen a régi seb. Pedig az olyan kiujult régi szivsebekbe bele lehet halni. Amint a hintó a ligetes füzes közül a lapályra fordult, látni lehetett a fehér gulyát, amely ebből a távolságból olyan volt, mint egy csapat kócsag.

A verőfény mindent végigcsókolt. Az ég mosolygott. A föld kacagott. Ráró Pista gulyásszámadó poroszkálva lovagolt a kattogó hintó előtt s ügyet sem vetett arra a komoly, ősz úrra, aki sápadtan, fáradtan szótlanul hunyta le a szemét, úgy szállott vissza a lelkével a multba.

A szerző végszava.

Ebben a regényes történetben sok a valóság. Több, mint a regényekben rendszerint lenni szokott.

Ráró Pista, Zákay Margit, Vályi, Vas Gábor, Dobrai: megannyi igaz alak. Persze, más nevök volt azok számára, akik őket az életben ösmerték.

Zákay Margit nemes kisasszony csakugyan a maga jószántából lett gulyásszámadóné, valamint megfordítva, az is megesett már, hogy egy hortobágyi juhászszámadónak a leánya előkelő úrhoz ment feleségül.

Az életnek van néha ilyen regénye, amelyre azt mondja, aki hall róla: mese.

Ez is: - igaz mese.